

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ,
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Ειδική Αγωγή, Εκπαίδευση και Αποκατάσταση»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«Μουσεία και Προσβασιμότητα για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία: Απόψεις ενηλίκων
ατόμων με Οπτική Αναπηρία»

Αναστασοπούλου Αντωνία

(17034)

Θεσσαλονίκη, 2018

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ,
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Ειδική Αγωγή, Εκπαίδευση και Αποκατάσταση»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«Μουσεία και Προσβασιμότητα για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία: Απόψεις ενηλίκων
ατόμων με Οπτική Αναπηρία»

“Museums and Accessibility for people with Visual Impairment: Beliefs of adults with Visual
Impairment”

Αναστασοπούλου Αντωνία

(17034)

Εξεταστική Επιτροπή:

1^ο μέλος: Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος (καθηγητής, επόπτης εργασίας),

2^ο μέλος: Κουστριάβα Ελένη (επίκουρη καθηγήτρια)

3^ο μέλος: Παπακωνσταντίνου Δόξα (επίκουρη καθηγήτρια)

Η δημόσια παρουσίαση της Διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα 16

Ιουλίου του 2018.

«Η συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά σε εργασία τρίτων σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας».

Θεσσαλονίκη, 2018

ΠΡΟΛΟΓΟΣ:

Αφόρμηση για το θέμα της διπλωματικής εργασίας αποτέλεσε η ενασχόληση της συγγραφέα με το Μουσειακό Χώρο κατά τη διάρκεια των σπουδών της. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της φοίτησής της στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Βόλου πραγματοποίησε αμειβόμενη πρακτική στο Μουσείο της Πόλης του Βόλου.

Η πραγματοποίηση εκπαιδευτικών επισκέψεων των σχολείων στο Μουσείο της Πόλης κίνησε το ενδιαφέρον στη συγγραφέα και έγινε φανερό στην ίδια ότι η σύνδεση του Μουσείου με το σχολείο επιφέρει θετικά αποτελέσματα στην εκπαίδευση των παιδιών. Αναμφισβήτητα, η μουσειακή εκπαίδευση δίνει κίνητρα τόσο στα παιδιά όσο και στους ενήλικες για μάθηση και περαιτέρω διερεύνηση του πολιτισμού. Το Μουσείο είναι ένας χώρος που όλοι πρέπει να έχουν πρόσβαση σ' αυτόν και εξίσου όλοι πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με τον Πολιτισμό, να εξελίξουν τον εαυτό τους και να έχουν μια δια βίου εκπαίδευση.

Έπειτα, η φοίτηση της στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Μακεδονίας στην Ειδική Αγωγή, Εκπαίδευση και Αποκατάσταση και συγκεκριμένα στην κατεύθυνση της Οπτικής Αναπηρίας οδήγησε τη συγγραφέα στη μελέτη ερευνών σχετικών με θέματα πρόσβασης των ατόμων αυτών στο Μουσειακό χώρο. Επίσης, από επισκέψεις της στους Μουσειακούς χώρους έγινε διακριτό ότι στην Ελλάδα οι κτηριακές υποδομές, καθώς και τα υλικά των εκθεμάτων δεν επιτρέπουν στα άτομα με Οπτική Αναπηρία να βιώσουν την ίδια εμπειρία μουσειακής εκπαίδευσης που βιώνουν τα βλέποντα άτομα. Ωστόσο, η επίσκεψή της στο Μουσείο Αφής άλλαξε τη γνώμη της, πιστεύοντας ότι η καλύτερη μέριμνα για άτομα με Οπτική Αναπηρία, η ενημέρωση και η οικονομική ενίσχυση μπορεί να αλλάξει τις ευκαιρίες των ατόμων αυτών για μια καλύτερη επαφή με τον Πολιτισμό. Επίσης, ενδιαφέρουσες κρίθηκαν οι απόψεις και οι αντιλήψεις που έχουν τα ενήλικα άτομα με Οπτική Αναπηρία για τους Μουσειακούς χώρους που έχουν επισκεφτεί.

Τέλος, η συγγραφέας θα ήθελε να ευχαριστήσει όλα τα άτομα που αποτέλεσαν αρωγοί για τη συγγραφή και για την εκπόνηση της διπλωματικής της εργασίας. Προσωπικά, θα ήθελε να ευχαριστήσει τους καθηγητές της, Παπαδόπουλο Κωνσταντίνο και Παπακωνσταντίνου Δόξα για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγηση που της προσέφεραν. Τέλος, την οικογένειά της για την υποστήριξή τους και την κατανόηση που έδειξαν κατά τη διάρκεια των σπουδών της.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ:

Αρχικά, σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση των απόψεων των ατόμων με Οπτική Αναπηρία σχετικά με την Προσβασιμότητα στα Μουσεία. Πιο αναλυτικά, διερευνάται η συχνότητα και ο λόγος των επισκέψεων των ατόμων με Οπτική Αναπηρία στα Μουσεία, καθώς και τόσο οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σ' ένα Μουσειακό Χώρο όσο και οι διευκολύνσεις που έχουν δεχτεί. Τέλος, μέσω του Ερωτηματολογίου διερευνάται κατά πόσο στην Ελλάδα εφαρμόζονται οι κανόνες πρόσβασης και εφαρμογής εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία και δίνεται έμφαση στις προτάσεις που δίνουν οι συνεντευξιαζόμενοι για τη βελτίωση της Προσβασιμότητας στα Μουσεία. Σχετικά με το δείγμα, οι συμμετέχοντες αποτελούνται από είκοσι ενήλικα άτομα από το Βόλο και τη Θεσσαλονίκη, δεκατέσσερα άτομα έχουν Σοβαρή Οπτική Αναπηρία και έξι άτομα έχουν Σοβαρή Οπτική Αναπηρία με αντίληψη του φωτός. Οι ηλικίες τους κυμαινούν από 21 έως 68 χρονών (Μ.= 40,80, Τ.Α.= 14,43). Σχετικά με τα αποτελέσματα, προέκυψε ότι σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες επισκέπτονται σπάνια τα Μουσεία και ο λόγος επίσκεψής τους είναι η απόκτηση των γνώσεων. Επίσης, το μεγαλύτερο εμπόδιο που φαίνεται να αντιμετωπίζουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία στα Μουσεία είναι η απουσία απτικών εκθεμάτων. Τέλος, θα τους διευκόλυνε η παροχή αυτόνομης ηχητικής πληροφόρησης (Walkman), η ύπαρξη περισσότερων απτικών εκθεμάτων και άλλα. Σχετικά με την κατάσταση Προσβασιμότητας στην Ελλάδα θεωρούν ότι είναι μέτρια και επιρρίπτουν την ευθύνη στο Κράτος.

Λέξεις-κλειδιά:

Οπτική Αναπηρία, Μουσεία, Πρόσβαση, Προσβασιμότητα, Αφή.

Abstract-Summary:

To begin with, the purpose of the present master dissertation is the investigation of beliefs of people with visual impairment about the accessibility in Museums. To be more specific, it is an analysis of the frequency and the reason of the visits in Museums and both the difficulties and the facilitations that the people with visual impairment have received. At last, via Questionnaire is investigated at what extend the rules of accessibility and special programs for people with visual impairment are applied and suggestions are emphasized so as the accessibility in Greece to be enhanced. Regarding to the sample, the participants were twenty adults from Thessaloniki and Volos and fourteen of them have Severe Visual Impairment and six of them have Severe Visual Impairment with a perception of the light. The ages ranged from 21 to 68 years old ($M.= 40,80$, $SD.= 14,43$). According to the results, it was emerged that almost all of the interviewees rarely visit the Museums and the reason of the visit is the acquisition of knowledge. Also, the biggest obstacle that people with Visual Impairment seem to confront in Museums is the absence of haptic exhibitions. Last but not least, the existence of independent acoustic information (Walkman), the existence of more haptic exhibitions and so on would be very beneficial for them. Regarding the situation of accessibility in Greece, people with Visual Impairment believe it is moderate and they blame the State.

Key-words:

Visual impairment, Museums, Access, Accessibility, Touch.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ:	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ:	5
Λέξεις-κλειδιά:.....	5
Abstract-Summary:.....	6
Key-words:.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ:	9
Μέρος πρώτο (1 ^ο): Θεωρητικές Προσεγγίσεις.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΗ ΕΝΝΟΙΩΝ	12
1.1) Ορισμός Ατόμων με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες	12
1.2) Εμποδιζόμενα Άτομα	13
1.3) Μοντέλα Αναπηρίας	14
1.4) Ορισμός Οπτικής Αναπηρίας	15
1.5) Συσκευές Μειωμένης Όρασης	18
1.6) Βοηθήματα για άτομα με Οπτική Αναπηρία.....	20
1.7) Braille	20
1.8) Πρόσβαση-Προσβασιμότητα	24
1.8.1) Χαρακτηριστικά Προσβασιμότητας για άτομα με Οπτική Αναπηρία.....	26
1.8) Ορισμός Μουσείου	29
1.10) Μουσειακή εκπαίδευση	31
1.11) Είδη Μουσείων	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ-ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	34
2.1) Μουσείο και Αναπηρία	34
2.2) Θεσμοί και οργανώσεις για την πολιτιστική εξέλιξη των ατόμων με Αναπηρία	35
2.3) Μουσείο και Οπτική Αναπηρία	37
2.4) Απτική Προσέγγιση	38
2.5) Καθολικός Σχεδιασμός για τη μάθηση-Τεχνολογικές Συσκευές	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ.....	42
3.1) Μουσείο Αφής.....	42
3.2) Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.....	48
3.2) Μουσείο Μπενάκη	52
3.3) Μουσείο Ακρόπολης.....	54
3.4) Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης	55
3.5) Dialogue in the Dark.....	55
3.6) Μουσεία στο εξωτερικό- Museum of American Printing House for the blind.....	57

3.7) Μουσείο του Λούβρου	58
3.8) Victoria and Albert Museum.....	61
Μέρος δεύτερο (2ο): Ερευνητικό μέρος.....	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ – ΜΕΘΟΔΟΣ	66
4.1) Συμμετέχοντες	67
4.2) Εργαλεία.....	68
4.3) Διαδικασία.....	69
4.4) Αποτελέσματα	70
4.4.1) Αποτελέσματα - Ποσοτικές απαντήσεις.....	79
4.5) Συζήτηση-Συμπεράσματα	82
4.6) Περιορισμοί Έρευνας-Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.....	86
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ (REFERENCES):	88
Ιστοσελίδες:.....	100
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (APPENDIX):.....	104
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	104
Πίνακες-Σχεδιαγράμματα	110
Πίνακας 1-Ηλικία	110
Πίτα 1-Μορφωτικό Επίπεδο	111

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

Όπως επισημαίνεται από τους Sylaiou, Liarokapis, Kotsakis, και Patias (2009), η πολιτική των Μουσείων δεν είναι μόνο η έκθεση της συλλογής τους με σκοπό τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και η διαχείριση του περιεχομένου της πληροφορίας με σκοπό να γίνει προσβάσιμη στο ευρύτερο κοινό με ένα διαφορετικό τρόπο προσέλευσης.

Ωστόσο, η έννοια του Μουσείου είναι συνυφασμένη με την αποστασιοποίηση του επισκέπτη, καθώς απαγορεύεται η επαφή με τα αντικείμενα που παρουσιάζονται στην έκθεση. Κι έτσι υπάρχει ένας προβληματισμός, αν κανείς αναλογιστεί με ποιο τρόπο ο επισκέπτης με Οπτική Αναπηρία θα μπορέσει να κατανοήσει τα εκθέματα ενός Μουσείου, αν αυτό περιορίζεται μόνο στην οπτική έκθεση των αντικειμένων του (Wood, & Latham, 2011; The Council for Museums, Archives, and Libraries, 2000). Στην έρευνα των Argyropoulos και Kanari (2015) όλοι οι συμμετέχοντες με Οπτική Αναπηρία ανέφεραν ότι ο περιορισμός «Μην αγγίζετε» αποτέλεσε τροχοπέδη για τους ίδιους όσον αφορά την πρόσβασή τους στα εκθέματα.

Σε πολλά Μουσεία, λοιπόν που επικρατεί η οπτική παρουσίαση των εκθεμάτων, τα άτομα με Οπτική Αναπηρία δε μπορούν να συμμετέχουν. Επίσης, η τακτική της προφορικής εξήγησης ενός εκθέματος -που γίνεται αντιληπτό με την αίσθηση της όρασης- δεν αρκεί προκειμένου ο επισκέπτης με Οπτική Αναπηρία να καταλάβει ένα έκθεμα και επίσης δεν του προσελκύει το ενδιαφέρον (Levent, Klegee, & Pursley, 2013). Ωστόσο, μια από τις επτά βασικές αρχές για τα άτομα με Αναπηρία, σύμφωνα με το Σύλλογο Μουσείων, Αρχείων και Βιβλιοθηκών είναι ότι *«Οι επισκέπτες με Αναπηρία έχουν το δικαίωμα να συμπεριλαμβάνονται σε όλες τις δραστηριότητες που υλοποιούνται στα Μουσεία (The Council for Museums, Archives, and Libraries, 2000, σελ. 12).* Επομένως, κρίνεται αναγκαία η συμπερίληψη των ατόμων με Αναπηρία στα πολιτιστικά δρώμενα με τρόπο αισθητηριακά αποδεκτό για την κάθε μορφή Αναπηρίας.

Σκοπός της εργασίας είναι να αναφερθούν οι απόψεις των ενηλίκων ατόμων με Οπτική Αναπηρία σχετικά με την Προσβασιμότητα στα Μουσεία που έχουν επισκεφτεί οι ίδιοι. Επίσης, σημαντικό είναι οι συνεντευξιζόμενοι να προτείνουν κάποια χαρακτηριστικά Πρόσβασης που θα επιθυμούσαν να υπάρχουν στα Μουσεία.

Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι σημαντικά, διότι οι απόψεις των ίδιων των ατόμων με Οπτική Αναπηρία θα παρέχουν πληροφορίες στους αναγνώστες για την κατάσταση που βιώνουν σε θέματα Προσβασιμότητας και εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο χώρο του Πολιτισμού. Επίσης, οι προτάσεις που θα κατατεθούν από τα άτομα με Οπτική Αναπηρία για την αρτιότερη πρόσβασή τους στο χώρο του Μουσείου θα διαφωτίσει τους υπευθύνους των Μουσείων για την καλύτερη ένταξή τους στους Μουσειακούς Χώρους. Επομένως, τα αποτελέσματα της επικείμενης έρευνας θα μπορέσουν να αξιοποιηθούν σε τομείς, όπως η Μουσειακή Εκπαίδευση των ατόμων με Οπτική Αναπηρία και σε θέματα Πολιτισμού και Πρόσβασης σε Δημόσιους Χώρους. Τέλος, τα αυτούσια λόγια των ατόμων με Οπτική Αναπηρία, τα οποία θα συλλεχθούν από τις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, μπορούν να αποδώσουν τα συναισθήματά τους σχετικά με τη συμπεριφορά των ατόμων από τον κοινωνικό περίγυρο. Επομένως, τα αποτελέσματα της επικείμενης εργασίας θα είναι πρόσφορα εξίσου για τον κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα και για τη Ψυχολογία γενικότερα.

Όσον αφορά τη μεθοδολογία, τα άτομα με Σοβαρή Οπτική Αναπηρία που συμμετείχαν στην έρευνα κλήθηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο που εμπεριέχει ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου. Να σημειωθεί ότι το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε με προσωπική συνέντευξη. Τέλος, από την έρευνα προέκυψαν κάποια συμπεράσματα, τα οποία συγκρίθηκαν με συμπεράσματα άλλων ερευνών.

Σχετικά με τη δομή της εργασίας, αυτή διαιρείται σε δυο (2) μέρη. Το πρώτο μέρος της εργασίας ονομάζεται θεωρητικές προσεγγίσεις, καθώς το περιεχόμενό του αποσαφηνίζει

σημαντικές έννοιες. Πιο αναλυτικά, δίνεται ο ορισμός των ατόμων με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες, ο ορισμός των εμποδιζόμενων ατόμων, ο ορισμός των ατόμων με Οπτική Αναπηρία και γίνεται αναφορά των υποκατηγοριών του. Επίσης, στο πρώτο μέρος της εργασίας υπάρχουν ενότητες που αφορούν τα Μοντέλα Αναπηρίας, τις συσκευές μειωμένης όρασης, τα βοηθήματα για άτομα με Οπτική Αναπηρία, το Braille, τις διαφορές στους όρους «Πρόσβαση» και «Προσβασιμότητα», τον ορισμό τους Μουσείου και της Μουσειακής Εκπαίδευσης και τέλος τα είδη των Μουσείων. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο του πρώτου μέρους γίνεται η σύνδεση μεταξύ του Μουσείου και της Αναπηρίας και υπάρχουν ενότητες που αναφέρονται στο δικαίωμα που έχουν τα άτομα με Αναπηρία στον Πολιτισμό. Επίσης, γίνεται λόγος για την απτική προσέγγιση στα Μουσεία και για τον καθολικό σχεδιασμό. Στο τρίτο κεφάλαιο, αναφέρονται Μουσεία και εκθέσεις που απευθύνονται σε άτομα με Οπτική Αναπηρία τόσο στην Ελλάδα και όσο και στο εξωτερικό.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας ονομάζεται ερευνητικό, καθώς σ' αυτό ενυπάρχει η έρευνα, η μεθοδολογία, τα αποτελέσματα, η συζήτηση και οι προβληματισμοί και τα συμπεράσματα. Σ' αυτό το μέρος της εργασίας, περιγράφονται οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν, προκειμένου να διεξαχθούν κάποια συμπεράσματα σχετικά με τις απόψεις των ατόμων με Οπτική Αναπηρία για τα Μουσεία και την Προσβασιμότητά τους σ' αυτά. Τέλος, ακολουθεί η Βιβλιογραφία και το Παράρτημα.

Συμπερασματικά, τα άτομα με Οπτική Αναπηρία έχουν ισάξια δικαιώματα με όλους για την πρόσβαση σε φορείς πολιτισμού και θα πρέπει να συμπεριληφθούν αρμονικά σε όποια δραστηριότητα επιθυμούν. Τέλος, είναι σημαντική η διεκδίκηση της μέγιστης αυτονομίας τους σχετικά με την προσβασιμότητά τους σε δημόσιους χώρους.

Μέρος πρώτο (1^ο): Θεωρητικές Προσεγγίσεις

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΗ ΕΝΝΟΙΩΝ

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αποσαφήνιση βασικών εννοιών σημαντικών τόσο για την κατανόηση του θέματος της εργασίας όσο και για τη βαθύτερη κατανόηση των αποτελεσμάτων της εργασίας.

Αναλυτικότερα, σ' αυτό το κεφάλαιο παρατίθενται ο ορισμός των ατόμων με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες, ο ορισμός των εμποδιζόμενων ατόμων, ο ορισμός της Πρόσβασης και της Προσβασιμότητας, ο ορισμός του Μουσείου και η σύνδεση με τη Μουσειακή Εκπαίδευση, οι ταξινομήσεις της Οπτικής Αναπηρίας και επίσης γίνεται αναφορά στα Μοντέλα Αναπηρίας. Επιπρόσθετα, στο παρόν κεφάλαιο αναφέρονται οι υπάρχουσες συσκευές Μειωμένης Όρασης, τα βοηθήματα για τα άτομα με Οπτική Αναπηρίας, πληροφορίες για το Braille, καθώς και τα είδη Μουσείων που υπάρχουν.

1.1) Ορισμός Ατόμων με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες

Σύμφωνα με το Νόμο 3699/2008 (ΦΕΚ Α', 199/ 2-10-2008), «*μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες θεωρούνται όσοι για ολόκληρη ή ορισμένη περίοδο της σχολικής τους ζωής εμφανίζουν σημαντικές δυσκολίες μάθησης εξαιτίας αισθητηριακών, νοητικών, γνωστικών, αναπτυξιακών προβλημάτων, ψυχικών και νευροψυχικών διαταραχών οι οποίες, σύμφωνα με τη διεπιστημονική αξιολόγηση, επηρεάζουν τη διαδικασία της σχολικής προσαρμογής και μάθησης*».

Πιο συγκεκριμένα, μαθητές με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες ονομάζονται αυτοί που παρουσιάζουν «νοητική αναπηρία, αισθητηριακές αναπηρίες όρασης (τυφλοί, αμβλύωπες με χαμηλή όραση), αισθητηριακές αναπηρίες ακοής (κωφοί, βαρήκοοι), κινητικές αναπηρίες, χρόνια μη ιάσιμα νοσήματα, διαταραχές ομιλίας-λόγου, ειδικές μαθησιακές δυσκολίες όπως δυσλεξία, δυσγραφία, δυσαριθμησία, δυσαναγνωσία, δυσορθο-γραφία, σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής με ή χωρίς υπερκινητικότητα, διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές (φάσμα αυτισμού), ψυχικές διαταραχές και πολλαπλές αναπηρίες» (ΦΕΚ Α΄, 199/ 2-10-2008). Επιπλέον, «οι μαθητές με σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες, παραβατική συμπεριφορά λόγω κακοποίησης, γονεϊκής παραμέλησης και εγκατάλειψης ή λόγω ενδοοικο-γενειακής βίας, ανήκουν στα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» (ΦΕΚ Α΄, 199/ 2-10-2008). Ωστόσο, «στην κατηγορία μαθητών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες δεν εμπίπτουν οι μαθητές με χαμηλή σχολική επίδοση που συνδέεται αιτιωδώς με εξωγενείς παράγοντες, όπως γλωσσικές ή πολιτισμικές ιδιαιτερότητες» (ΦΕΚ Α΄, 199/ 2-10-2008). Ο Νόμος 2430/1996 καθιερώνει την 3^η Δεκεμβρίου ως «Ημέρα των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες» (ΦΕΚ 156/Α/10-7-1996).

1.2) Εμποδιζόμενα Άτομα

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO, 2001), ο όρος «εμποδιζόμενα άτομα» δεν περιλαμβάνει μόνο τα άτομα με Αναπηρία, αλλά περιλαμβάνει επίσης και τους ηλικιωμένους, τα μικρά παιδιά κάτω των πέντε (5) χρόνων, τις γυναίκες σε ενδιαφέρουσα στους τελευταίους τους μήνες, τα άτομα που πάσχουν από αρθρίτιδα, καρδιακά προβλήματα και άσθμα, τα άτομα που είναι εθισμένα στο αλκοόλ ή στα ναρκωτικά, τα άτομα που πάσχουν από μερική ή ολική απώλεια δυνατότητας επικοινωνίας, τα άτομα σε πανικό κάτω από συνθήκες

εκτάκτου ανάγκης, τα άτομα που εκτίθενται σε υψηλές θερμοκρασίες, δηλητηριώδεις ουσίες ή σε τοξικά περιβάλλοντα ή μολυσμένα περιβάλλοντα και άλλα.

Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει ότι «εμποδιζόμενα άτομα» δεν είναι μόνο τα άτομα με Αναπηρία αλλά και άλλες κατηγορίες ατόμων. Γενικότερα, όλοι οι άνθρωποι σε κάποια φάση της ζωής τους θα υπάρξουν «εμποδιζόμενα άτομα», είτε λόγω γηρατειάς είτε λόγω κάποιου προβλήματος υγείας, είτε λόγω εγκυμοσύνης στις γυναίκες. Επομένως, είναι φανερό ότι η Προσβασιμότητα αφορά όλους τους ανθρώπους, δεδομένου ότι η αδυναμία μπορεί να έρθει στον καθένα σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής του είτε μόνιμα είτε προσωρινά (Χριστοφή, 2013).

1.3) Μοντέλα Αναπηρίας

Αρχικά, υπάρχουν τρία μοντέλα Αναπηρίας, το Ιατρικό, το Κοινωνικό και το Πολυδιάστατο. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που παραθέτει η Εθνική Ομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρίες, οι υποστηρικτές του Ιατρικού Μοντέλου Αναπηρίας πιστεύουν ότι ένα άτομο έχει κάποια Αναπηρία, διότι υπάρχει ιατρική γνωμάτευση για αυτό και μπορεί το άτομο να γίνει «φυσιολογικό» μέσω της ιατρικής παρέμβασης (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2008).

Αναφορικά με το Κοινωνικό Μοντέλο Αναπηρίας, ισχύει η άποψη ότι η αναπηρία είναι μια «κοινωνική κατασκευή» (Llewellyn, & Hogan, 2000; Ε.Σ.Α.μεΑ., 2008; Danforth, 2001), καθώς τα άτομα της κοινωνίας ονοματίζουν και κατηγοριοποιούν ένα άτομο ανάπηρο, έχοντας ως πρότυπο ένα «φυσιολογικό άτομο» στο μυαλό τους (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2008). Ωστόσο, όπως επισημαίνεται από τον Oliver (1992) η θεωρία του Κοινωνικού Μοντέλου είναι ένα προϊόν κοινωνικών και οικονομικών δομών που αποκλείει τα άτομα με Αναπηρία από την πλήρη

συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες. Σύμφωνα με τον Oliver (2013) Κοινωνικό Μοντέλο είναι μόνο μια περιορισμένη και μερική εξήγηση για τα άτομα με Αναπηρία.

Τέλος, η Προσέγγιση του Πολυδιάστατου Μοντέλου είναι «ένα φάσμα εννοιών τριών διαστάσεων: σώμα – λειτουργίες – δομή» (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2008). Πιο αναλυτικά, το Πολυδιάστατο Μοντέλο συνδυάζει τη θεωρία του Ιατρικού και Κοινωνικού Μοντέλου, καθώς η ιδέα είναι ότι η αναπηρία είναι ένα φαινόμενο «που βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το μέγεθος του χάσματος μεταξύ των ικανοτήτων του ατόμου και των απαιτήσεων της κοινωνίας, με έμφαση στις λειτουργικές ικανότητες του ατόμου που είναι ζωτικής σημασίας όσον αφορά την αυτονομία και τη συμμετοχή του στην κοινωνική ζωή» (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2008, σ. 47). Όπως επισημαίνεται και από τους Llewellyn και Hogan (2000), το Πολυδιάστατο Μοντέλο (Transactional Model) εστιάζει στο ότι πολλές συμπεριφορές δεν έχουν μια και μοναδική αιτία και υπενθυμίζει ότι τα άτομα μπορούν να κάνουν, να διαλέξουν, να τροποποιήσουν, να ξαναφτιάξουν κι ακόμη να οικοδομήσουν από την αρχή το δικό τους περιβάλλον.

1.4)Ορισμός Οπτικής Αναπηρίας

Ήδη από την αρχαιότητα στην Ελλάδα έχουν γίνει αναφορές για τα άτομα με Αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα, ο Όμηρος διακρίνει κάποια είδη Αναπηρίας, καθώς αναφέρει τις λέξεις «κουφός», «αεσίφρων» για τα άτομα με Νοητική Καθυστέρηση, «νήπιος» για τα κουτά άτομα και άλλα (Ζωνίου-Σιδέρη, 2011, σ. 93) . Όμως, ειδικά για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία έχει αναφερθεί ο Αριστοτέλης, ο οποίος πρότεινε ένα κοινό σχολείο για όλους τους μαθητές ανεξαιρέτως (Ζωνίου-Σιδέρη, 2011) .

Όπως υποστηρίζουν ο Bourne και συν. (2017), 253 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν Οπτική Αναπηρία (Visual Impairment). Πιο συγκεκριμένα, 36 εκατομμύρια

είναι τυφλοί, 216 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν Μέτρια προς Σοβαρή Οπτική Αναπηρία και 188 εκατομμύρια έχουν Ήπια Οπτική Αναπηρία. Το 81 % των ανθρώπων που είναι ολικά τυφλοί έχουν Μέτρια ή Σοβαρή Οπτική Αναπηρία είναι 50 ετών και πάνω.

Αφού έχουν ολοκληρωθεί οι ιατρικές και λειτουργικές αξιολογήσεις της όρασης των ατόμων που αντιμετωπίζουν κάποια δυσκολία στην όραση, τότε συνήθως τους ανακοινώνεται το όνομα του είδους της Οπτικής Αναπηρίας που τους αναλογεί (Bishop, 2004). Αυτά τα είδη ή οι κατηγορίες Οπτικής Αναπηρίας προκύπτουν έπειτα από την χορήγηση του καλύτερου βοηθήματος επιδιόρθωσης της όρασης, όπως για παράδειγμα τα γυαλιά (Bishop, 2004).

Σύμφωνα με την πρόσφατη έρευνα του Bourne και συν. (2017), οι κύριες παγκόσμιες αιτίες για την πρόκληση της Μέτριας προς Σοβαρής Οπτικής Αναπηρίας είναι: ανεπανόρθωτα διαθλαστικά λάθη κατά 53%, ο μη εγχειρήσιμος καταρράκτης κατά 25%, η εκφύλιση ωχράς κηλίδας λόγω γήρανσης κατά 4 %, γλαύκωμα κατά 2 % και διαβητική αμφιβληστροειδοπάθεια κατά 1%. Άλλα είδη Οπτικής Αναπηρίας είναι η μυωπία, η υπερμετροπία, ο αστιγματισμός, η αχρωματοψία, ο αλμπινισμός, η ανιριδία, το κολόβωμα, η ημιανοψία, ο κερατόκωνος, η οπτική ατροφία, η υποπλασία του οπτικού νεύρου, η μελαγχρωστική αμφιβληστροειδοπάθεια, , ο στραβισμός, η οπτική πάθηση του φλοιού και η ερυθρά (Mason, 2011). Επίσης, συχνή αιτία τύφλωσης είναι η αμφιβληστροειδοπάθεια της προωρότητας (Α.Τ.Π.) και το ρετινοβλάστωμα, ένας όγκος στο μάτι που μπορεί να προκαλέσει τύφλωση στο ένα ή και στα δύο μάτια (Mason, 2011; Warren, 2005). Επίσης, η Οπτική Αναπηρία είναι δυνατό να συνδυαστεί και με άλλα Σύνδρομα, όπως το Σύνδρομο Down, το Σύνδρομο του Usher και το Σύνδρομο Marfan (Mason, 2011). Οι κύριες αιτίες για την ολική τύφλωση είναι ο μη εγχειρήσιμος καταρράκτης κατά 35%, ανεπανόρθωτα διαθλαστικά λάθη κατά 21%, γλαύκωμα κατά 8% (Bourne et al., 2017).

Σχετικά με τα παιδιά, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (Mariotti, 2010) υπολογίζεται ότι 19 εκατομμύρια παιδιά στον κόσμο έχουν Οπτική Αναπηρία. Από αυτά τα 12 εκατομμύρια έχουν Οπτική Αναπηρία λόγω διαθλαστικού λάθους. Γύρω στα 1,4 εκατομμύρια παιδιά έχουν μη αναστρέψιμη τύφλωση, με απαραίτητη την πρόσβαση σε Κέντρα Αποκατάστασης της όρασης αξιοποιώντας με τον καλύτερο τρόπο τη λειτουργικότητά τους και μειώνοντας την αναπηρία (Mariotti, 2010).

Όσον αφορά τις διαβαθμίσεις της όρασης αυτές διακρίνονται σε δυο κατηγορίες, η μια είναι με βάση το ιατρικό μοντέλο και η άλλη με βάση το εκπαιδευτικό. Σύμφωνα με το ιατρικό μοντέλο, οι διαβαθμίσεις της όρασης είναι οι εξής (Bourne et al., 2017): Ήπια Οπτική Αναπηρία έχει κάποιος άνθρωπος όταν η Οπτική Οξύτητα είναι μεταξύ 6/12 – 6/18, Μέτρια-Σοβαρή Οπτική Αναπηρία έχει κάποιος όταν η Οπτική Οξύτητά του είναι μεταξύ 6/18 – 3/60 και Ολική Απώλεια Όρασης (τύφλωση) έχει κάποιος όταν η Οπτική Οξύτητα είναι μικρότερη από 3/60. Τέλος, νομικά τυφλό σύμφωνα με τη Χιουρέα (1998, σ. 28) ονομάζεται το άτομο που η οπτική οξύτητα είναι μικρότερη του 1/20 της φυσιολογικής, αφού δε δύναται να διακρίνει «τα δάχτυλα ανοιχτής παλάμης» σε απόσταση πέντε (5) μέτρων.

Οπτική Οξύτητα ορίζεται σύμφωνα με τον Mason (2011, σ. 110) «η ικανότητα να διακρίνουμε από απόσταση έντονες αισθήσεις και λεπτομέρειες, η ικανότητα του ματιού να διακρίνει σχήματα και η οξύτητα και η διαύγεια της όρασης». Ενώ, Οπτικό Πεδίο (tunnel vision), σύμφωνα με τον Mason (2011, σ. 119) είναι «η περιοχή στην οποία μπορεί κανείς να δει από όλα τα σημεία του ματιού, όταν κοιτάζει ευθεία μπροστά».

Σύμφωνα με το εκπαιδευτικό μοντέλο, τα άτομα με Οπτική Αναπηρία χωρίζονται σε δυο κατηγορίες με βάση το εκπαιδευτικό υλικό που μπορούν να χρησιμοποιήσουν. Σημαντικό ρόλο στο διαχωρισμό παίζει η αξιολόγηση της λειτουργικής του όρασης (functional vision). Η αξιολόγηση της λειτουργικής όρασης του ατόμου είναι μια διαδικασία πολυδιάστατη και

συνθετική (Bishop, 2000). Όπως επισημαίνει ο Αργυρόπουλος (2008), η μια κατηγορία του εκπαιδευτικού μοντέλου αφορά άτομα που παρουσιάζουν απώλεια όρασης αλλά μπορούν να διαβάζουν έντυπο υλικό και η άλλη κατηγορία αφορά άτομα που δεν έχουν αρκετή υπολειπόμενη όραση να διαβάζουν έντυπο υλικό αλλά δέχονται τη διδασκαλία του κώδικα Braille. Όταν κάποιο άτομο έχει ολική απώλεια όρασης αυτό προϋποθέτει τη χρήση απτικών ή και ακουστικών καναλιών για τη μάθηση (Bishop, 2004).

Υπάρχουν μερικά Τεστ που Αξιολογούν την Όραση των ανθρώπων. Μερικά από αυτά σύμφωνα με τον Mason (2011b) είναι το Τεστ Snellen, το Τεστ STYCAR, το οποίο αξιολογεί νεαρά παιδιά και παιδιά που εμφανίζουν καθυστέρηση στην ανάπτυξή τους, το Τεστ Bust, το οποίο απευθύνεται σε παιδιά με νοητική ηλικία 18 μηνών ως 7 ετών και το Τεστ Εικόνας Kay. Επίσης, υπάρχει το Τεστ Οξύτητας Sonken-Silver (SSAS), το Τεστ Κοντινής όρασης για παιδιά, Τεστ για Οπτικά Πεδία και το Τεστ Αντίληψης Χρωμάτων (Mason, 2011b).

1.5) Συσκευές Μειωμένης Όρασης

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι τα άτομα με Μειωμένη Όραση έχουν το πλεονέκτημα ότι μπορούν να χρησιμοποιήσουν συσκευές που τους βοηθούν στην ανάγνωση και γενικότερα σε μια βελτιωμένη εκδοχή της όρασής τους. Πιο αναλυτικά, υπάρχουν διάφορων ειδών συσκευές μειωμένης όρασης (Low Vision Devices), οι οποίες είναι υποστηρικτικές για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία και διευκολύνουν την καθημερινότητά τους.

Αρχικά, όπως αναφέρεται στην έρευνα του Benett (2011), ένας εξειδικευμένος Οπτομέτρης πρέπει να αξιολογήσει την όραση του παιδιού και έπειτα να προταθεί στο παιδί η κατάλληλη συνταγή για γυαλιά και οποιοδήποτε άλλο βοήθημα που θα είναι

προσαρμοσμένο στις ανάγκες του. Σύνηθες στα παιδιά με μειωμένη όραση είναι η ανάγκη τους να διαβάζουν σε πολύ κοντινή απόσταση με το βιβλίο. Γι' αυτό το λόγο, υπάρχουν πολλές συσκευές μεγέθυνσης, όπως φακοί χειρός, φακοί με βάση, επίπεδοι φακοί, φακοί για αράδες, τηλεσκοπικές συσκευές, ηλεκτρονική μεγέθυνση και τηλεόραση κλειστού κυκλώματος CCTV (Bennet, 2011).

Σύμφωνα με τον Mason (1999) 35% των μαθητών με χαμηλή όραση χρησιμοποιεί την τηλεόραση κλειστού κυκλώματος αλλά πάνω από 80% των μαθητών κάνει παράπονα για το βάρος του και για τη δυσκολία μετακίνησής του. Ωστόσο, ο μεγεθυντικός φακός χειρός, όπως υποστηρίζεται από τους Lee et al. (2013), είναι εύχρηστος καθώς το άτομο μπορεί να το χειρίζεται και να το κατευθύνει στο μέρος και προσανατολισμό που το διευκολύνει.

Επίσης, η χρήση αναλογίων διευκολύνει τα άτομα με μειωμένη όραση στην ανάγνωση, καθώς υπάρχει ρύθμιση για το ύψος και τη γωνία του αναλογίου, ράφι για την τοποθέτηση του βιβλίου, καθώς και «κλιπ» για να αγκιστρώνει τη σελίδα το βιβλίου που επιθυμεί να διαβάσει (Benett, 2011).

Τέλος, πολύ σημαντικό είναι να υπάρχει ο κατάλληλος φωτισμός στο χώρο και στο σημείο στο οποίο διαβάζει το άτομο με μειωμένη όραση. Αν ο φωτισμός δεν είναι επαρκής, μπορεί να χρησιμοποιηθεί φωτιστικό με σπαστό κορμό, ώστε να κατευθύνεται κάθε φορά στο σημείο που επιθυμεί ο αναγνώστης (Benett, 2011). Επίσης, μπορούν χρησιμοποιηθούν λάμπες μεγάλης έντασης και ρυθμιζόμενο φως έντασης για διάβασμα και για δουλειά που απαιτούν λεπτομέρεια (Copolillo, & Gentry, 2015). Ωστόσο, θα πρέπει να αποφευχθούν οι αντανακλάσεις του φωτός, καθώς και οι γυαλιστεροί τοίχοι και το γυαλιστερό δάπεδο, διότι μερικά παιδιά έχουν φωτοφοβία και ευαισθησία στο δυνατό φως (Arter, 2011).

Ολοκληρώνοντας, όπως επισημαίνουν οι Copolillo και Gentry (2015) υπάρχουν συσκευές για την καθημερινή διαβίωση (Activities of Daily Living)(ADL) που βοηθούν το

επίπεδο όρασης, προκειμένου να αποφευχθούν πιθανοί τραυματισμοί στο σπίτι και στην ευρύτερη κοινότητά τους, επιτρέποντας τη χρήση άλλων αισθήσεων για την αντιστάθμιση της απώλειας όρασης.

1.6) Βοηθήματα για άτομα με Οπτική Αναπηρία

Τα άτομα με Μειωμένη Όραση χρησιμοποιούν βοηθήματα για βελτίωση της υπολειπόμενης όρασής τους. Όμως τα άτομα με ολική απώλεια όρασης χρειάζονται την υποστήριξη της τεχνολογίας προκειμένου να ενισχύσουν τη διαδικασία μάθησης.

Όσον αφορά τα άτομα με ολική απώλεια όρασης, ο Προσβάσιμος Ατομικός Φορητός Σταθμός Εργασίας (ΠΑΦΣΕ) είναι ιδιαίτερα χρήσιμος, καθώς σύμφωνα με τον κ. Κουρουπέτρογλου (2005, σ. 220), περιλαμβάνει φορητό υπολογιστή, λογισμικό Ανάγνωσης, σαρωτή με οπτική αναγνώριση χαρακτήρων και σύστημα μετατροπής κειμένου σε ομιλία. Επίσης, χρήσιμα είναι τα απτικά διαγράμματα, απτικά πλάνα ή εικόνες (The Council for Museums, Archives, and Libraries, 2000, σελ. 34).

1.7) Braille

Τα άτομα με Οπτική Αναπηρία που έχουν ολική απώλεια όρασης εκπαιδεύονται στην ανάγνωση και γραφή της Braille. Σύμφωνα με τον McCall (2011a), το σύστημα Braille βασίζεται σε έξι ανάγλυφες κουκκίδες, το εξάστιγμο. Από τους συνδυασμούς των κουκκίδων του εξάστιγμου σχηματίζονται τα γράμματα της αλφάβητου (McCall, 2011a). Υπάρχουν 63 πιθανοί συνδυασμοί κουκκίδων (McCall, 2011a). Το σύστημα αποδείχτηκε εξαιρετικά επιτυχημένο -αφού είναι ένα λογικό και οικονομικό μέσο- και γι' αυτό παραμένει ακόμη το

κύριο σύστημα γραπτής επικοινωνίας για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία παγκοσμίως (Millar, 1997). Σύμφωνα με τη Χιουρέα (1998, σ. 78) το σύστημα Braille έχει οφέλη που δεν περιγράφονται.

Η ανάγνωση κειμένων σε μορφή Braille είναι μια αργή διαδικασία (Arter, 2011; McCall, 2011a; Millar, 1997) και προκειμένου να επέλθει κατανόηση μέσω της ανάγνωσης απαιτούνται αντιληπτικές, φωνολογικές, σημασιολογικές και γνωστικές δεξιότητες (Millar, 1997, σ. 137). Σύμφωνα με τις πληροφορίες της Millar (1997, σ. 35), η γραφή Braille πήρε το όνομά της από τον ομώνυμο εφευρέτη της, Λουδοβίκο Μπράιγ (Louis Braille), ο οποίος εφηύρε αυτό το σύστημα στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Ο Braille σε ηλικία τριών ετών χτύπησε το μάτι του με ένα αιχμηρό αντικείμενο (Χιουρέα, 1998 • Παπαδόπουλος, 2005) και έπαθε μόλυνση, η οποία μεταδόθηκε και στο άλλο του μάτι (Παπαδόπουλος, 2005). Έτσι, στον Braille απήλθε η ολική απώλεια όρασης και από τα δέκα (10) του χρόνια εκπαιδεύτηκε ως τυφλός στο Βασιλικό Ίδρυμα Τυφλών Νέων στο Παρίσι. (Χιουρέα, 1998 • Millar, 1997).

Εκείνη την εποχή υπήρχε πρόβλεψη για την επιμόρφωση των δασκάλων που αναλάμβαναν την εκπαίδευση των μαθητών με Οπτική Αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις πληροφορίες που παραθέτει ο McCall (2011b, σ.46), μέχρι το 1950 υπήρχε το Κολλέγιο για Δασκάλους Τυφλών (CTB), το οποίο ήταν το μοναδικό εκείνη την εποχή που εκπαίδευε τους δασκάλους για την «ανάπτυξη της διδακτικής μεθοδολογίας» που θα έπρεπε να εφαρμόζουν σε μαθητές με Οπτική Αναπηρία. Επίσης, υπήρχε το πτυχίο CTB που θα έπρεπε να αποκτήσουν οι δάσκαλοι προκειμένου να εργαστούν σ' αυτόν τον πολύ συγκεκριμένο κλάδο (McCall, 2011b). Μετά το 1950, οργανώθηκε το πρώτο εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Πανεπιστήμιο Birmingham (McCall, 2011b).

Επίσης, στα σχολεία στα οποία είναι εγγεγραμμένα παιδιά με Οπτική Αναπηρία γίνεται επιθεώρηση από την Υπηρεσία Προτύπων της Εκπαίδευσης (OFSTED) ως προς κάποιους τομείς, όπως στην διδακτική ύλη, στην πρόοδο των μαθητών και γενικότερα στην αποτελεσματικότητα της δομής (Kirkwood, & McCall, σ. 61). Παρακάτω παρουσιάζονται δυο είδη μηχανών για τη γραφή της Braille.

Εικόνα 1-μηχανές Braille στο Μουσείο Αφής (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

Ωστόσο, πριν κάποιο άτομο με Οπτική Αναπηρία μάθει την γραφή και ανάγνωση του συστήματος Braille πρώτα κάνει κάποιες δραστηριότητες λεπτής κινητικότητας (fine motor development). Η Bishop (2004, σ. 67, 68) επισημαίνει ότι θα πρέπει να δίνονται ευκαιρία στα άτομα με Οπτική Αναπηρία να πιάνουν αντικείμενα, να κουνούν, να χτυπούν, να τρίβουν με τα χέρια τους, να σκαλίζουν και να διερευνούν με τα χέρια τους. Σε περίπτωση που το άτομο έχει Οπτική Αναπηρία από μικρή ηλικία, οι δεξιότητες λεπτής κινητικότητας αναπτύσσονται κατά τη φοίτηση του παιδιού στην προσχολική εκπαίδευση.

Όπως αναφέρει η Arter στην έρευνά της (2011, σ. 184) ότι είναι ζωτικής σημασίας για τα παιδιά που μαθαίνουν με την Αφή να εκπαιδευτούν και να ερμηνεύουν απτικές εικόνες από μικρή ηλικία, καθώς οι πρώιμες εμπειρίες αποτελούν αρωγό για την ανάπτυξη της απτικής δεξιότητας. Κατά τη φοίτηση του παιδιού στην προσχολική εκπαίδευση, το παιδί κάνει αισθητηριακές δραστηριότητες. Αρχικά, πραγματοποιούνται δραστηριότητες με σκοπό την

απτική διάκριση μεγάλων σχεδίων και στο τέλος γίνονται δραστηριότητες με σκοπό τη διάκριση σχεδίων με λεπτομέρειες (Παπαδόπουλος, 2005). Μερικές δραστηριότητες εμπλέκουν τη διάκριση των υφών, όπως τη λεία, τραχιά, μαλακή, σκληρή και γούνινη επιφάνεια Bishop (2004, σ. 86).

Οι επαναλαμβανόμενες ευκαιρίες προσφέρουν εξάσκηση στο άτομο και μ' αυτόν τον τρόπο αποκτούν καλύτερες ικανότητες στη λεπτή κινητικότητα Bishop (2004). Στις παρακάτω φωτογραφίες παρουσιάζονται δυο τρόποι με τους οποίους ένα άτομο μπορεί να εκπαιδευτεί στο εξάστιγμο του συστήματος της Braille και να μάθει καλύτερα τα γράμματα.

Εικόνα 2-υλικό για εκμάθηση γραμμάτων της Braille (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

Επίσης, το American Printing House (2018) διαθέτει ποικιλία εκπαιδευτικού υλικού και βοηθήματα για την ανάπτυξη της απτικής δεξιότητας. Στην ιστοσελίδα του περιέχονται προϊόντα ανάπτυξης της απτικής δεξιότητας (products in tactile learning), όπως χάντρες Braille, χαρτιά με διαφορετική υφή, κυβελίδες τύπου Braille και άλλα.

Στην Ελλάδα την εκπαίδευση των παιδιών με Οπτική Αναπηρία αναλαμβάνει το ΚΕΑΤ (Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών) που εδρεύει στην Αθήνα και η Σχολή

Εικόνα 3-κούκλα με εξάστιγμο για εκμάθηση της Braille στο Μουσείο Αφής (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

Τυφλών Βορείου Ελλάδος (Ηλιος) που στεγάζεται στη Θεσσαλονίκη (Πολυχρονοπούλου, 2003).

1.8) Πρόσβαση-Προσβασιμότητα

Στο Σύνταγμα της Ελλάδας (2001) στο άρθρο 21 παράγραφος 6, ορίζεται ότι *«τα άτομα με Αναπηρία έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας» (Hellenic Parliament)*. Επομένως, στο Νόμο της Ελλάδος τονίζεται ότι τα άτομα με Αναπηρία έχουν δικαίωμα για ισότιμη συμμετοχή στον κοινωνικό, πολιτικό και επαγγελματικό τομέα. Προκειμένου να γίνει εφικτή η συμμετοχή των ατόμων με Αναπηρία στους παραπάνω τομείς θα πρέπει να υπάρχουν απαραίτητες προϋποθέσεις Προσβασιμότητας για τα άτομα αυτά, ειδάλλως η έλλειψη Προσβασιμότητας θεωρείται αντισυνταγματική πράξη.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (Υπέκα, είσοδοι κτιρίων, χ.χ. σ. 84), Προσβασιμότητα είναι *«η δυνατότητα που παρέχεται σε όλους τους χρήστες του χώρου - ακόμη και στα εμποδιζόμενα άτομα - για αυτόνομη και ασφαλή είσοδο και έξοδο από αυτόν, καθώς και χρήση όλων των προσφερόμενων σε αυτόν εξυπηρετήσεων»*. Δηλαδή, ο όρος Προσβασιμότητα, σύμφωνα με τη Χριστοφή (2013) αναφέρεται στο χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος που επιτρέπει το άτομο να είναι αυτόνομο. Αντίθετα, Πρόσβαση ορίζεται το δικαίωμα του κάθε πολίτη για αυτονομία και απόλαυση των δομών, υπηρεσιών σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής (Χριστοφή, 2013).

Η Πρόσβαση σε ένα Μουσείο, σύμφωνα με τη Γκαζή (2009), μπορεί να εξασφαλιστεί μόνο εάν τηρηθούν «βασικές εργονομικές και ανθρωπομετρικές προδιαγραφές» στο χώρο της έκθεσης του Μουσείου. Πιο αναλυτικά, Πρόσβαση θα υπάρχει αν υφίσταται σήμανση,

προσανατολισμός, φυσική πρόσβαση προς το Μουσείο και ελεύθερη κίνηση μέσα στο χώρο του κτιρίου και νοητικός προσανατολισμός (Γκαζή, 2009).

Ο όρος «Προσβασιμότητα» δε συμπεριλαμβάνει μόνο τη δυνατότητα των ατόμων για μετακίνηση αλλά και τη δυνατότητα για πληροφορία. Σύμφωνα με τον κ. Κουρουπέτρογλου (2005, σ. 225-226), υπάρχει και η Προσβασιμότητα του Παγκόσμιου Ιστού, καθώς έχουν τεθεί σε ισχύ κάποιες συγκεκριμένες οδηγίες διεθνώς με σκοπό την «εύκολη πλοήγηση» και την «εναλλακτική πρόσβαση σε εικόνες και σχήματα» που παρουσιάζονται στις ιστοσελίδες. Επίσης, σύμφωνα με τους Youngblood, Tirumala και Galvez (2017) το 2010, η δράση Προσβασιμότητας στην Επικοινωνία και στα Βίντεο (CVAA) βοήθησε στη δημιουργία προσβάσιμων βίντεο για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία φτιάχνοντας ακουστικές περιγραφές.

Το διεθνές σήμα Πρόσβασης είναι αυτό που παρουσιάζεται στην εικόνα τέσσερα (4). Τα χρώματα του σήματος πρέπει να είναι σε αντίθεση. Αυτά μπορούν να είναι είτε άσπρο με μπλε είτε άσπρο με μαύρο. Όσο για το διεθνές σήμα Πρόσβασης για τα άτομα με Μειωμένη Όραση είναι αυτό που ακολουθεί στην εικόνα πέντε (5).

Εικόνα 4-διεθνές σήμα Πρόσβασης, φώτο: Wikipedia, τελ. επ.: 16/02/18

Access to low vision

Εικόνα 5-διεθνές σήμα Πρόσβασης για άτομα με Μειωμένη Όραση, φώτο: Ryerson University, τελ. επ.: 19/2/18

Σύμφωνα με τη Γκαζή (2009) υπάρχουν δυο είδη Πρόσβασης: η Φυσική και Νοητική Πρόσβαση. Με τον όρο Νοητική Πρόσβαση, εννοείται ο νοητικός προσανατολισμός του ατόμου στο χώρο, καθώς και ο τρόπος σχεδίασης των εκθεμάτων του μουσείου, ώστε οι πληροφορίες να είναι προσλαμβανόμενες και εύληπτες από το κοινό (Γκαζή, 2009).

Τα άτομα με Οπτική Αναπηρία δεν έχουν τη δυνατότητα να έχουν ως εμπειρία μια ικανοποιητική επαφή με το περιεχόμενο ενός αντικείμενου σ' ένα Μουσείο που σημαίνει ότι ακόμη και το πιο καλό μουσείο θα τους φαίνεται ανόητο και απογοητευτικό (Warner, 2013). Τέτοιου είδους εμπειρίες ενδεχομένως να αποθαρρύνουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία για μια επικείμενη επίσκεψη σ' ένα Μουσείο, καθώς δεν έχουν πλέον κίνητρα για την επίσκεψή τους.

Για να εξασφαλιστεί η Προσβασιμότητα των ατόμων με Αναπηρία πρέπει στα δημόσια κτίρια και χώρους να υπάρχουν κάποιες διευκολύνσεις. Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα τονιστούν μερικές από τις απαραίτητες προϋποθέσεις πρόσβασης για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία.

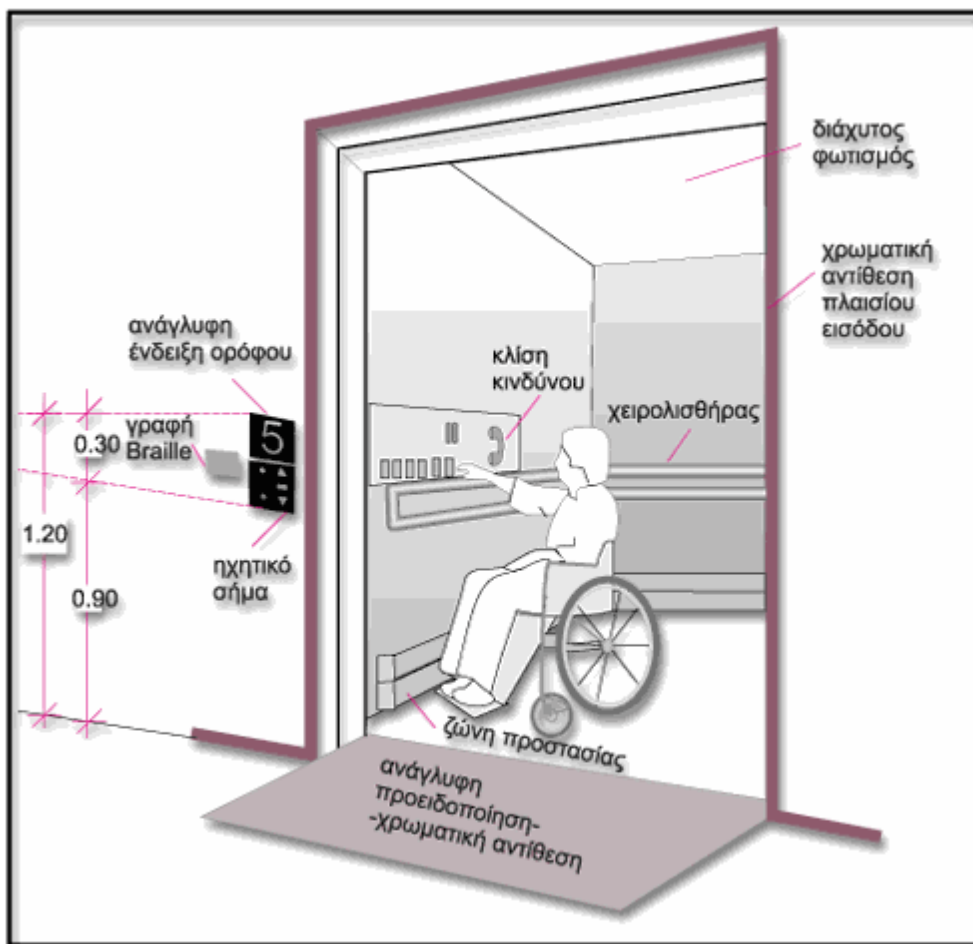
1.8.1) Χαρακτηριστικά Προσβασιμότητας για άτομα με Οπτική Αναπηρία

Αρχικά, ένας χώρος θεωρείται προσβάσιμος από ένα άτομο με Οπτική Αναπηρία, εφόσον υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Μερικά από αυτά είναι οι οδηγοί έλευσης, οι πινακίδες με Braille, οι χειρολησθήρες, οι ανελκυστήρες με Braille και άλλα.

Πιο συγκεκριμένα, οι πινακίδες που παρέχουν πληροφορίες, όπως κάποιον αριθμό η ονομασία του χώρου πρέπει να τοποθετούνται σε ύψος 1,50 Μ από το δάπεδο, προς την ίδια πάντα πλευρά της πόρτας και όλες οι πληροφορίες πάνω σε αυτές να αναγράφονται και στην γραφή Braille (Υπέκα, είσοδοι κτιρίων, χ.χ., σ. 88).

Σχετικά με τον ανελκυστήρα που υπάρχει στα κτίρια πρέπει να έχει κάποιες προϋποθέσεις, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από τα άτομα με Ειδικές (Εκπαιδευτικές) Ανάγκες. Πιο αναλυτικά, στον τοίχο δίπλα από τον ανελκυστήρα θα πρέπει να υπάρχει ανάγλυφη σήμανση του ορόφου στον οποίο το άτομο βρίσκεται, καθώς και κουμπιά για τη ρύθμιση της κίνησης του ανελκυστήρα με ηχητική σήμανση, δηλαδή βέλη ανόδου και καθόδου

(Υπέκα, Μηχανικά Μέσα Κάλυψης Υψομετρικών Διαφορών, χ.χ.). Σχετικά με τα ηχητικά σήματα αυτά πρέπει να είναι διαφορετικά για την άνοδο και για την κάθοδο (Υπέκα, Μηχανικά Μέσα Κάλυψης Υψομετρικών Διαφορών, χ.χ.). Εντός του ανελκυστήρα θα πρέπει να υπάρχει κατάλληλος φωτισμός, χρωματική αντίθεση, κλίση έκτακτης ανάγκης και χειρολισθήρας (Υπέκα, Μηχανικά Μέσα Κάλυψης Υψομετρικών Διαφορών, χ.χ.). Επίσης, θα πρέπει να υπάρχουν βέλη καθόδου και ανόδου, καθώς και ηχητική σήμανση όταν ο ανελκυστήρας φτάνει στον όροφο που επιθυμεί ο επιβαίνων (Υπέκα, Μηχανικά Μέσα Κάλυψης Υψομετρικών Διαφορών, χ.χ.).

Εικόνα 6-(φώτο: Υπέκα, Μηχανικά Μέσα Κάλυψης Υψομετρικών Διαφορών, χ.χ.,σ. 62).

Όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι καλό να υπάρχουν σε όλα τα δημόσια κτίρια συμπεριλαμβάνοντας τα Μουσεία. Συγκεκριμένα, όταν ένας βλέπων άνθρωπος επιθυμεί να

επισκεπτεί ένα Μουσειακό Χώρο, ιδίως όταν είναι αρκετά μεγάλος σε έκταση, δυσκολεύεται να προσανατολιστεί χωρικά ανεξάρτητος εάν δεν έχει συμβουλευτεί το χάρτη του κτιρίου ή αν δε διαθέτει ένα φυλλάδιο που να απεικονίζει τους χώρους. Ομοίως, ένα άτομο με Οπτική Αναπηρία δε θα μπορέσει να προσανατολιστεί εάν δεν έχει πληροφορηθεί με κάποιο τρόπο για τη διαρρύθμιση του χώρου. Όπως αναφέρεται κι από τις Andrade και Bins Ely (2012), τα προβλήματα στο χωρικό προσανατολισμό δεν αφορούν μόνο τα άτομα με Αναπηρία αλλά και τους ανθρώπους που δε γνωρίζουν ένα χώρο. Γι' αυτό, θεωρείται αναγκαία η παρουσία οπτικής και απτικής πληροφορίας σχετικά με το χώρο.

Πιο αναλυτικά, μερικά προβλήματα που ενδεχομένως να ανακύψουν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης ενός ατόμου με Οπτική Αναπηρία σε Μουσείο είναι τα εξής: Ένα άτομο με Οπτική Αναπηρία στον τομέα του χωρικού προσανατολισμού ίσως αντιμετωπίσει δυσκολίες στην αναζήτηση της κύριας εισόδου του κτηρίου, στον εντοπισμό των αιθουσών, στην παρουσία απτικού πατώματος στην αρχή και στο τέλος της σκάλας, καθώς και στην έλλειψη πληροφοριών σε Braille. Σχετικά με την επικοινωνία, ένα άτομο με Οπτική Αναπηρία πιθανόν να μη βρει ένα ενημερωτικό φυλλάδιο σε μορφή Braille για την ιστορία του κτηρίου που επισκέφτηκε. Επίσης, είναι πιθανόν να μην υπάρχουν Braille επιγραφές που θα εξηγούν τα εκθέματα ούτε προφορική ξενάγηση (Andrade, & Bins Ely, 2012).

Όπως αναφέρει η Cachia (2013) στο άρθρο της, οι υπεύθυνοι των Μουσείων φαίνεται να ενδιαφέρονται για τη Φυσική Προσβασιμότητα των ατόμων με Αναπηρία, όμως συχνά αγνοούν τη γνωστική πλευρά των ατόμων με Αναπηρία. Με άλλα λόγια, προκύπτει το συμπέρασμα ότι κάποιες φορές οι υπεύθυνοι των Μουσείων στην προσπάθειά τους να κάνουν προσβάσιμες τις κτιριακές εγκαταστάσεις, εστιάζουν περισσότερο στη Φυσική Προσβασιμότητα και αγνοούν τη Νοητική Προσβασιμότητα.

1.8) Ορισμός Μουσείου

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Μουσείων (ICOM, 2017b) ο ορισμός του Μουσείου, έτσι όπως διατυπώθηκε από το 22^ο Γενική Συνέλευση στη Βιέννη, Αυστρία στις 24 Αυγούστου του 2007 είναι ο εξής: *«Το Μουσείο είναι ένας μη κερδοσκοπικός, μόνιμος θεσμός προς το όφελος της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοιχτό στο κοινό, που αποκτά γνώση, διατηρεί, ερευνά, επικοινωνεί και εκθέτει την αισθητή ή άυλη κληρονομιά της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντός της για σκοπούς της εκπαίδευσης, της μελέτης και της ευχαρίστησης»*. Τα Μουσεία είναι ιδρύματα που έχουν υπό την φύλαξή τους αντικείμενα της ανθρώπινης υπόστασης του πλανήτη (Pearce, 2002). Γι' αυτό το λόγο, η δημιουργία και η διατήρηση των Μουσείων έχει γίνει εθνική υποχρέωση για να διατηρηθεί και να προστατευθεί η κληρονομιά μας (Ahmed M. Abd El-Rahman S., & Mohsen Mohamed Ibrahim M., 2017).

Ενδιαφέρον, ωστόσο παρουσιάζει ο ορισμός που δίνουν τα άτομα με Σοβαρή Οπτική Αναπηρία για τα Μουσεία, όπως προέκυψε από την ερώτηση: «Τι σημαίνει Μουσείο για εσάς;»:

«Μουσείο για μένα είναι ένα ταξίδι στο χρόνο για τους ανθρώπους πέρασαν». (άνδρας, 63 ετών με Σοβαρή Οπτική Αναπηρία)

«Το Μουσείο είναι Πολιτισμός, Τέχνη, Ήθη και Έθιμα. Το Μουσείο είναι σημαντικό γιατί θυμόμαστε το παρελθόν μας». (γυναίκα, 24 ετών με Σοβαρή Οπτική Αναπηρία με αντίληψη του φωτός)

«Μουσείο είναι ένας χώρος που παρουσιάζει πράγματα αξίας, πολύτιμα πράγματα που είναι ενδιαφέροντα για εμάς τους σύγχρονους ανθρώπους γιατί είναι σα μια ανοιχτή πόρτα στο παρελθόν». (άνδρας, 36 ετών με Σοβαρή Οπτική Αναπηρία)

Η Παγκόσμια Ημέρα Μουσείου (International Museum Day) είναι τη 18^η Μαΐου και γιορτάζεται από την Αμερική ως την Ωκεανία συμπεριλαμβάνοντας την Αφρική, την Ευρώπη και την Ασία (ICOM, 2017a). Το μήνυμα αυτής της επετείου είναι ότι τα Μουσεία είναι και πρέπει να είναι *«σημαντικοί φορείς πολιτισμικών ανταλλαγών, ενίσχυσης της μόρφωσης και των πολιτισμών, της αμοιβαίας κατανόησης, της ειρήνης και τη συνεργασίας μεταξύ των λαών»* (ICOM, 2017a).

Τα τελευταία χρόνια, την Παγκόσμια Ημέρα Μουσείου, 30.000 μουσεία σε περισσότερες από 120 χώρες διοργανώνουν δραστηριότητες για να τιμήσουν αυτήν τη ξεχωριστή ημέρα (ICOM, 2017a). Το 2016 συμμετείχαν περισσότερα από 350.000 Μουσεία σε 145 χώρες σ' αυτήν την εκδήλωση επετείου (ICOM, 2017a). Την Παγκόσμια Ημέρα Μουσείου τη 18^η Μαΐου του 2017 είχε τη θεματική «Τα Μουσεία και οι αμφιλεγόμενες ιστορίες: Τα Μουσεία μιλούν για εκείνα που δε λέγονται» (ICOM, 2017a).

Από τη στιγμή που έχει προταθεί ο Καθολικός Σχεδιασμός στα Μουσεία, σκοπός των Μουσείων είναι να παρέχει τη δυνατότητα σε όλους τους επισκέπτες να απολαμβάνουν τις συλλογές τους και να μαθαίνουν μέσω από αυτές (Dimitrova-Radojichikj, 2017).

Ωστόσο, οποιοδήποτε εμπόδιο στη μάθηση του ατόμου με Ειδικές Ανάγκες συνιστά μια μορφή Κοινωνικού Αποκλεισμού. Μερικές από τις μορφές Κοινωνικές Αποκλεισμού είναι ο αποκλεισμός από τον Πολιτισμό, τα εμπόδια στο Δομημένο Περιβάλλον και τα εμπόδια λόγω κοινωνικών συμπεριφορών (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2008). Επομένως, όταν ένα άτομο με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες δεν έχει Φυσική Πρόσβαση και Νοητική Πρόσβαση σε ένα Μουσείο και προσλαμβάνει στερεοτυπικές συμπεριφορές σημαίνει ότι βιώνει Κοινωνικό Αποκλεισμό.

Άλλες μορφές Κοινωνικού Αποκλεισμού είναι τα εμπόδια στην Απασχόληση, εμπόδια στην Εκπαίδευση, εμπόδια στην Κοινωνία της Πληροφορίας, αποκλεισμός λόγω έλλειψης δικτύου Υπηρεσιών και αποκλεισμός της οικογένειας του ατόμου (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2008). Όπως επίσης αναφέρουν οι Tobias και Mukhopadhyay (2017) σε πρόσφατη έρευνά τους, στην

Αφρική οι άνθρωποι με Οπτική Αναπηρία ηλικιών τριάντα ως ενενήντα βιώνουν Κοινωνικό Αποκλεισμό στην Εργασία, στην Εκπαίδευση και στις κοινωνικές συνδιαλλαγές τους.

Όπως επισημαίνει η Walters (2010) τα Μουσεία υπάρχουν για τους ανθρώπους, οπότε αυτά μπορούν να γίνουν μια κινητήρια δύναμη στην κοινωνία, καθώς είναι μέρη για συζήτηση, για διαφωνία και διαβούλευση. Τα Μουσεία μπορούν να εφαρμόσουν πρακτικές ένταξης και να καλωσορίζουν τους ανθρώπους (Walters, 2010; Γκαζή, 2009). Κρίνεται, επομένως επιτακτική η ανάγκη της «κοινωνικής ενσωμάτωσης» (Tobias, & Mukhopadhyay, 2017; Γκαζή, 2009).

1.10) Μουσειακή εκπαίδευση

Όπως αναφέρουν η Milligan και η Brayfield (2004) στην έρευνά τους, τα σύγχρονα Μουσεία ορίζουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα ως μια πηγή πληροφοριών και γνώσης που τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να κατακτήσουν σε περίπτωση που κάποια πληροφορία δεν έχει κατακτηθεί από το σχολείο ή τους έχει διαφύγει. Ο ρόλος του Μουσείου είναι να διδάξει τα παιδιά σ' ένα πλαίσιο διαφορετικό με αυτό του σχολείου (Milligan, & Brayfield, 2004).

Όπως αναφέρουν στην έρευνά τους οι De Backer, Peeters, Kindekens, Brosens, Elias και Lombaerts (2014), οι σύγχρονες τέχνες θεωρούνται ένας υπέροχος τρόπος για αυτούς που επισκέπτονται τα Μουσεία (ενήλικα άτομα τυπικής ανάπτυξης), ώστε να εξασκηθούν στη διαδικασία της ερμηνείας ενός έργου. Ωστόσο, σύμφωνα με τους ίδιους η παραπάνω διαδικασία συχνά εμποδίζεται από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι επισκέπτες και λόγω της ετερογένειας που παρουσιάζει το εκάστοτε Μουσείο.

Όπως επισημαίνεται από τους De Backer και συν. (2014), παρ' όλο που οι υπεύθυνοι των Μουσείων προσπαθούν να δημιουργήσουν γραπτές και προσβάσιμες πληροφορίες στο χώρο του Μουσείου για τους επισκέπτες, στο τέλος παρουσιάζουν περιορισμένη πληροφορία

σ' αυτούς. Ένα χαρακτηριστικό σχόλιο ενήλικα βλέποντα επισκέπτη που καταγράφηκε στην έρευνα τους ήταν το εξής: «(...) αυτά τα φυλλάδια, για μένα είναι πολύ δύσκολα (...). Εγώ έχω μια αφηρημένη ιδέα στο μυαλό μου για τον 'επισκέπτη ενός Μουσείου' και υποθέτω ότι εκείνοι οι επισκέπτες θα καταλάβουν ό,τι και 'γω. Μάλλον, δεν είναι ένας επαγγελματικός τρόπος δουλειάς και επίσης δεν είναι ένας τρόπος που θα έπρεπε να είναι έτσι, αλλά αυτή τη στιγμή, είναι στην πραγματικότητα ένας τρόπος, τον οποίον εγώ πρέπει να αντιμετωπίσω» (De Backer et al., 2014).

Επίσης, μερικοί βλέποντες ενήλικες ανέφεραν ως προτάσεις την απλότητα, όπως τις λιτές προτάσεις και την αποφυγή δύσκολων λέξεων, την αποφυγή κοινοτυπιών, και να έχουν έναν ηχητικό πίνακα να ψάχνουν τα κείμενα, ώστε να επωφεληθούν από μια αξιόπιστη πηγή (De Backer et al., 2014).

1.11) Είδη Μουσείων

Τα είδη Μουσείων που υπάρχουν μεταξύ άλλων σύμφωνα με τη Vlachou (2017, σελ. 82) είναι τα εξής: Μουσεία Φυσικής Ιστορίας (Natural History Museums), Μουσεία Τέχνης (Art Museums), τοπικά Μουσεία (Regional Museums), Μουσεία Πόλης (City Museums), Μουσεία Τεχνολογίας (Museums of Technology), Μουσεία Εθνολογίας (Ethnological Museums), Ιστορικά Μουσεία (Museums of History), Μουσεία Τοπικής Κληρονομιάς (Local Heritage Museums), Παιδικά Μουσεία (Children's Museums), Ανοιχτά Μουσεία (Open-air Museums). Ωστόσο, στην παρακάτω ενότητα θα αναλυθούν περαιτέρω μόνο το είδος του Ανοιχτού Μουσείου και του Παιδικού Μουσείου.

Καταληκτικά, στο πρώτο κεφάλαιο γνωστοποιήθηκαν σημαντικοί ορισμοί που επεξηγούν τον τίτλο της εργασίας, όπως Οπτική Αναπηρία, Πρόσβαση-Προσβασιμότητα,

Μουσεία και στο ακόλουθο κεφάλαιο γίνεται η σύνδεση μεταξύ της Οπτικής Αναπηρίας και του Μουσείου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ- ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Εφόσον στο πρώτο κεφάλαιο διατυπώθηκαν σημαντικοί ορισμοί της Αναπηρίας, της Οπτικής Αναπηρίας και του Μουσείου, σ' αυτό το κεφάλαιο θα γίνει η σύνδεση μεταξύ της Αναπηρίας και του Μουσείου. Πιο αναλυτικά, θα αναφερθούν τα δικαιώματα των ατόμων με Αναπηρία στον Πολιτισμό, οι θεσμοί που βοηθούν τη συμμετοχή των ατόμων αυτών στον Πολιτισμό, η απτική προσέγγιση στα Μουσεία, ο Καθολικός Σχεδιασμός και η κατάσταση Προσβασιμότητας των ατόμων με Οπτική Αναπηρία στα Μουσεία.

2.1) Μουσείο και Αναπηρία

Οι επτά βασικές αρχές για τα άτομα με Αναπηρία στα Μουσεία, σύμφωνα με το Σύλλογο Μουσείων, Αρχείων και Βιβλιοθηκών είναι οι εξής:

- *«Οι επισκέπτες με Αναπηρία έχουν το δικαίωμα να συμπεριλαμβάνονται σε όλες τις δραστηριότητες που υλοποιούνται στα Μουσεία.*
- *Το προσωπικό των Μουσείων θα έπρεπε να κάνει διάλογο με τους επισκέπτες με Οπτική Αναπηρία ώστε να ανακαλυφθούν οι ανάγκες τους και οι επιθυμίες τους, καθώς και ο τρόπος της καλύτερης διαχείρισής τους.*
- *Η χρήση του κοινωνικού μοντέλου Αναπηρίας θα πρέπει να υιοθετηθεί.*
- *Τα εμπόδια πρόσβασης για τους επισκέπτες με Αναπηρία θα πρέπει να αναγνωριστούν και να σταματήσουν να εφίστανται. Θα πρέπει τα άτομα αυτά να ενθαρρυνθούν για συμμετοχή.*

- Τα θέματα Αναπηρίας έχουν ξεκάθαρα τοποθετηθεί στην ευρύτερα ατζέντα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των ίσων ευκαιριών και της διαφορετικότητας.
- Οι αρχές καθολικής σχεδίασης θα πρέπει να είναι η βάση για πρακτικές συμπερίληψης στα Μουσεία.
- Πρέπει να εφαρμοστούν πρακτικές συμπερίληψης και να επιβεβαιωθεί ότι σε όλους τους χώρους του Μουσείου και στις δραστηριότητες των συλλογών τα άτομα με Αναπηρία αντιμετωπίζονται όπως θα έπρεπε».

(The Council for Museums, Archives, and Libraries, 2000, σελ. 12)

2.2) Θεσμοί και οργανώσεις για την πολιτιστική εξέλιξη των ατόμων με Αναπηρία

Από το 2014 ως το 2020 έχει τεθεί σε εφαρμογή από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO) το «Παγκόσμιο Πλάνο Δράσης Ενάντια στην Αναπηρία (Global Disability Action Plan)». Αυτό το πλάνο έχει κάποιους σκοπούς που μεταξύ άλλως είναι να αφαιρέσει όλα τα εμπόδια και να βελτιώσει την πρόσβαση σε υπηρεσίες και προγράμματα υγείας (WHO, 2014, σ. 3).

Στην Ελλάδα υπάρχει η Ελληνική Εταιρία Καλλιτεχνικών Προγραμμάτων Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (Very Special Art Hellas), η οποία από το 1990 προωθεί τα πολιτιστικά προγράμματα για τα άτομα με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες. Πιο αναλυτικά, υλοποιεί εργαστήρια τέχνης θεάτρου, μουσικής, χορού, θεατρικών έργων και εικαστικών τεχνών, διοργανώνει εκθέσεις, συμμετέχει σε φεστιβάλ και ευαισθητοποιεί σε θέματα Αναπηρίας. Επίσης, οργανώνει την Προσβασιμότητα πολιτιστικών χώρων και προγραμμάτων, περιηγήσεις για άτομα με αναπηρίες σε μουσεία και πολιτιστικούς χώρους και ηχητική περιγραφή θεατρικών παραστάσεων για

θεατές με Οπτική Αναπηρία. Τέλος, προωθεί τη συγκέντρωση των καλλιτεχνών, καθώς οι τυπικοί καλλιτέχνες σε συνεργασία με καλλιτέχνες με αναπηρίες δημιουργούν ένα πρόγραμμα στα σχολεία για την ευαισθητοποίηση των φοιτητών με αναπηρίες δημιουργώντας κοινές καλλιτεχνικές βιωματικές δραστηριότητες (VSA, 2017).

Επομένως, είναι φανερό ότι η Ελληνική Εταιρία Καλλιτεχνικών Προγραμμάτων Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (Very Special Art Hellas) προσπαθεί να ωθήσει τα άτομα με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες στο χώρο του Πολιτισμού.

Τα πολιτιστικά δρώμενα επιδρούν θετικά τόσο στα άτομα με Αναπηρία όσο και στον κάθε άνθρωπο στον κόσμο. Το Μουσείο εκτός από χώρος Πολιτισμού είναι και χώρος μεταλαμπάδευσης των γνώσεων τόσο για τους ενήλικες όσο και για τα παιδιά. Τα Μουσεία σύμφωνα με τους Dodd και Santell (2001, σ. 4) μπορούν να εμπνεύσουν, να διδάξουν, να ενημερώσουν, να προωθήσουν τη δημιουργικότητα, να διευρύνουν τους ορίζοντες, καθώς και να μυσούν τους ανθρώπους σε καινούριους τρόπους σκέψης και κατανόησης του κόσμου. Επίσης, τα Μουσεία μπορούν να τονώσουν την αυτοεκτίμηση των ανθρώπων, να προκαλέσουν στερεότυπα και να αντιμετωπίσουν τη μισαλλοδοξία (Dodd, & Santell, 2001, σ. 4).

Επίσης, στην Ελλάδα υπάρχει «Η Κίνηση Καλλιτεχνών με Αναπηρία» (Movement of Artists with Disability) που ιδρύθηκε το 2010 και το 2017 μετονομάστηκε σε «Κίνηση Ανάπηρων Καλλιτεχνών» (Wikipedia, 2018). Αναλυτικότερα, η Κίνηση Ανάπηρων Καλλιτεχνών διεκδικεί μεταξύ άλλων την καθολική πρόσβαση στην Τέχνη, προγραμματίζοντας δράσεις, εκδηλώσεις και συμμετοχές σε πολιτιστικά δρώμενα (Wikipedia, 2018).

Τέλος, σύμφωνα με τους Strechay και Annis (2012) ο οργανισμός Art Education for the Blind (AEB) και η ιστοσελίδα του Art Beyond Sight μετατρέπει τον Πολιτισμό που απεικονίζεται οπτικά σε προσβάσιμο Πολιτισμό για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία. Ο σκοπός τους είναι να παρέχουν ειδικά προγράμματα και πρότζεκτ για τις επισκέψεις των ατόμων αυτών

στα Μουσεία, ώστε να παρέχει ίση πρόσβαση στον Πολιτισμό και να βελτιώσει τη δύναμη της Τέχνης (Strechay, & Annis, 2012).

2.3) Μουσείο και Οπτική Αναπηρία

Όπως επισημαίνεται από τους Rector, Salmon, Thornton, Joshi και Morris (2017), οι μορφές τέχνης που απαιτούν τη συμμετοχή της όρασης θεωρούνται γενικά μη προσβάσιμες για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία.

Όμως, εφόσον το Μουσείο είναι φορέας και στέγη Πολιτισμού, θα πρέπει όλοι οι πολίτες να έχουν πρόσβαση σ' αυτό. Όμως, δεν υπάρχει ισότιμη πρόσβαση σ' όλα τα Μουσεία σ' όλο τον κόσμο. Καταρχήν, υπάρχουν κάποια στερεότυπα που έχει ο κόσμος για την επίσκεψη των ατόμων με Οπτική Αναπηρία.

Στο βιβλίο των France, F. De και Museums (ICOM, 2017a) παρατίθεται μια άποψη σχετικά με τα άτομα με Οπτική Αναπηρία: *«Είσαι τυφλός, οπότε δεν θα έχεις τη δυνατότητα να ζωγραφίσεις ούτε να σκαλίσεις κάτι, και τα Μουσεία δεν είναι για σένα»*. Μια τέτοιου είδους αποκαρδιωτική άποψη, όπως και η φράση *«Αυτά δεν είναι για σένα»*. Σύμφωνα με τον Warner (2013) δε θα έπρεπε να λέγονται από του εργαζόμενους-επαγγελματίες των Μουσείων, διότι εκτός των άλλων κάνουν το άτομο με Οπτική Αναπηρία να μη νιώθει μέλος του κοινού του Μουσειακού Χώρου.

Πέρα από τα στερεότυπα, ποιες άλλες λοιπόν, είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία όταν επισκέπτονται ή όταν θέλουν να επισκεπτούν ένα Μουσείο;

2.4) Απτική Προσέγγιση

Όλοι όσοι έχουν επισκεπτεί Μουσεία στη ζωή τους έχουν στο μυαλό τους ότι θα απασχολήσουν κυρίως δυο αισθήσεις τους, την όραση και την ακοή. Καθώς τα περισσότερα Μουσεία προτιμούν την οπτική απεικόνιση των εκθεμάτων (Wood, & Latham, 2011; The Council for Museums, Archives, and Libraries, 2000), θα ήταν επιθυμητή η υιοθέτηση μιας πιο φαινομενικής προσέγγισης για απτική επαφή με τα αντικείμενα (Wood, & Latham, 2011).

Συνήθως, η επίσκεψη σ' ένα Μουσείο περιλαμβάνει τη ξενάγηση είτε από ένα ξεναγό ή από ακουστική πληροφορία μέσω ακουστικών και την περιήγηση μέσα στο χώρο βλέποντας τα εκθέματα. Επιπρόσθετα, όταν μπαίνει κανείς σ' ένα Μουσειακό Χώρο παρατηρεί πινακίδες που αναγράφουν «Μην αγγίζετε (Don't Touch)» και «Απαγορεύονται οι φωτογραφίες». Η παραπάνω είναι μια συνηθισμένη ιδέα που θα μπορούσε να έχει κανείς σχετικά με την επίσκεψη σ' ένα Μουσείο.

Ωστόσο, όπως αναφέρει η Candlin (2014) στην έρευνά της, οι επισκέπτες στα Μουσεία έχουν την τάση να πιάνουν κάποια από τα εκθέματα παρά την ύπαρξη των απαγορευτικών επιγραφών και σημάτων. Η τάση τους αυτή πηγάζει από την επιθυμία τους να συνδεθούν με το παρελθόν (Candlin, 2014). Οι επισκέπτες θέλουν εκτός από το να βλέπουν ένα έκθεμα, να εξερευνήσουν την επιφάνεια ενός αντικειμένου (Candlin, 2014).

Με την πάροδο των χρόνων, οι υπεύθυνοι των Μουσείων αναγνώρισαν την ανάγκη των επισκεπτών να αγγίζουν τα εκθέματα και γι' αυτό παρέχουν ευκαιρίες στο κοινό τους να το κάνουν (Candlin, 2014). Αφού οι εποχές αλλάζουν, οι πρακτικές των Μουσείων χρειάζεται να εξελιχθούν, ώστε να συμβαδίσουν με την εμπειρία των επισκεπτών (Wood, & Latham, 2011).

Σύμφωνα με την Candlin (2014), όλοι οι άνθρωποι είτε άτομα με Οπτική Αναπηρία είτε βλέποντες μαθαίνουν και βιώνουν καλύτερα τον κόσμο με την αίσθηση της αφής. Παρ'

όλα αυτά, τα Μουσεία σπανίως διαθέτουν τέτοια αντικείμενα ανακάλυψης της τέχνης μέσω της αφής (Candlin, 2014). Ωστόσο, σύμφωνα με τη Dimitrova-Radojichikj (2017), πολλοί επισκέπτες με Οπτική Αναπηρία θα απολάμβαναν την ευκαιρία να αγγίζουν αντικείμενα αποκτώντας με αυτό τον τρόπο πρόσβαση στις συλλογές του Μουσείου. Η Walters (2010) πιστεύει ότι όλοι οι επισκέπτες ανεξαιρέτως θέλουν να αγγίζουν τα εκθέματα.

Από τις συνεντεύξεις που πήρε η Candlin (2014) από άτομα με Οπτική Αναπηρία που επισκέφτηκαν Μουσεία, ανακάλυψε πως συχνά η αφή βοηθούσε τα άτομα με Οπτική Αναπηρία να οικοδομήσουν μια νοητική εικόνα, καθώς και να εξερευνήσουν ένα αντικείμενο με περισσότερη λεπτομέρεια. Όπως επισημαίνουν ο Mason και Arter (2011), ο όρος «Αφή» δηλώνει το παθητικό άγγιγμα, ενώ ο όρος «απτικός» και «απτικοποιημένος» δηλώνουν την ενεργητική διαδικασία που απαιτείται.

Σύμφωνα με την άποψη των Wood και Latham (2011), η ανθρώπινη ανάγκη για επαφή υπερσχύει, παρά οι πινακίδες και τα απαγορευτικά εμπόδια με σχοινιά. Η επαφή με τα αντικείμενα δια μέσω της αφής μπορεί να τονίσει τη σημασία και την εξουσία των αντικειμένων των Μουσείων στις ζωές μας (Wood, & Latham, 2011).

Συμπερασματικά, υπάρχουν θεσμοί που προστατεύουν τα δικαιώματα των ατόμων με Οπτική Αναπηρία σχετικά με την προσβασιμότητά τους στον Πολιτισμό. Ωστόσο, υπάρχουν αρκετοί περιορισμοί στις υποδομές και στην διάρθρωση των Μουσείων που κάνουν δύσκολη την πρόσβαση των ατόμων με Οπτική Αναπηρία στα Μουσεία. Στο επόμενο κεφάλαιο, παρουσιάζονται κάποια Μουσεία τόσο στην Ελλάδα όσο και στο Εξωτερικό που διαθέτουν κάποιες διευκολύνσεις στην Προσβασιμότητα των ατόμων αυτών.

2.5) Καθολικός Σχεδιασμός για τη μάθηση-Τεχνολογικές Συσκευές

Ο Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση, σύμφωνα με τους O' Neill και Lucinda (2001) παρέχει στους μαθητές πολλαπλές αναπαραστάσεις της πληροφορίας και πολλές επιλογές για την κατανόηση και έκφραση της γνώσης. Για παράδειγμα, μπορεί να περιέχει έντυπο υλικό, διαδικτυακό κείμενο, ταινίες, και ιστοσελίδες που να παρέχουν διαφορετικές αναπαραστάσεις της γνώσης, ώστε να γίνεται κατανοητή από το κάθε τύπο μαθητή (O' Neill, & Lucinda, 2001).

Σχετικά με τον Καθολικό Σχεδιασμό για τη Μάθηση στο Μουσειακό Χώρο, παρέχεται ένα εναλλακτικό μοντέλο για τα προγράμματα και τα εκθέματα που παρουσιάζονται στα Μουσεία, αναφερόμενοι όχι μόνο Φυσική αλλά και Νοητική Πρόσβαση (Rappolt-Schilichtmann, & Daley, 2013).

Αναφορικά με τη Νοητική Πρόσβαση, οι αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού για τη Μάθηση στα Μουσεία, σύμφωνα με τους Ruiz-Mezcua, Pajares, Utray και Moreno (2011) επιδεικνύουν συσκευές που θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν από κάθε είδους ανθρώπου, ανεξάρτητα από τις αισθητηριακές του μειονεξίες ή από τις τεχνολογικές του δεξιότητες. Τέτοιου είδους αρχές προσπαθούν να εγκαθιδρύσουν τον Καθολικό Σχεδιασμό στα Μουσεία μέσω των πολυμέσων και των φορητών συσκευών που παρέχουν πληροφορίες με σκοπό την παροχή Προσβασιμότητας σε όλους τους επισκέπτες (Ruiz-Mezcua, Pajares, Utray, & Moreno, 2011).

Οι συσκευές αυτές είναι φορητές και βοηθούν τους επισκέπτες σε μέρη πολιτιστικού ενδιαφέροντος, όπως σε ένα Μουσείο, παρέχοντας πληροφορίες μέσα από διαφορετικά μέσα όπως το κείμενο, την εικόνα, το βίντεο και τον ήχο, προκειμένου να ταιριάζει σε κάθε είδος Αναπηρίας του επισκέπτη (Ruiz-Mezcua, Pajares, Utray, & Moreno, 2011).

Σύμφωνα με τη Sylaiou και συν. (2009) τεχνολογίες όπως, VR, AR και Web3D χρησιμοποιούνται για να δημιουργηθούν εικονικές εκθέσεις τόσο στα Μουσεία ως ενημερωτικά κιόσκια όσο και στο Διαδίκτυο (World Wide Web).

Η Τέχνη χωρίς μάτια (Eyes-Free Art), προτάσσει την ηχητική διαδραστική εμπειρία με δυσδιάστατα έργα τέχνης, καθώς επιτρέπει τον επισκέπτη να πλησιάσει ένα πίνακα ζωγραφικής ακούγοντας ηχητικά εφέ και λεπτομερή ηχητική περιγραφή μεταξύ άλλων (Rector, et. al, 2017). Τα άτομα με Οπτική Αναπηρία που δοκίμασαν την παραπάνω εμπειρία δήλωσαν ότι απόλαυσαν τη διάδραση με τα έργα τέχνης (Rector, et. al., 2017).

Τον πρώτο απτικό χάρτη σε αρχαιολογικό χώρο, σύμφωνα με τις πληροφορίες της Γιαννίκη (2017) τοποθέτησαν στην Πέλλα στο βιωματικό πάρκο Λειβήθρων για τη διευκόλυνση των ατόμων με Οπτική Αναπηρία. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την ίδια, ο χάρτης κατασκευάστηκε από το Γιώργο Μικρού με τη συμμετοχή του στο πρόγραμμα «Mind The Map-3d printed tactile maps for archaeological sites and public spaces» (3d τυπωμένοι χάρτες για αρχαιολογικούς χώρους και δημόσιους χώρους).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά για τα Μουσεία και τις εκθέσεις που αφορούν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό. Στην Ελλάδα υπάρχουν το Μουσείο Αφής, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, το Μπενάκη, το Μουσείο Ακρόπολης, το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και το Dialogue in the Dark. Από το εξωτερικό αναφέρονται το Victoria and Albert Museum και το Μουσείο του Λούβρου. Τα παραπάνω Μουσεία παρουσιάζουν ενδιαφέρον, διότι συνδέονται απόλυτα με τα άτομα με Οπτική Αναπηρία, καθώς διαθέτουν ειδικές υπηρεσίες, εκθέματα ή και ειδικές διευκολύνσεις για άτομα με Οπτική Αναπηρία. Επίσης, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι παρουσιάζονται τα συγκεκριμένα Μουσεία, διότι μερικά από αυτά έχουν αναφερθεί από τα Υποκείμενα της έρευνας και επειδή είναι καινοτόμα ως προς τη δράση τους.

3.1) Μουσείο Αφής

Εικόνα 7-εξωτερική όψη Μουσείου Αφής (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

Το Μουσείο Αφής είναι ένα Μουσείο στην πόλη της Αθήνας που απευθύνεται σε άτομα με Οπτική Αναπηρία αλλά και σε βλέποντα άτομα. Το Μουσείο Αφής, το οποίο στεγάζεται σε ένα νεοκλασικό κτίριο στην Αθήνα (Χιουρέα, 1998, σ.23; Μπενάκη-Πολυδώρου, 1997), είναι ένα από τα πέντε (5) Μουσεία Αφής που υπάρχουν στον κόσμο.

Η ιδιαιτερότητα του Μουσείου Αφής βρίσκεται στο γεγονός ότι οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να αγγίζουν τα εκθέματα (Χιουρέα, 1998), τα οποία είναι αντίγραφα των πρωτοτύπων έργων που εκτίθενται σε άλλα Μουσεία (Μουσείο Αφής, 2017). Σύμφωνα με την Μπενάκη-Πολυδώρου (1997), το Μουσείο Αφής πήρε τον «Έπαινο του Ευρωπαϊκού

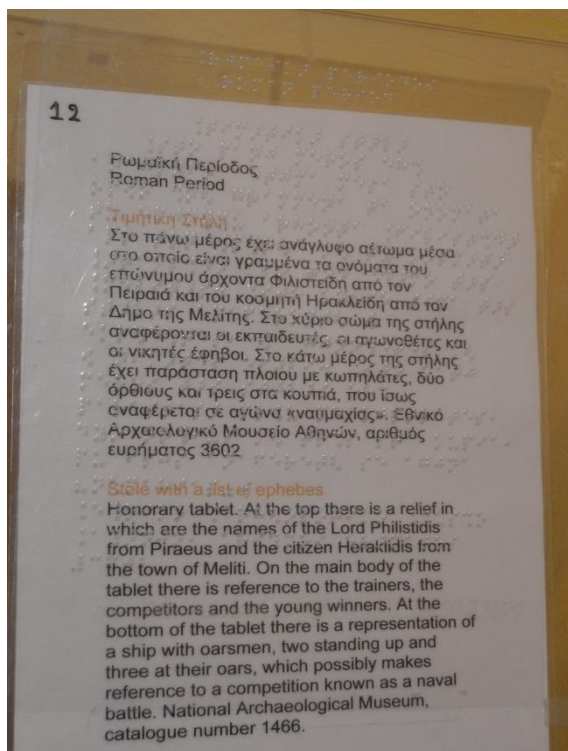
Μουσείου της Χρονιάς του 1998» ανάμεσα σε εβδομήντα δυο (72) Μουσεία άλλων ειδών. Το Μουσείο Αφής απευθύνεται τόσο στα άτομα με Οπτική Αναπηρία όσο και στα βλέποντα άτομα (Μπενάκη-Πολυδώρου, 1997).

Πιο αναλυτικά, η κάθε κατηγορία ανθρώπου εξυπηρετείται με διαφορετικό τρόπο. Τα άτομα με Οπτική Αναπηρία έχουν τη δυνατότητα να αγγίζουν τα εκθέματα λόγω του γεγονότος ότι είναι ομοιώματα γεγονός που δεν είναι εφικτό σε άλλα Μουσεία. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι διερωτώμενοι στην έρευνα:

«Το Μουσείο Αφής μου άρεσε πάρα πολύ γιατί μου επέτρεπαν να πιάσω όλα τα αντικείμενα. Η αίσθηση ήταν μοναδική. Ήταν η πρώτη φορά που μπόρεσα να πιάσω τόσα πολλά εκθέματα» (άνδρας, 33 ετών με Σοβαρή Οπτική Αναπηρία).

«Στο Μουσείο Αφής αισθάνθηκα δέος γιατί αλλιώς είναι να σου τα λένε και αλλιώς είναι να τα πιάνεις. Εκεί ένιωσε μεγαλύτερη ικανοποίηση και κατάλαβα καλύτερα τα εκθέματα. Παίζει μεγάλο ρόλο η Αφή στο Μουσείο. Η Αφή για μας είναι τα μάτια μας» (άνδρας, 68 ετών με Σοβαρή Οπτική Αναπηρία με αντίληψη του φωτός).

Στο Μουσείο Αφής έχουν γίνει οι απαραίτητες ρυθμίσεις Προσβασιμότητας, καθώς μεταξύ άλλων έχουν αναρτηθεί επεξηγηματικές πινακίδες στη γραφή Braille και σε μεγεθυμένα γράμματα για τους μερικώς βλέποντες (Μουσείο Αφής, 2017). Πράγματι, όπως φαίνεται και παρακάτω στις φωτογραφίες στην τιμητική στήλη της ρωμαϊκής περιόδου υπάρχει συνοδευτικό κείμενο γραμμένο στα ελληνικά στα αγγλικά, καθώς και στη Braille. Πιο αναλυτικά, πάνω από την έντυπη μορφή, υπάρχει ένα διαφανές χαρτί πάνω στο οποίο έχει περιγλυφτεί η Braille απόδοση του κειμένου. Με αυτόν τον τρόπο, δεν εμποδίζεται η ανάγνωση των βλεπόντων και ταυτόχρονα εξυπηρετούνται και τα άτομα με Οπτική Αναπηρία.

Εικόνα 8-κείμενο Braille-Μουσείο Αφής (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

Εικόνα 9-ρωμαϊκή στήλη-Μουσείο Αφής (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

Όλα τα παραπάνω είναι κάποιες σημαντικές διευκολύνσεις για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία, καθώς καθιστούν τα άτομα πιο άνετα στο χώρο έχοντας προσβάσιμο εκπαιδευτικό υλικό στα χέρια τους. Επίσης, τα βλέποντα άτομα έχουν τη δυνατότητα να φορέσουν μάσκα και να περιηγηθούν στο χώρο του Μουσείου αγγίζοντας τα εκθέματα. Με αυτόν τον τρόπο, όχι μόνο μπορούν να αγγίξουν τα εκθέματα, πράγμα που δεν είναι εφικτό σε άλλα Μουσεία, αλλά και να βιώσουν την αίσθηση της απώλειας της όρασης. Η παραπάνω διαδικασία συνοδευόμενη και με άλλες δραστηριότητες αποτελεί εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές που φοιτούν σε σχολεία. Στόχος του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι να ευαισθητοποιήσει τα βλέποντα παιδιά σχετικά με τα άτομα με Οπτική Αναπηρία (Μουσείο Αφής, 2017).

Εικόνα 10-παιδί με Οπτική Αναπηρία αγγίζει τον Ερμή του Πραξιτέλη (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

Πέρα από τις περιηγήσεις που γίνονται σε μαθητές που φοιτούν σε σχολεία, στο Μουσείο Αφής πραγματοποιούνται δυο εκπαιδευτικά προγράμματα κατόπιν συνεννόησης. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τις πληροφορίες της ξεναγού Μ. Λάππα κατόπιν προσωπικής επικοινωνίας, το ένα από αυτά ονομάζεται «Ένας περίπατος στο βράχο της Ακρόπολης» και αποτελεί μια θεματική απτική ξενάγηση. Το άλλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ονομάζεται «Ο κόσμος του Μουσείου Αφής. Το τι, το γιατί και το πώς;» και αποτελεί μια ξενάγηση στο χώρο του Μουσείου Αφής μέσω της απτικής διερεύνησης.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες της ιστοσελίδας του Μουσείου Αφής (2017), το Μουσείο ανήκει στο Φάρο Τυφλών Ελλάδος και ιδρύθηκε το 1984 αν και ολοκληρώθηκε το 2004 λόγω καταστροφών που δημιούργησε ο σεισμός.

Τα εκθέματα του Μουσείου Αφής είναι αγάλματα, αγγεία, γλυπτά και χρηστικά αντικείμενα και ανήκουν στην Κυκλαδική, Μινωική, Γεωμετρική, Αρχαϊκή, Αυστηρού Ρυθμού, Κλασική, Ελληνιστική και Ρωμαϊκή περίοδο (Μουσείο Αφής, 2017). Στην αριστερή φωτογραφία απεικονίζεται ένα κωμικό προσωπείο που ανήκει στην Ελληνιστική περίοδο. Ενώ στη δεξιά φωτογραφία παρουσιάζεται ένα χρηστικό αντικείμενο, μια πυξίδα-κοσμηματοθήκη που ανήκει στην Αρχαϊκή Περίοδο.

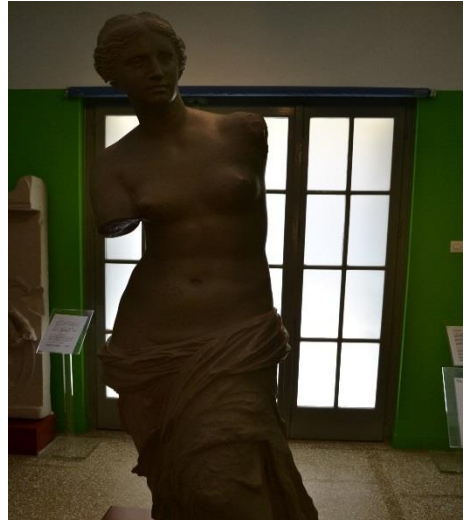

Εικόνα 11-κωμικό προσωπείο-Μουσείο Αφής (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

Εικόνα 12-πυξίδα, κοσμηματοθήκη, Μουσείο Αφής (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

Οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να αγγίζουν και να ψηλαφήσουν το άγαλμα της Αφροδίτης της Μήλου, του Ποσειδώνα, του Κούρου της Βαλομάνδρας, του Ερμή του Πραξιτέλη, μακέτα του λόφου της Ακρόπολης

Εικόνα 13-Αφροδίτη της Μήλου-Μουσείο Αφής (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

κατά τον 5ο π.χ. αιώνα και άλλα (Μουσείο Αφής, 2017).

Ένα άγαλμα από τα παραπάνω έχει αγγίξει ένα άτομο με Σοβαρή Οπτική Αναπηρία που αποτέλεσε Υποκείμενο της έρευνας, το οποίο χαρακτηριστικά αναφέρει: «*Θυμάμαι ευχάριστα το άγαλμα του Πραξιτέλη που έπιασα στο*

Μουσείο Αφής ήταν ένα πολύ γυμνασμένο σώμα. Ήταν πολύ καλή η κατασκευή του και μου έδωσε την εικόνα του σώματος των αρχαίων Ελλήνων».

Εικόνα 14-Ιερό της Αθηνός στην Ακρόπολη-Μουσείο Αφής (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

Υπάρχει, επίσης η απεικόνιση του Ιερού Ναού της Κοιμήσεως της Θεοτόκου της Μετιλήνης Γυθείου που ανήκει στην Βυζαντινή Περίοδο. Χαρακτηριστική έλλειψη της

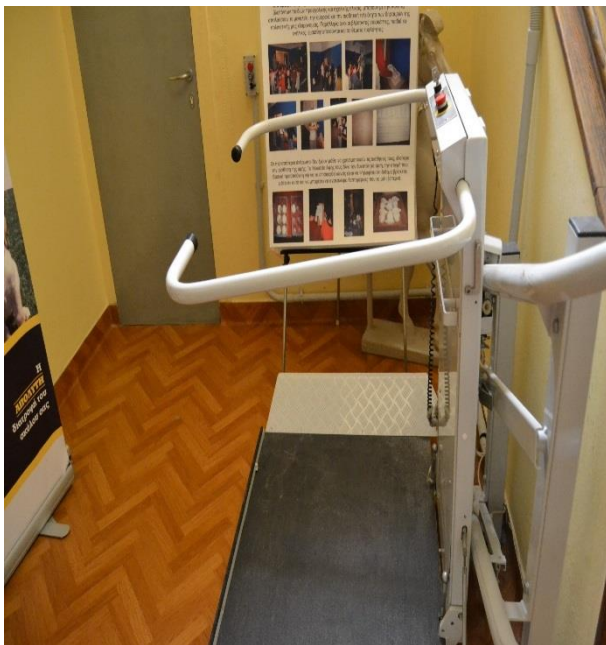

συγκεκριμένης εκκλησίας είναι ότι δεν υπάρχει σταυρός στον τρούλο καθώς και καμπαναριό.

Τέλος, υπάρχει μια αίθουσα με Ολυμπιακούς αγώνες και παραολυμπιακούς αγώνες στην οποία φιλοξενούνται οι Μασκότ και τα σύμβολα των Αγώνων σε

ανάγλυφη κατασκευή της ζωγράφου Μαρίας Βεργοπούλου, καθώς και ανάγλυφοι χάρτες της Αττικής με τις αθλητικές εγκαταστάσεις (Μουσείο Αφής, 2017).

Επίσης, στο Μουσείο Αφής φιλοξενούνται γλυπτά του τυφλού γλύπτη

Πέτρου Ρουκουτάκη, καθώς και έργα ατόμων με προβλήματα όρασης από το εργαστήρι Κεραμικής και Γλυπτικής του Φάρου Τυφλών της Ελλάδος (Μουσείο Αφής, 2017).

Τέλος, στο Μουσείο Αφής τηρούνται οι όροι Πρόσβασης, καθώς έχει τοποθετηθεί ειδική ράμπα στην είσοδο του κτιρίου και ανελκυστήρας κλίμακας για την ευκολότερη πρόσβαση των ατόμων με κινητική αναπηρία.

Εικόνα 16-ανελκυστήρας κλίμακας Μουσείο Αφής (Φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2017)

Όπως αναφέρει η Levi (2005), τα Μουσεία

Αφής και τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα είναι σημαντικά, διότι διδάσκουν στα άτομα με

Οπτική Αναπηρία την Ιστορία της Τέχνης και την Τέχνη. Ωστόσο, σύμφωνα με την ίδια ένα μειονέκτημα των Μουσείων Αφής είναι ότι λόγω του περιορισμού του χώρου στα Μουσεία, τα εκθέματα είναι περιορισμένα. Επίσης, οι ξεναγήσεις αφής (Touch tours) και τα προγράμματα που συμπεριλαμβάνουν την ελεύθερη απτική επαφή επιλεγμένων έργων μπορεί να είναι απογοητευτικές, επειδή συχνά ακυρώνονται λόγω της περιορισμένης συμμετοχής.

Η ανάμιξη με τις Τέχνες ενδυναμώνει την αυτοπεποίθηση, την απτική επιδεξιότητα και την υπερηφάνεια σε μια επιτυχία (Levi, 2005). Γενικότερα, οι Τέχνες εμπλουτίζουν τη ζωή και βοηθούν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία να αντιμετωπίσουν την κοινωνική απομόνωση, την κινητικότητα, και τα εμπόδια εργασίας που αντιμετωπίζουν στην καθημερινή τους ζωή (Levi, 2005 ; Μπενάκη-Πολυδώρου, 1997).

Καταληκτικά, την επαφή μεταξύ των βλέπόντων και ατόμων με Οπτική Αναπηρία μπορεί να φέρει το Μουσείο, καθώς αυτές οι δυο ομάδες ανθρώπων μπορούν να έρθουν πιο κοντά αν ανακαλύπτουν και φτιάχνουν Τέχνη μαζί (Levi, 2005). Οι βλέποντες επισκέπτες των Μουσείων συνήθιζαν να απολαμβάνουν την Τέχνη μόνο οπτικά (Levi, 2005). Πλέον, οι βλέποντες επισκέπτες κατανοούν μέσω της Αφής βαθύτερα την έννοια της Τέχνης, καθώς εξετάζουν την επιφάνεια του έργου και κατανοούν το σχήμα του μέσω της Αφής.

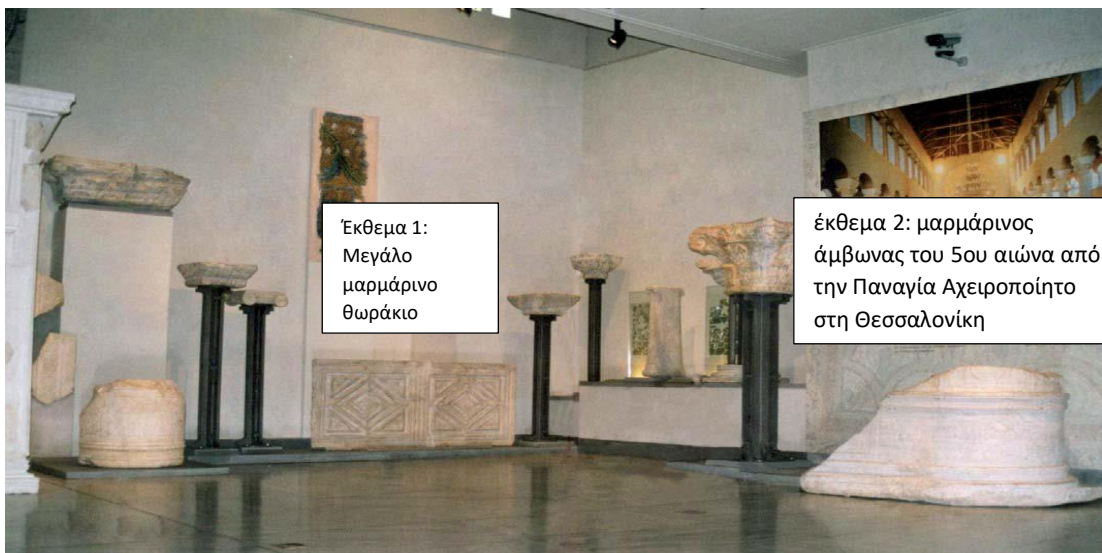
3.2) Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού (the Museum of Byzantine Culture in Thessaloniki) που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη, από το 2015 παρέχει στους επισκέπτες απτική και ηχητική ξενάγηση για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία και τους συνοδούς τους (Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, 2017). Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το πρόγραμμα “PROSPELASIS” έχει βοηθήσει τόσο στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού όσο και σε άλλα σημαντικά μνημεία της Θεσσαλονίκης να βελτιώσει την Προσβασιμότητα των

αρχαιολογικών χώρων για αυτό και έχει συμπεριληφθεί στην παγκόσμια λίστα κληρονομιάς του UNESCO (Naniopoulos, Tsalis, Papanikolaou, Kalliagra, & Kourmpeti, 2015).

Πιο συγκεκριμένα, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού υλοποιεί το πρόγραμμα «Αγγίξτε και γνωρίστε το Βυζάντιο», το οποίο συμπεριλαμβάνει μια διαδρομή σε έξι (6) αίθουσες. Σ' αυτή τη δράση, οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να αγγίζουν δεκαπέντε (15) εκθέματα, τα οποία είναι κατασκευασμένα από μάρμαρο και πηλό. Η απτική ξενάγηση συνοδεύεται και με σύστημα ηχητικής ξενάγησης (audio guide), το οποίο έχει την επιλογή τεσσάρων γλωσσών της ελληνικής, της αγγλικής, της γερμανικής και της ρωσικής. Τέλος, στο συνοδό παραδίδεται ένα σχετικό έντυπο υλικό με πληροφορίες (Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, 2017).

Παρακάτω ακολουθούν πέντε (5) από τα δεκαπέντε (15) εκθέματα, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να αγγίζουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία.

Εικόνα 17- Έκθεμα 1: μεγάλο μαρμάρινο θωράκιο από βασιλική του 5ου αιώνα, έκθεμα 2: μαρμάρινος άμβωνας του 5ου αιώνα από την Παναγία Αχειροποίητο στη Θεσσαλονίκη, φώτο: Αρχείο Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, 2014

Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο έκθεμα, το οποίο μπορεί ο επισκέπτης με Οπτική Αναπηρία να αγγίξει είναι το μεγάλο μαρμάρινο θωράκιο, ή αλλιώς το δίδυμο θωράκιο

(Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, 2014). Η διακόσμησή του είναι γεωμετρική και δείχνει το είδος της γλυπτικής που κυριαρχούσε στα ξύλινα έπιπλα εκείνη την εποχή (Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, σ.2, 2014).

Το δεύτερο έκθεμα, το οποίο μπορούν να αγγίξουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία είναι ο μαρμάρινος άμβωνας του 5ου αιώνα από την Παναγία Αχειροποίητο στη Θεσσαλονίκη (Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, σ. 2, 2014). Άμβωνας είναι ο εξώστης, όπου ιερέας συνήθιζε να ανεβαίνει προκειμένου να διαβάσει το Ευαγγέλιο (Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, σ. 2, 2014).

Εικόνα 18-έκθεμα 3-πήλινος αμφορέας του 4ου αιώνα από τη Θεσσαλονίκη, φώτο: Αρχείο Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, 2014

Το τρίτο έκθεμα, το οποίο μπορεί να αγγίξει ένας επισκέπτης είναι ο πήλινος αμφορέας του 4ου αιώνα από τη Θεσσαλονίκη, ο οποίος έχει κατασκευαστεί από κατακόκκινο πηλό (Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, σ. 3, 2014).

Εικόνα 19-έκθεμα 4- πήλινο πινάκιο του 4ου αιώνα, φώτο: Αρχείο Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, 2014

Πηγαίνοντας προς τη δεύτερη αίθουσα, ο επισκέπτης είναι δυνατό να αγγίξει ένα πιάτο, το πήλινο πινάκιο κατασκευασμένο τον 4^ο αιώνα (Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, σ. 4, 2014).

Εικόνα 20-έκθεμα 5:μαρμάρινη σαρκοφάγος, φώτο: Αρχείο Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, 2014

Μπαίνοντας στην Τρίτη αίθουσα, ο επισκέπτης πιάνει τη μαρμάρινη σαρκοφάγο που κατασκευάστηκε τον 2^ο αιώνα έπειτα από παραγγελία μιας εύπορης οικογένειας στη Θεσσαλονίκη (Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, σ. 5, 2014).

Ακολουθούν άλλα δέκα (10) εκθέματα, τα οποία ο επισκέπτης με Οπτική Αναπηρία έχει την ευκαιρία να τα αγγίξει, να νιώσει τις υφές του και να καταλάβει από τι υλικό είναι κατασκευασμένα.

Τέλος, σύμφωνα με τον Chrysopoulos (2016) στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού εκτίθονταν η απτική ζωγραφιά που κατασκευάστηκε από τρεις μαθητές που φοιτούν στο Ειδικό

Εικόνα 21-απτική ζωγραφιά-πηγή: Chrysopoulos (2016)

Δημοτικό Σχολείο για τυφλούς στην Καλλιθέα για το 14^ο Διεθνές συνέδριο Χαρτογραφίας. Η συγκεκριμένη απτική ζωγραφιά, σύμφωνα με τον ίδιο, κέρδισε το 2015 το πρώτο βραβείο στο διαγωνισμό «Barbara Petchenik Competition» με θέμα «Η θέση μου στο σύγχρονο κόσμο».

3.2) Μουσείο Μπενάκη

Στο Μουσείο Μπενάκη πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα για άτομα με Οπτική Αναπηρία μια φορά το μήνα, κάθε δεύτερη Δευτέρα του μήνα (Μουσείο Μπενάκη, 2017b). Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για επισκέπτες με χαμηλή όραση ονομάζεται «Βλέποντας με τις Αισθήσεις» (Μουσείο Μπενάκη, 2017b). Τα άτομα με Οπτική Αναπηρία μπορούν να συμμετάσχουν σε πολύ-αισθητηριακά εργαστήρια και να παρακολουθήσουν αφηγήσεις που καθιστούν τις συλλογές του μουσείου προσβάσιμες (Μουσείο Μπενάκη, 2017b). Πιο συγκεκριμένα, για τα έτη 2017-2018 το εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα υλοποιηθεί από το Νοέμβριο του 2017 ως το Μάιο του 2018 (Μουσείο Μπενάκη, 2017b).

Επίσης, στο Μουσείο Μπενάκη πραγματοποιείται και ένα άλλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που απευθύνεται σε Ειδικά Σχολεία Νηπιαγωγεία και Δημοτικά. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ονομάζεται : «Βλέπω, Αγγίζω, Αισθάνομαι τη ζωή και την τέχνη, μέσα στη Νεοελληνική Συλλογή», καθώς τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν αντικείμενα με όλες τους τις αισθήσεις και να εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές του παρελθόντος με το παρόν. Το παραπάνω εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι διαδραστικό και πολυαισθητηριακό, καθώς τα παιδιά μαθαίνουν μέσω του βιώματος (Μουσείο Μπενάκη, 2017a).

Στην έρευνα των Εμμανουήλ και Αυγουλά (2011) που διεξάχθηκε στο Μπενάκη γίνεται λόγος για την έκθεση με θέμα την Προκολομβιανή Τέχνη που απευθυνόταν ειδικά για άτομα με Οπτική Αναπηρία και φάνηκε ότι τα άτομα είναι ελάχιστα εξοικειωμένα με απτικά προγράμματα, καθώς η συμμετοχή ήταν μικρή.

Οι υπεύθυνοι της ιστοσελίδας του Μουσείου Μπενάκη έχουν προβλέψει για τη διαδικτυακή πρόσβαση των ατόμων με Οπτική Αναπηρία. Αρχικά, ο χρήστης του Ηλεκτρονικού Υπολογιστή κατά την είσοδό του στην ιστοσελίδα του Μουσείου Μπενάκη έχει τη δυνατότητα να ρυθμίσει το μέγεθος του κειμένου που τον διευκολύνει επιλέγοντας ή αρχική γραμματοσειρά ή σμίκρυνση γραμματοσειράς ή μεγέθυνση γραμματοσειράς. Επίσης, στην ιστοσελίδα του Μουσείου υπάρχει μια καρτέλα πάνω στην οποία αναγράφεται «Πρόσβαση για όλους». Επίσης, υπάρχει η επιλογή στις «Συλλογές του Μουσείου» περιήγηση στις εκθέσεις με ακουστική ξενάγηση όπου υπάρχουν οι επιλογές κλικ για τις εξής κατηγορίες: Ισλαμική Τέχνη, Ελληνικός Πολιτισμός, Πινακοθήκη Χ. Γ. Γκίκα, Εργαστήρι Γ. Παπά. Επίσης, στις «Συλλογές του Μουσείου» υπάρχει και η επιλογή στη «ειδική ξενάγηση στο Μουσείο Ισλαμικής Τέχνης». Αν ο χρήστης του Υπολογιστή πατήσει πάνω σ' αυτή μπορεί να επιλέξει να ακούσει κάποιες πληροφορίες κάποιων εκθεμάτων που θα επιθυμούσε. Πιο συγκεκριμένα, η ακουστική πληροφορία είναι καλής ποιότητας, φυσικής ομιλίας και υπάρχει η δυνατότητα διακοπής του

ήχου, της αύξησης ή μείωσης της έντασης και τέλος το κατέβασμα και η αποθήκευση της ηχητικής πληροφορίας.

Επίσης, υπάρχει η καρτέλα «Τα κτίρια του Μουσείου», στην οποία ο χρήστης του Υπολογιστή με Οπτική Αναπηρία μπορεί μέσω της ακουστικής πληροφορίας να κατατοπιστεί χωρικά, να κατανοήσει τη δόμηση των κτιρίων και έπειτα να παρευρεθεί στο χώρο του Μουσείου Μπενάκη με μεγαλύτερη ευκολία όσον αφορά θέματα Πρόσβασης.

3.3) Μουσείο Ακρόπολης

Το Μουσείο Ακρόπολης δε διαθέτει κάποιο εξειδικευμένο πρόγραμμα για τα άτομα με Αναπηρία. Ωστόσο, το Μουσείο είναι προσβάσιμο, καθώς υπάρχουν ράμπες για αμαξίδια, ανελκυστήρας και τουαλέτα ειδικά διαμορφωμένα για άτομα με Αναπηρία. Επίσης, σε περίπτωση που κάποιο άτομο με Αναπηρία δε διαθέτει αμαξίδιο, υπάρχει η δυνατότητα το άτομο να πάρει δωρεάν αμαξίδιο από το Γραφείο Πληροφοριών με την επίδειξη ταυτότητας.

Σχετικά με τα άτομα με Οπτική Αναπηρία, τους επιτρέπεται να φέρουν το σκύλο-οδηγό τους και επίσης να δανειστούν βιβλίο σε μορφή Braille στην ελληνική και αγγλική γλώσσα από το Γραφείο Πληροφοριών. Τέλος, υπάρχει η δυνατότητα για τα άτομα με Αναπηρία να αγγίζουν μιμήσεις των έργων της αρχαιότητας που έχουν σχέση με τη συλλογή του Μουσείου (Μουσείο Ακρόπολης, χρήσιμες πληροφορίες για την επίσκεψη του Μουσείου από ΑμεΑ, 2017)

3.4) Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης

Το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στη Θεσσαλονίκη έχει κάνει προσπάθειες για τη δημιουργία προσβάσιμων προγραμμάτων που απευθύνεται σε άτομα με Οπτική Αναπηρία. Σύμφωνα με τους Εμμανουήλ και Αυγουλά (2011), το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης δημιούργησε το 2010 ένα προσβάσιμο πρόγραμμα για άτομα με Οπτική Αναπηρία, την Έκθεση «Μιρό της Μαγιόρκα» και σημείωσε μεγάλη προσέλευση, καθώς 256 άτομα με Οπτική Αναπηρία την παρακολούθησαν. Η έκθεση πραγματοποιήθηκε στο Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών του ΑΠΘ (Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, 2010).

Πιο αναλυτικά, η έκθεση Μιρό της Μαγιόρκα παρουσίαζε δέκα συνολικά έργα ζωγραφικής, κατασκευασμένα από αδιάλυτη μπογιά, με ανάγλυφες υφές, μικρά αντικείμενα και διάφορες υφές σε συνδυασμό με Braille ετικέτες και περιγραφές των έργων. Επίσης, το 2008 διοργανώθηκε η έκθεση «Πέντε Εποχές της Ρωσικής Πρωτοπορίας», από τη Συλλογή Κωστάκη του Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης και παρουσιάστηκαν στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα. Πιο συγκεκριμένα, 28 έργα παρουσιάστηκαν απτικά δίπλα από τα πρωτότυπα έργα (Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, 2008).

3.5) Dialogue in the Dark

Το Dialogue in the Dark (DID) αναπτύχθηκε από τον Dr. Andreas Heinecke, ξεκίνησε το 1989 στη Φρανκφούρτη της Γερμανίας και έχει παρουσιαστεί σε εκατόν δέκα εννιά (119) πόλεις σ' όλο τον κόσμο (Dung, & Thi, 2015). Ωστόσο, στην επίσημη ιστοσελίδα του DID

αναφέρεται ότι έχει παρουσιαστεί σε παραπάνω από εκατόν τριάντα (130) πόλεις παγκοσμίως (Dialogue in the Dark, 2017c).

Το Dialogue in the Dark (DID) δεν είναι ένα Μουσείο που απευθύνεται σε άτομα με Οπτική Αναπηρία. Αντίθετα, το Dialogue in the Dark (DID) είναι μια κοινωνική επιχείρηση (WISE), η οποία αποβλέπει στην ενδυνάμωση των ατόμων με Οπτική Αναπηρία, προσλαμβάνοντάς τους και εκπαιδεύοντάς τους προκειμένου να εργαστούν ως ξεναγοί στον απόλυτο σκοτάδι (Chandra, 2017).

Μεταξύ άλλων χωρών, το πρότζεκτ Dialogue in the Dark πραγματοποιείται και στην Ελλάδα, στην Αθήνα. Η έκθεση DID, έτσι όπως υλοποιείται στην Αθήνα, είναι μια ξενάγηση εβδομήντα πέντε (75) λεπτών στο απόλυτο σκοτάδι την οποία βιώνουν οι βλέποντες με τη συνοδεία ξεναγών με Οπτική Αναπηρία (Dialogue in the Dark, 2017c). Οι επισκέπτες καλούνται να χρησιμοποιήσουν άλλες αισθήσεις εκτός της όρασης (Dialogue in the Dark, 2017c). Οι βλέποντες καθοδηγούνται σε χώρους, όπου το σκοτάδι, η θερμοκρασία, οι μυρωδιές και οι υφές κυριαρχούν (Dialogue in the Dark, 2017c).

Η WISE διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εξάλειψη του στίγματος απέναντι στα άτομα με Οπτική Αναπηρία, καθώς σ' αυτό το πρότζεκτ αναπτύσσεται διάυλος επικοινωνίας μεταξύ των βλέπόντων και των ατόμων με Οπτική Αναπηρία (Chandra, 2017). Επίσης, η WISE αποβλέπει στην οικοδόμηση μιας ενταξιακής κοινωνίας (Chandra, 2017).

Στόχος του Dialogue in the Dark είναι να ευαισθητοποιήσει τους επισκέπτες, έτσι ώστε να αποδεχτούν το «διαφορετικό» και να αντιμετωπίσουν τα εμπόδια μεταξύ του δίπολου «αυτοί» και «εμείς» (Dialogue in the Dark, 2017b). Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του DID (Dialogue in the Dark, 2017a), υπολογίζεται ότι περισσότερα από εννιά εκατομμύρια άνθρωποι έχουν επισκεπτεί το Dialogue in the Dark (DID) μέχρι τώρα.

Όπως γίνεται φανερό, το Dialogue in the Dark είναι ένα βιωματικό πρόγραμμα που στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των βλέπόντων απέναντι στα άτομα με Οπτική Αναπηρία. Επομένως, η οικοδόμηση νέων αντιλήψεων για τα άτομα με αναπηρία είναι ένας βασικός πυλώνας του θεσμού Dialogue in the Dark.

Για αυτό το λόγο, είναι σημαντικό να παρουσιαστούν κάποια στοιχεία σχετικά με τις αντιλήψεις των βλέπόντων για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία στην Ελλάδα. Σύμφωνα με έρευνα των Papadaki και Tzvetkova-Arsova (2013) που διεξήχθη στην Ελλάδα, θεωρείται ότι τα άτομα με Οπτική Αναπηρία αντιμετωπίζονται ακόμη με προκατάληψη όσον αφορά το μέγεθος της αναπηρίας τους και την εκπαίδευσή τους. Ωστόσο, τα βλέποντα άτομα δεν πιστεύουν ότι τα άτομα με Οπτική Αναπηρία είναι περίεργα άτομα, ή άτομα με κακία ή ότι τυφλώθηκαν από τιμωρία (Papadaki, & Tzvetkova-Arsova, 2013). Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρουν οι παραπάνω, το 90.4% δήλωσε ότι δεν πιστεύει ότι τα άτομα με Οπτική Αναπηρία είναι περίεργα άτομα, ενώ μόλις το 4.3% δήλωσε ότι το πιστεύει. Τέλος, οι βλέποντες θεωρούν ότι τα άτομα με Οπτική Αναπηρία έχουν καλύτερες ικανότητες από τους βλέποντες σε τομείς όπως η αφή και η ακοή (Papadaki, & Tzvetkova-Arsova, 2013).

3.6) Μουσεία στο εξωτερικό- Museum of American Printing House for the blind

Στόχος του Μουσείου American Printing House for the Blind είναι να παρουσιάσει την εκπαιδευτική ιστορία των ατόμων με Οπτική Αναπηρία και τη συνεισφορά του American Printing House for the Blind προς όφελος των ατόμων με Οπτική Αναπηρία, των εκπαιδευτών τους και της ευρύτερης κοινότητας (Museum American Printing House for the Blind, 2018b).

Η έκθεση Callahan επιτρέπει στους επισκέπτες να αγγίξουν τα εκθέματα που αφορούν την εκπαίδευση των ατόμων με Οπτική Αναπηρία. Πιο αναλυτικά, οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να γράψουν το όνομά τους χρησιμοποιώντας μηχανή Braille και να ελέγξουν τη

δεξιότητα κατανόησης ενώ ένα πρόγραμμα ομιλούντα βιβλίου είναι σε εφαρμογή. Επίσης, οι επισκέπτες, μεταξύ άλλων, μπορούν να εξερευνήσουν την απτική αλφάβητο (Museum American Printing House for the Blind, 2018a).

Επίσης, στο Μουσείο American Printing House for the Blind στεγάζεται η γκαλερί 1883, στην οποία οι επισκέπτες μπορούν να αγγίξουν τα εκθέματα και να νιώσουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα με Οπτική Αναπηρία βιώνουν τον κόσμο. Πιο συγκεκριμένα, σε αυτή τη γκαλερί ο επισκέπτης μπορεί να παίξει με εκπαιδευτικά παιχνίδια, όπως το Constructo και το APH Baseball. Επίσης, υπάρχουν ετικέτες σε braille, μεγενθυμένες επιγραφές και ακουστικό υλικό (Museum American Printing House for the Blind, 2018a).

3.7) Μουσείο του Λούβρου

Εικόνα 22-Μουσείο του Λούβρου (φώτο: Αναστασοπούλου Α., 2016)

Στο Μουσείο του Λούβρου στο Παρίσι υπάρχει από τις 28 Μαΐου του 2014 μια Απτική Γκαλερί που ονομάζεται «Σμιλεύοντας το σώμα» (Sculpting the Body). Το θέμα που επιλέχτηκε για τα έτη 2014-2017 είναι το σώμα είτε με ρούχα είτε γυμνό. Υπάρχει ποικιλία στη συλλογή γλυπτών από την αρχαία ως τη μοντέρνα εποχή (Museum Louvre, 2017a). Η έκθεση οργανώθηκε σε τέσσερις θεματικές: το γυμνό των θεών, οι λουόμενοι, (Truth and the Graces) οι Χάριτες, ένα ύφασμα που πέφτει και αποκαλύπτει (Museum Louvre, 2017a). Η Απτική η

Γκαλερί είναι η μόνη έκθεση, στην οποία επιτρέπεται κάποιος επισκέπτης να αγγίξει κάποιο έκθεμα (Museum Louvre, 2017a).

Από την αρχή της έκθεσης, υπάρχουν στο Μουσείο του Λούβρου δυο αυθεντικά έργα. Το ένα ονομάζεται «Ο χρόνος αποκαλύπτει την αλήθεια» (Time Unveiling Truth), το οποίο είναι ένα ανώνυμο γύψινο γλυπτό από τον 19^ο αιώνα (Museum Louvre, 2017a). Το άλλο αυθεντικό έργο είναι μια πέτρινη εκδοχή της λουόμενης Αφροδίτης από τον Christophe-Gabriel Allegrain (1710–1795). Τα παραπάνω έργα δεν επιτρέπεται να αγγιχτούν, ωστόσο οι υπεύθυνοι του Μουσείου επιτρέπουν στο κοινό να κάνουν μια άμεση σύγκριση ανάμεσα στα αυθεντικά έργα και στα αντίγραφα (Museum Louvre, 2017a). Σύμφωνα με τους Mesquita και Carneiro (2016), πολλά μουσεία, όπως το Λούβρο έχουν ήδη φροντίσει για την προστασία των αντικειμένων που εκθέτουν σε περίπτωση της πτώσης τους. Η σήμανση είναι τρίγλωσση και με braille ταμπέλες στον τοίχο.

Επίσης, υπάρχει απτικός χάρτης στην είσοδο της γκαλερί, η οποία βοηθάει τους επισκέπτες να προσανατολιστούν και να βρουν την τοποθέτηση των έργων (Museum Louvre, 2017a). Στη γκαλερί επίσης υπάρχουν χειρολισθήρες στις σκάλες, απτική επιδαπέδια λωρίδα και πλακάκια με χρώματα αντίθεσης και διαφορετικού υλικού, τα οποία ειδοποιούν τους επισκέπτες για έργα τέχνης που πιθανόν να εμποδίζουν επειδή βρίσκονται στο κέντρο της γκαλερί (Museum Louvre, 2017a).

Ακόμη, η τρισδιάστατη εξερεύνηση επιτρέπει στους επισκέπτες να προσεγγίζουν τα έργα με φυσικό τρόπο (Museum Louvre, 2017a) αν και συνήθως υπάρχει δυσκολία στο χώρο λόγω των υπεράριθμων επισκεπτών (Yoshimura, Sobolevsky, Ratti, Girardin, Carrascal, Blat, & Sinatra, 2014).

Αντίγραφα από γύψο ή ρητίνη υπάρχουν ως δείγμα του αυθεντικού γλυπτού, ώστε οι επισκέπτες με Οπτική Αναπηρία να καταλαβαίνουν το έργο που παρουσιάζεται, το οποίο συνοδεύεται και με ταμπέλες Braille και μεγένθυτη γραφή (Museum Louvre, 2017a).

Το ακουστικό υλικό του Μουσείου του Λούβρου για την ξενάγηση Αφής (touch tour) έχει δημιουργηθεί από άτομα με Οπτική Αναπηρία (ολικής και μερικής απώλειας της όρασης). Μέσω του «Nintendo 3DS™ XL Audio Guide» εικόνες των έργων προβάλλονται στην οθόνη του Nintendo καθώς και ακούγονται (Museum Louvre, 2017b). Το Nintendo εντοπίζει τη θέση σου και σε ξεναγεί από έργο σε έργο (Museum Louvre, 2017b). Επίσης, σ' αυτό περιέχονται περιγραφές για τα χρώματα και τα υλικά των αντικειμένων που υπάρχουν στην έκθεση (Museum Louvre, 2017b).

Για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία, τα Μουσεία μπορούν να προσφέρουν μια φορητή συσκευή που να περιέχει ακουστικές περιγραφές, οι οποίες σχετίζονται με συλλογές του Μουσείου και να περιλαμβάνει απτικές διαδρομές (Ruiz-Mezcua, Pajares, Utray, & Moreno, 2011). Γενικά, οι ακουστικές περιγραφές επιτρέπουν στους ανθρώπους με Οπτική Αναπηρία να ακούσουν ό,τι δε μπορούν να δουν, όπως σε θεατρικές παραστάσεις, σε ταινίες, σε βίντεο ή και στα εκθέματα των Μουσείων (Snyder, 2005).

Το συνολικό ακουστικό υλικό στο Μουσείο του Λούβρου διαρκεί 35 ώρες και αναπαράγεται σε επτά γλώσσες, δίχως να περιλαμβάνει την ελληνική γλώσσα (Museum Louvre, 2017b). Πιο συγκεκριμένα, οι γλώσσες με τις οποίες αναπαράγεται το ακουστικό υλικό είναι η γαλλική, η αγγλική, η ισπανική, η ιταλική, η γερμανική, η ιαπωνική και η κορεάτικη (Museum Louvre, 2017b).

Όσο για τις απτικές διαδρομές, αυτές παρέχουν θεματικές εκθέσεις οι οποίες συμπεριλαμβάνουν αντίγραφα των εκθεμάτων σε διάφορες αίθουσες στο Μουσείο του Λούβρου, τα οποία μπορούν να πιάσουν τα άτομα που έχουν Οπτική Αναπηρία (Ruiz-Mezcua, Pajares, Utray, & Moreno, 2011). Επίσης, τα εκθέματα έχουν ταμπέλες με αριθμούς με Braille, οι οποίοι αντιστοιχούν σε ακουστικές περιγραφές αν κάποιος πατήσει το συγκεκριμένο αριθμό του εκθέματος (Ruiz-Mezcua, Pajares, Utray, & Moreno, 2011). Αυτό συμβαίνει, διότι οι

ηχητικές περιγραφές, θα πρέπει να παρέχουν την ίδια πληροφορία που παρέχουν και οι κύριες ταμπέλες για τους βλέποντες (Strechay, & Annis, 2012).

Τέλος, υπάρχουν εφαρμογές για iPhone και Android κινητά που κατεβάζονται από την ιστοσελίδα www.louvre.fr ή από το playstore. Το όνομα από μια από αυτές τις εφαρμογές είναι «Louvre Guided Tours». Αυτές είναι βοηθητικές, καθώς παρέχουν πληροφορίες για τη ξενάγηση στο Μουσείο.

Εικόνα 23-(Photo: Marcel Parrin, 2012 from: <http://www.louvre.fr/en/museum-audio-guide>)

3.8) Victoria and Albert Museum

Το Μουσείο “Victoria and Albert” είναι ένα Μουσείο που στεγάζεται στο Λονδίνο της Αγγλίας. Αν κάποιος επισκεφτεί την επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου και επιλέξει «πρόσβαση και αναπηρία» (access and disability) θα αντιληφθεί ότι υπάρχει μέριμνα για την πρόσβαση ατόμων με Αναπηρία στο Μουσείο. Όπως επισημαίνει ο Ginley (2013) στο άρθρο του, η πρόσβαση μπορεί να επιτευχθεί ακόμη και σε οργανισμούς με πολύπλοκες δομές. Στην ιστοσελίδα του Μουσείου υπάρχουν ξεχωριστές πληροφορίες για άτομα με Κώφωση, με Οπτική Αναπηρία και για άτομα με Μαθησιακές Δυσκολίες και Δυσλεξία (V & A Museum, 2017).

Ακόμη, στην επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου Victoria & Albert, αναφέρονται όλες οι απαραίτητες πληροφορίες που χρειάζεται ένα άτομο με Οπτική Αναπηρία, προκειμένου να επισκεφτεί το Μουσείο. Σκοπός του Μουσείου Victoria & Albert είναι, σύμφωνα με τους Εμμανουήλ και Αυγουλάς (2011), η μετατροπή των συλλογών του είτε αυτές είναι μόνιμες είτε περιοδικές σε προσβάσιμες. Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με το προσβάσιμο υλικό, υπάρχουν

ταμπέλες με μεγένθυτη γραφή σε όλες τις εκθέσεις, καθώς και βιβλία αφής (V & A Museum, 2017). Όσον αφορά τα βιβλία αφής, αυτά είναι διαθέσιμα σε συγκεκριμένες εκθέσεις. Αυτές είναι: η RIBA Αρχιτεκτονική, η Γκαλερί Ισλαμικής Τέχνης Jameel, Μεσαιωνική Αναγέννηση, Φωτογράφοι και Ιερό Ασήμι και βιτρό (V & A Museum, 2017). Επίσης, οι σκύλοι-οδηγοί είναι επιτρεπτοί στο χώρο του Μουσείου (V & A Museum, 2017). Σύμφωνα με την Candlin (2003), τα περισσότερα άτομα με Οπτική Αναπηρία στην Αγγλία επισκέπτονται είτε τις περιοδικές εκθέσεις του Victoria and Albert Museum είτε τη National Gallery.

Η αυξημένη επισκεψιμότητα στο Victoria and Albert Museum μπορεί να σημειώνεται και χάρη στην Υποστηρικτική Τεχνολογία, καθώς υπάρχουν αίθουσες μελέτης στη Βιβλιοθήκη «National Art Library» και στην αίθουσα «Prints & Drawings Study Room» στις οποίες παρέχεται ελεύθερη πρόσβαση στους Υπολογιστές. Επίσης, υπάρχει Κύκλωμα Κλειστής Τηλεόρασης (CCTV) στους χώρους που προαναφέρθηκαν. Σχετικά με τις ακουστικές περιγραφές, αυτές είναι διαθέσιμες για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία κατά την επίσκεψή τους στο Μουσείο ή και ηλεκτρονικά διαθέσιμες σε περίπτωση που το άτομο θέλει να τις ακούσει από τον ιδιωτικό του χώρο (V & A Museum, 2017).

Κατά τη διάρκεια της Ξενάγησης Αφής μπορεί κανείς να προμηθευτεί το ακουστικό υλικό «Touch Tour Playlist», στο οποίο περιγράφεται μια ποικιλία από αντικείμενα που πιάνει ο επισκέπτης κατά την επίσκεψή του στο Μουσείο (V & A Museum, 2017). Πιο συγκεκριμένα, οι ακουστικές περιγραφές μέσω φορητών συσκευών λειτουργούν σε κάποια Μουσεία παρέχοντας μ' αυτόν τον τρόπο αυτόνομη πρόσβαση στην πληροφορία (Santoro, Paternò, Ricci, & Leporini, 2007; Tellis, 2004).

Επίσης, υπάρχουν από τη 1 Απριλίου του 2017 ως τις 7 Μαρτίου του 2018, ειδικά σακίδια πολυαισθητηριακά που έχουν σχεδιαστεί για παιδιά με Οπτική Αναπηρία, αλλά μπορούν να τα χρησιμοποιήσουν όλα τα μέλη της οικογένειας. Αυτά

τα σακίδια προμηθεύονται τα παιδιά από 5 ως 8 χρονών και μπορούν να ανακαλύψουν αρχιτεκτονικές κατασκευές και απίστευτους εσωτερικούς χώρους. Τα τελευταία σακίδια που δανείζονται διανεμούνται μέχρι τις 4μ.μ. Με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και το περιεχόμενο των σακιδίων, τα παιδιά μπορούν να μάθουν πώς οι ιδέες και τα υλικά ταξίδεψαν όλο τον κόσμο και έφτασαν μέχρι την Ευρώπη (V & A Museum, 2017).

Επίσης, υπάρχει η γκαλερί «τα χέρια πάνω στα εκθέματα (hands-on exhibits)» (V & A Museum, 2017). Σε αίθουσα που μοιάζει με αυτή που χόρευαν παλιά στην Ευρώπη, όπου ο επισκέπτης μπορεί να χορέψει με ένα Βενετό Αρλεκίνο, να ζωγραφίσει και να διακοσμίσει το δικό του ασημένιο τρόπαιο, να δοκιμάσει ένα γάντι πανοπλίας και έναν κορσέ. Επίσης, υπάρχουν ψηφιακά διαδραστικά αντικείμενα αφής και ταινίες (V & A Museum, 2017).

Το Μουσείο V&A εφαρμόζει την εκπαίδευση του Προσωπικού, ώστε να ισοπεδώσει εμπόδια συμπεριφοράς, τα οποία αποτελούν τροχοπέδη για την Πρόσβαση των ατόμων με Οπτική Αναπηρία στο Μουσείο (Ginley, 2013). Επίσης, υπάρχει μάθημα ευαισθητοποίησης για την Αναπηρία και μάθημα ευαισθητοποίησης για την Οπτική Αναπηρία, το οποίο αναλαμβάνει ο ίδιος ο Ginley (2013) στο Προσωπικό του Μουσείου.

Όπως αναδείχτηκε στο δεύτερο μέρος της εργασίας τέταρτο κατά σειρά εμπόδιο των ατόμων με Οπτική Αναπηρία στην παρούσα έρευνα είναι η πολυκοσμία και ο θόρυβος στο χώρο των Μουσείων. Πράγματι, στην έρευνα ένα άνδρας, 37 ετών με Σοβαρή Οπτική Αναπηρία αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Όταν μπαίνεις μέσα στα Μουσεία αρχίζουν και μιλάνε πολύ όλοι μαζί και δεν καταλαβαίνεις τίποτα. Έχει φασαρία. Δε μπορείς να ακούσεις τι λένε».*

Για αυτό το λόγο, στο Μουσείο Victoria and Albert στα πλαίσια του μαθήματος της ευαισθητοποίησης για άτομα με Οπτική Αναπηρία, χρησιμοποιούνται μάσκες με σκοπό να

τονιστεί η δυσκολία του ατόμου με Οπτική Αναπηρία να επισκεπτεί ένα περιβάλλον με πολύ κόσμο και θόρυβο, όπως ένα Μουσείο (Ginley, 2013).

Η επιλογή ενός αντικειμένου για την τοποθέτηση του στην έκθεση του Μουσείου δε γίνεται με βάση το αν φαίνεται καλό για να αγγιχτεί (Ginley, 2013). Το αντικείμενο που θα

Εικόνα 24-Ming Vase, T.T. Tsui Gallery (Ginley, 2013)

επιλεγεί πρέπει να έχει ποιότητες, οι οποίες θα βοηθούν τον επισκέπτη να καταλάβει το αντικείμενο σε σχέση με τη συλλογή και την τεχνική με την οποία φτιάχτηκε (Ginley, 2013). Επίσης, το αντικείμενο θα πρέπει να παρέχει δυνατότητες οπτικής, απτικής και ακουστικής εξερεύνησης

(Dimitrova-Radojichikj, 2017). Για παράδειγμα, το βάζο

Ming επιλέχτηκε λόγω του ότι ανήκει σε μια σημαντική περίοδο στη ιστορία της Κίνας και όχι για λόγους καλαισθησίας (Ginley, 2013).

Μερικά άλλα Μουσεία στο εξωτερικό που είναι αρκετά προοδευτικά όσον αφορά το θέμα της Προσβασιμότητας σε άτομα με Οπτική Αναπηρία είναι το Huntington Museum of Art στη Βιρτζίνια, το The Metropolitan Museum of Art στη Νέα Υόρκη, το The International Spy Museum στην Ουάσινγκτον (Strechay & Annis, 2012). Επίσης, προοδευτικά μουσεία είναι το Museum of Fine Arts (MFA) στη Βοστώνη (Εμμανουήλ & Αυγουλάς, 2011), το Musee du Quai Branly στο Παρίσι, το Μουσείο Anteros στη Μπολόνια (Tactile Museum of ancient and modern Painting Anteros), το μουσείο Omero (Museo Tattile Statale Omero) και το Museo Tiflogico. Τέλος, σύμφωνα με την Pearce (2002, p. 15) το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στο Λονδίνο διαθέτει μια από τις μεγαλύτερες συλλογές στον κόσμο, καθώς εκθέτει περίπου 67 εκατομμύρια αντικείμενα.

Εν κατακλείδι, τα Μουσεία μπορούν να διαφοροποιήσουν τον τρόπο με το οποίο παρουσιάζουν τις πληροφορίες που θέλουν να γνωστοποιήσουν στους επισκέπτες, όπως

ακριβώς κάνουν τα Μουσεία που αναφέρθηκαν στο τρίτο κεφάλαιο. Παρακάτω, ξεδιπλώνεται το δεύτερο μέρος της εργασίας, το ερευνητικό σχετικά με τις απόψεις των ατόμων με Οπτική Αναπηρία για την προσβασιμότητά τους στα Μουσεία.

Μέρος δεύτερο (2ο): Ερευνητικό μέρος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ – ΜΕΘΟΔΟΣ

Στο δεύτερο μέρος της διπλωματικής εργασίας υπάρχει το ερευνητικό μέρος της εργασίας. Τα αποτελέσματα της έρευνας εξήχθησαν με βάση τις απαντήσεις που έδωσαν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία στο Ερωτηματολόγιο. Πιο αναλυτικά, στο Ερωτηματολόγιο εμπεριέχονται ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου. Οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου επιλέχθηκαν προκειμένου τα Υποκείμενα της έρευνας να εξωτερικεύσουν τις ενδόμυχες σκέψεις τους και τις εμπειρίες τους σχετικά με την προσβασιμότητα στα Μουσεία. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έγινε με περιγραφική ανάλυση των δεδομένων.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναφερθούν οι απόψεις των ενηλίκων ατόμων με Οπτική Αναπηρία σχετικά με την Προσβασιμότητα στα Μουσεία που έχουν επισκεφτεί οι ίδιοι. Επίσης, σημαντικό είναι οι συνεντευξιαζόμενοι να προτείνουν κάποια χαρακτηριστικά Πρόσβασης που θα επιθυμούσαν να υπάρχουν στα Μουσεία.

Σχετικά με τα ερευνητικά ερωτήματα αυτά είναι τα εξής: Πώς ορίζουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία το Μουσείο; Πόσο συχνά τα άτομα με Οπτική Αναπηρία επισκέπτονται τα Μουσεία; Ποια συναισθήματα προκλήθηκαν κατά τις επισκέψεις τους στα Μουσεία; Ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σ' ένα Μουσειακό Χώρο; Ποιες είναι οι διευκολύνσεις που έχουν δεχτεί; Κατά πόσο στην Ελλάδα, σύμφωνα με τους ίδιους, εφαρμόζονται οι κανόνες πρόσβασης και εφαρμογής εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία;

4.1) Συμμετέχοντες

Αρχικά, είναι σημαντικό να αναφερθούν τα άτομα που συμμετείχαν στο ερευνητικό μέρος της διπλωματικής εργασίας, τα οποία αποτέλεσαν βασικό αρωγό για τη συγγραφή της εργασίας. Οι συμμετέχοντες ήταν είκοσι (20) ενήλικα άτομα με Οπτική Αναπηρία διαφόρων ηλικιών. Σχετικά με το μόνιμο τόπο διαμονής δεκαεπτά (17) άτομα δήλωσαν τη Θεσσαλονίκη και τρία (3) άτομα το Βόλο.

Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα συμμετείχαν εθελοντικά δεκαπέντε (15) άνδρες και πέντε (5) γυναίκες. Οι ηλικίες τους κυμαινόταν από 21 έως 68 χρονών ($M.= 40,80$, $SD.= 14,43$). Αναφορικά με την κατάσταση όρασης των συμμετεχόντων, όλα τα άτομα είχαν Σοβαρή Οπτική Αναπηρία. Ωστόσο, αν θα έπρεπε να γίνει διαχωρισμός σε δυο κατηγορίες θα προέκυπτε ότι δεκατέσσερα (14) άτομα έχουν Σοβαρή Οπτική Αναπηρία χωρίς αντίληψη του φωτός και έξι (6) άτομα έχουν Σοβαρή Οπτική Αναπηρία με αντίληψη του φωτός. Σχετικά με το μορφωτικό τους επίπεδο οκτώ (8) άτομα ήταν απόφοιτοι Α.Ε.Ι, τέσσερα (4) άτομα ήταν φοιτητές, έξι (6) άτομα απόφοιτοι Λυκείου, ένα (1) άτομο ήταν μαθητής εσπερινού Λυκείου και τέλος ένα (1) άτομο ήταν απόφοιτος Γυμνασίου. Γενικότερα, τα περισσότερα άτομα ήταν πρόθυμα να βοηθήσουν στην έρευνα.

Σχετικά με τη δειγματοληψία, αυτή ήταν ευκολίας ή ευχέρειας (convenience sampling) και χιονοστιβάδας (snowball sampling). Έπειτα από τηλεφωνική επικοινωνία με το Σύλλογο Ένωσης Τυφλών Βορείου Ελλάδος, κλείστηκαν δυο ραντεβού για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων. Στη συνέχεια, το Ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε με κατ' ιδίαν συνέντευξη σε περίπου δέκα (10) άτομα από το συγκεκριμένο σύλλογο και σε άλλα έξι (6) εργαζόμενα άτομα της Σχολής Τυφλών και του αθλητικού συλλόγου «Πυρσός». Εν συντομία, δεκάξι (16) άτομα με Οπτική Αναπηρία στη Θεσσαλονίκη δέχτηκαν να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία. Οι συμπληρώσεις των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκαν στο χώρο της Σχολής Τυφλών,

στον Πυρσό, και στα γραφεία της Ένωσης Τυφλών Βορείου Ελλάδος. Όλα τα παραπάνω άτομα αποδέχτηκαν τη μαγνητοφώνηση για τη διευκόλυνση της ερευνήτριας.

Τέλος, τέσσερα (4) άτομα, από τα οποία το ένα (1) διέμενε στη Θεσσαλονίκη και τα άλλα τρία (3) στο Βόλο δέχτηκαν να συμμετέχουν στην έρευνα εξ αποστάσεως και τηλεφωνικά. Οπότε, είναι φανερό ότι σε τέσσερα (4) άτομα το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε με τηλεφωνική συνέντευξη για λόγους απόστασης και δικής τους διευκόλυνσης. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, δεν ήταν δυνατή η μαγνητοφώνησή των ατόμων, οπότε κατά τη διαδικασία της συνέντευξης η ερευνήτρια κρατούσε σημειώσεις.

4.2) Εργαλεία

Το εργαλείο της έρευνας αποτέλεσε ένα Ερωτηματολόγιο, στο οποίο εμπεριέχονται ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου. Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου αποτελούνταν είτε από διχοτομικές κλίμακες είτε από πολλαπλής επιλογής ή από τύπου Likert κλίμακες. Πιο συγκεκριμένα, μερικές ερωτήσεις του Ερωτηματολογίου συγκεντρώθηκαν από την Πανουργιά (2016) και από την Κανάρη (2009) (βλ. σελ. 109) με κάποιες τροποποιήσεις και μερικές ερωτήσεις διατυπώθηκαν από την ερευνήτρια. Οι ερωτήσεις αποτέλεσαν το γνώμονα και τη βάση της έρευνας. Η επιλογή του Ερωτηματολογίου ως εργαλείο βασίζεται στο λόγο ότι οι δομημένες ερωτήσεις παρέχουν μια σταθερή κατεύθυνση και θέτουν ως σκοπό την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων.

Οι ερωτήσεις σε αριθμό ήταν είκοσι εννέα (29) και είχαν κάποιους βασικούς άξονες. Πρώτον, τη νοητική εικόνα των ατόμων με Οπτική Αναπηρία για τα Μουσεία, τη συχνότητα επισκέψεών τους, τα εμπόδια, τις διευκολύνσεις, την έκφραση ποσοτικής διευκόλυνσης σε κάποιες προτάσεις για τα Μουσεία και τέλος την έκφραση των δικών τους προτάσεων για τη

βελτίωση της προσβασιμότητάς τους στα Μουσεία. Επίσης, οι ερωτήσεις ήταν μεικτού τύπου, καθώς στο ερωτηματολόγιο υπήρχαν ανοιχτού-κλειστού τύπου. Οι ανοιχτές ερωτήσεις χρησιμοποιήθηκαν συμπληρωματικά, με σκοπό να εμπλουτίσουν με ποιοτική διάσταση τα συμπεράσματα και να βοηθήσουν στις ερμηνείες (Σαραφίδου, 2011). Τέλος, ακολούθησαν δεκαεπτά (17) δημογραφικές ερωτήσεις.

Εν κατακλείδι, οι ερωτήσεις εστίαζαν στην αποτύπωση της γνώμης των ατόμων με Οπτική Αναπηρία για την παρούσα προσβασιμότητα στα Μουσεία και στη δημιουργία νέων προτάσεων για τη διευκόλυνση της προσβασιμότητας των ατόμων στα Μουσεία στο μέλλον.

4.3) Διαδικασία

Το ερευνητικό κομμάτι της εργασίας διενεργήθηκε ως εξής. Αρχικά, η ερευνήτρια έπειτα από τηλεφωνική επικοινωνία με την Ένωση Τυφλών Βορείου Ελλάδος έκλεισε το πρώτο ραντεβού για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων. Πρώτα, η ερευνήτρια γνωστοποιούσε το θέμα στα άτομα με Οπτική Αναπηρία, τους ρωτούσε αν έχουν επισκεφτεί Μουσεία, ζητούσε τη συγκατάθεσή τους για συμμετοχή στην έρευνα και τέλος αν αποδέχονται τη μαγνητοφώνηση για πρακτικούς λόγους τηρώντας την εχεμύθεια και την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων. Στη συνέχεια, ακολουθούσε η συμπλήρωση του Ερωτηματολογίου με κατ' ιδίαν συνέντευξη. Γενικότερα, η διάρκεια συμπλήρωσης του εκάστου Ερωτηματολογίου κυμάνθηκε από 10 ως 15 λεπτά αναλόγως την ανταπόκριση του συμμετέχοντα. Οι συνεντεύξεις ξεκίνησαν αρχές Μαρτίου του 2018 και ολοκληρώθηκαν μέσα Απριλίου του ίδιου έτους. Επομένως, ολοκληρώθηκαν στο διάστημα του ενός μήνα.

Αφού πραγματοποιήθηκαν δυο επισκέψεις στην Ένωση Τυφλών Βορείου Ελλάδος, έγιναν άλλες δυο επισκέψεις στη Σχολή Τυφλών και στον Πυρσό, προκειμένου να

συμπληρωθούν κι άλλα ερωτηματολόγια. Τέλος, τέσσερα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν τηλεφωνικώς υπό τη μορφή συνέντευξης. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, δεν έγινε μαγνητοφώνηση αλλά καταγραφή σημειώσεων κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων.

Στη συνέχεια, το υλικό χωρίστηκε σε μικρότερες θεματικές ενότητες και συγκεκριμένα σε προτάσεις που εμπεριείχαν το νόημα της κάθε απάντησης και στο τέλος πραγματοποιήθηκε αποκωδικοποίηση αυτών των προτάσεων σε λέξεις – κλειδιά.. Με βάση τη συγκεκριμένη ακολουθία έγινε προσπάθεια να ποσοτικοποιηθούν τα ποιοτικά ευρήματα των συνεντεύξεων καθώς και να αποφευχθούν τυχόν παραλείψεις στις απαντήσεις των ερωτώμενων γεγονός το οποίο θα οδηγούσε σε ελλιπή και διαφορετικά συμπεράσματα από αυτά που καταγράφηκαν. Για την καταγραφή των ποσοτικών δεδομένων, για την ποσοτικοποίηση των ευρημάτων, τη δημιουργία διαγραμμάτων και για την εύρεση του Μέσου Όρου (Μ.) και της Τυπικής Απόκλισης (S.D.) του δείγματος χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα ανάλυσης δεδομένων Pspp.

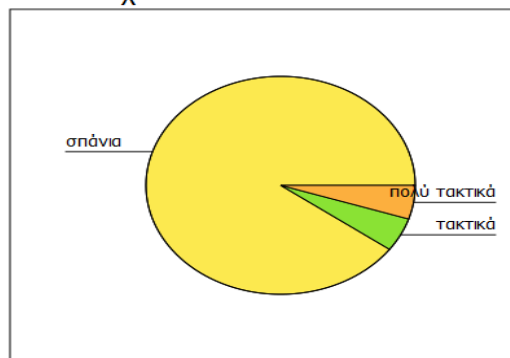
4.4) Αποτελέσματα

Έπειτα από τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων δια μέσω προσωπικής ή τηλεφωνικής συνέντευξης, ακολούθησε η απομαγνητοφώνηση, η καταγραφή και η κωδικοποίηση των αποτελεσμάτων. Η εξαγωγή των αποτελεσμάτων προήλθε μέσω της περιγραφικής ανάλυσης των δεδομένων.

Αναφορικά με την κινητικότητα των ατόμων με Οπτική Αναπηρία, εννιά (9) άτομα απάντησαν ότι κινούνται μόνοι, οκτώ (8) απάντησαν ότι κινούνται κάποιες φορές μόνοι και κάποιες με συνοδό και τρεις (3) απάντησαν με τη βοήθεια συνοδού. Σχετικά με το πόσο συχνά κινούνται μόνοι, οι δεκατρείς (13) απάντησαν τις περισσότερες φορές, τρεις (3) λίγες φορές και δυο (2) άτομα απάντησαν πάντα.

Αρχικά, στην πρώτη ερώτηση που ήταν σχετική με τις πρώτες σκέψεις που κάνει το άτομο με Οπτική Αναπηρία όταν ακούει τη λέξη Μουσείο, δόθηκαν διάφορες απαντήσεις και ορισμοί. Ωστόσο, η κυρίαρχη πρώτη σκέψη όταν ακούν τη λέξη Μουσείο ήταν τα αρχαία αντικείμενα, καθώς οκτώ (8) συμμετέχοντες έδωσαν αυτή την απάντηση. Άλλες απαντήσεις ήταν οι πρόγονοι, η κληρονομιά, τα ήθη, τα έθιμα, η Τέχνη, ο Πολιτισμός, η Κουλτούρα και τα εκθέματα αναλόγως με τη θεματική που παρουσιάζει το Μουσείο.

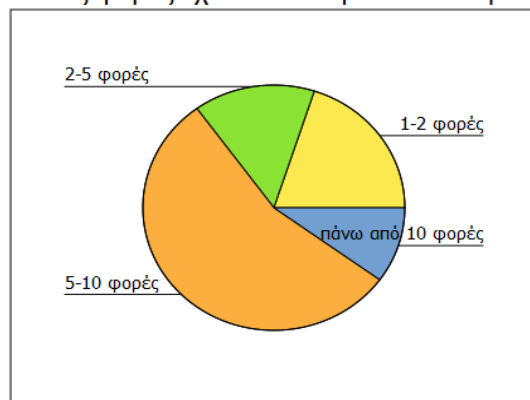
Πόσο συχνά επισκέπτεστε ένα Μουσείο

Έπειτα, σχετικά με την συχνότητα επίσκεψης των ατόμων με Οπτική Αναπηρία προέκυψε ότι σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες επισκέπτονται σπάνια τα Μουσεία, καθώς δεκαοκτώ (18) άτομα απάντησαν ότι σπάνια επισκέπτονται το χώρο του Μουσείου. Συμπληρωματικά, ένα (1) άτομο απάντησε ότι πηγαίνει τακτικά κι άλλο ένα (1) πολύ τακτικά.

Εικόνα 25-Παρουσίαση Αποτελεσμάτων-Συχνότητα Επίσκεψης Μουσείων

Πόσες φορές έχετε επισκεφτεί κάποιο μουσείο;

Εικόνα 26-Παρουσίαση Αποτελεσμάτων-συχνότητα επίσκεψης Μουσείων-φορές

Ένα άλλο ερώτημα ήταν σχετικό με το πόσες φορές έχουν επισκεφτεί ένα Μουσείο. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι έντεκα (11) άτομα έχουν επισκεφτεί Μουσεία συνολικά πέντε με δέκα φορές, τέσσερα (4) άτομα μια με δυο φορές, τρία (3) άτομα δυο με πέντε φορές και άλλα δύο (2) άτομα πάνω από δέκα

φορές.

Ωστόσο, όλοι οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι θα ήθελαν να επισκεφτούν ένα Μουσείο στο μέλλον, εκτός από μια συμμετέχουσα.

Επίσης, στην ερώτηση ποια Μουσεία έχετε επισκεφτεί οι συμμετέχοντες ανέφεραν αρκετές ονομασίες Μουσείων. Για παράδειγμα, ανέφεραν το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, το Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης, το Πολεμικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, την Ακρόπολη, το Μουσείο Αφής, το Μουσείο Τσαλαπάτα, τον αρχαιολογικό χώρο της Πέλλας και άλλα. Από αυτήν την ερώτηση έγινε κατανοητό ότι όλοι οι συμμετέχοντες έχουν επισκεφτεί Μουσεία που βρίσκονται στην περιοχή που διαμένουν. Ωστόσο, μερικοί συμμετέχοντες έχουν επισκεφτεί Μουσεία στο εξωτερικό. Πιο αναλυτικά, πέντε (5) συμμετέχοντες έχουν επισκεφτεί Μουσεία στο εξωτερικό, σε χώρες και πόλεις όπως η Ισπανία, το Μάντσεστερ, η Ιταλία, η Κορέα, η Φλωρεντία και η Βιέννη. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι και οι πέντε (5) συμμετέχοντες είναι νεαρής ηλικίας, καθώς η ηλικία τους κυμαίνεται από 25 ως 37 έτη ηλικίας. Επίσης, οι τέσσερις (4) από αυτούς είναι απόφοιτοι ΑΕΙ και ο ένας (1) από αυτούς φοιτητής. Επομένως, η ηλικία και το επίπεδο μόρφωσης ενδεχομένως να παίζει ρόλο για την απόφαση και επιλογή ταξιδιού σε κάποιο Μουσείο του εξωτερικού.

Ο κύριος λόγος της επίσκεψης των Μουσείων είναι οι γνώσεις, καθώς δώδεκα (12) συμμετέχοντες συμφώνησαν σ' αυτήν την άποψη. Έπειτα, δεύτερος λόγος σε συχνότητα είναι και οι γνώσεις και η ψυχαγωγία, αφού υποστηρίζεται από τέσσερα (4) άτομα, και δυο (2) άτομα αναφέρουν τη ψυχαγωγία και άλλα δυο (2) την παρέα ως λόγο επίσκεψης σε ένα Μουσείο.

Στην ερώτηση με ποιόν πηγαίνουν οι συμμετέχοντες στα Μουσεία, όλοι απάντησαν ότι πάνε με συνοδό και κανείς δεν απάντησε ότι πάει μόνος του. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι απάντησαν συνδυαστικά, καθώς ανέφεραν ότι πηγαίνουν με φίλους, με οικογένεια και με τους συλλόγους στους οποίους ανήκουν. Επίσης, στην ερώτηση αν συμμετείχαν σε κάποιο οργανωμένο πρόγραμμα ξενάγησης ή περιηγήθηκαν το χώρο μόνοι, σχεδόν όλοι απάντησαν ότι

συμμετείχαν οργανωμένα, καθώς δεκατρείς (13) συμμετέχοντες απάντησαν οργανωμένα και επτά (7) συμμετέχοντες απάντησαν ότι έχουν περιηγηθεί το χώρο του Μουσείου και μόνοι τους.

Επιπρόσθετα, σχετικά με τα εμπόδια και τις διευκολύνσεις που εντοπίζουν στα Μουσεία τα άτομα με Οπτική Αναπηρία καταγράφηκαν τα εξής: Πρώτον, το μεγαλύτερο εμπόδιο που φαίνεται να αντιμετωπίζουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία στα Μουσεία είναι η απουσία απτικών εκθεμάτων, το δεύτερο εμπόδιο είναι η κινητικότητα, καθώς υπάρχει έλλειψη οδηγών έλευσης, το τρίτο εμπόδιο που φαίνεται να υπάρχει είναι η απουσία αυτόνομης πληροφόρησης και το τέταρτο κατά σειρά εμπόδιο είναι η πολυκοσμία και ο θόρυβος στο χώρο των Μουσείων. Τέλος, άλλοι παράγοντες που δυσκολεύουν είναι η απουσία καθισμάτων και έντονη οσμή.

Πίνακας 1-παρουσίαση αποτελεσμάτων-Παράγοντες δυσκολίας στα Μουσεία

Ερώτηση	Απαντήσεις	Συχνότητα f
Υπήρξαν κάποιοι παράγοντες που σας δυσκόλεψαν; Ποιοι ήταν αυτοί;	1. Η απουσία απτικών εκθεμάτων	9
	2. Η κινητικότητα-η απουσία οδηγών έλευσης	6
	3. Η απουσία αυτόνομης πληροφόρησης	2
	4. Η πολυκοσμία-ο θόρυβος	2
	5. Η απουσία καθισμάτων	1
	6. Η έντονη οσμή	1

Σχετικά με τους παράγοντες που διευκολύνουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία στα Μουσεία αυτοί είναι οι παρακάτω. Αρχικά, η μεγαλύτερη διευκόλυνση για τους διερωτώμενους είναι ο συνοδός, καθώς οκτώ (8) άτομα συμφώνησαν σ' αυτό. Έπειτα, μεγάλη διευκόλυνση αποτελεί η ξενάγηση και η ακουστική πληροφορία ή το Walkman. Τέλος, διευκολύνσεις επίσης αποτελούν η ράμπα, η χρήση του λευκού μαστουνιού στο χώρο του Μουσείου, οι ανοιχτοί διάδρομοι και το προσωπικό.

Πίνακας 2-Παρουσίαση Αποτελεσμάτων-Παράγοντες διευκόλυνσης στην Πρόσβαση των Μουσείων

Ερώτηση	Απαντήσεις	Συχνότητα f
Στις επισκέψεις σας στα Μουσεία υπήρχε κάτι που σας διευκόλυνε στην πρόσβαση και γενικά την επίσκεψη; Τι;	1. Ο συνοδός	8
	2. Η ξενάγηση	4
	3. Το Walkman-η ακουστική πληροφορία	3
	4. Η ράμπα	1
	5. Η αποδοχή της χρήσης μαστουνιού	1
	6. Οι ανοιχτοί διάδρομοι	1
	7. Το προσωπικό	1

Σχετικά με τα απτικά εκθέματα που έχει τύχει να πιάσουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία στα Μουσεία που έχουν επισκεφτεί ως τώρα, οκτώ (8) άτομα απάντησαν ότι έχουν συναντήσει πρωτότυπα, όμως δεν υπάρχει σιγουριά για το αν τους επιτράπη να τα πιάσουν.

Επίσης, δεκατρία (13) άτομα ανέφεραν ότι έχουν συναντήσει αντίγραφα, επίσης δώδεκα (12) άτομα έχουν συναντήσει μακέτες και δέκα (10) άτομα έχουν πιάσει χάρτη στο χώρο του Μουσείου. Να σημειωθεί ότι σ' αυτήν την ερώτηση οι διερωτώμενοι έδωσαν πάνω από μια απαντήσεις, συνδυαστικά.

Αναφορικά με τις αισθήσεις που έχουν χρησιμοποιήσει προκειμένου να οικοδομήσουν γνώσεις, δεκαοκτώ (18) άτομα δηλώνουν ότι έχουν χρησιμοποιήσει την αφή, δεκαεννιά (19) άτομα την ακοή και τέσσερα (4) άτομα την όσφρηση. Την όσφρηση την έχουν βιώσει κυρίως σε λαογραφικούς χώρους, λόγω της φυσικότητας του τοπίου, όπως η υγρασία στις πέτρες ή στα κέρνα ομοιώματα. Τέλος, αναφέρθηκε και η όσφρηση και η ακοή στα κοχύλια.

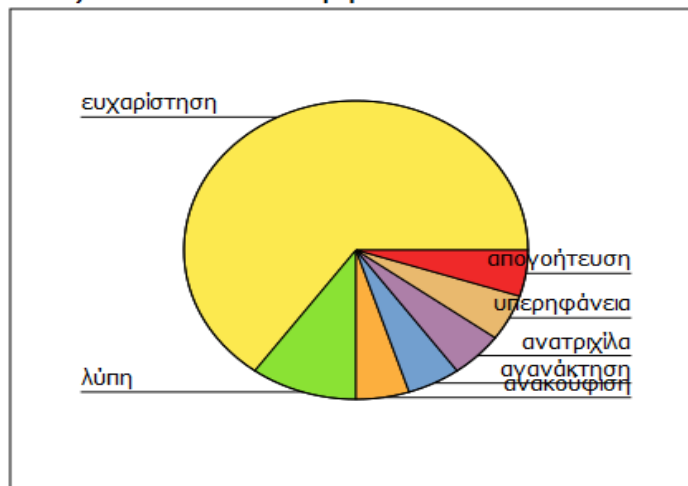
Στην ερώτηση ποιες δυνατότητες θεωρούν ότι έχουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία στα Μουσεία σε σχέση με άλλες ομάδες ατόμων με αναπηρία, οι περισσότεροι και συγκεκριμένα οκτώ (8) συμμετέχοντες απάντησαν ότι έχουν λιγότερες δυνατότητες. Ωστόσο, έξι (6) άτομα απάντησαν ότι έχουν ίδιες δυνατότητες, τρία (3) άτομα απάντησαν δε ξέρω, δεν απαντώ, καθώς δε μπορούν να κρίνουν με βάση άλλες αναπηρίες και δυο (2) άτομα περισσότερες δυνατότητες. Ωστόσο, ένα (1) άτομο ήθελε να αναφέρει συγκεκριμένες αναπηρίες για να απαντήσει, λέγοντας ότι τα άτομα με Οπτική Αναπηρία έχουν λιγότερες δυνατότητες από τους κωφούς αλλά περισσότερες από τα άτομα με κινητική αναπηρία.

Σχετικά με το αν έχουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία δεχτεί κάποια ενοχλητική συμπεριφορά, δεκαεπτά (17) άτομα απάντησαν πως δεν έχουν δεχτεί, ενώ τρία (3) άτομα δήλωσαν ότι έχουν δεχτεί. Πιο συγκεκριμένα, ένα άτομο έχει δεχτεί ενοχλητική συμπεριφορά από υπάλληλο του Προσωπικού του Μουσείου, ο/η οποίος/α ζητούσε απόδειξη της αναπηρίας του. Τα άλλα δυο άτομα ανέφεραν ότι έχουν ακούσει αρνητικά σχόλια για την αναπηρία τους από ξένους.

Στην ερώτηση αν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία έχουν ζητήσει κάποιου είδους βοήθεια κι αν εξυπηρετήθηκαν, δώδεκα (12) άτομα απάντησαν ότι δε χρειάστηκαν κάτι. Αντίθετα, οκτώ (8) άτομα ζήτησαν βοήθεια. Τα έξι (6) άτομα αυτά εξυπηρετήθηκαν, καθώς ζήτησαν ξεναγό, προφορικές πληροφορίες ή κάθισμα, ενώ τα δύο (2) δεν εξυπηρετήθηκαν, διότι δεν υπήρχε το απαραίτητο υλικό. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα αυτά ζήτησαν ακουστικές πληροφορίες, Walkman ή και Braille αλλά δεν υπήρχε ακουστικό και απτικό υλικό.

Τα συναισθήματα που νιώθουν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία όταν βγαίνουν από ένα Μουσείο είναι διαφορετικά. Πιο αναλυτικά, αναφέρθηκαν τα συναισθήματα όπως λύπη, ανακούφιση, αγανάκτηση, ανατριχίλα, υπερηφάνεια, απογοήτευση και ευχαρίστηση. Η ευχαρίστηση, ωστόσο, υπερίσχυσε στις απαντήσεις τους, διότι δεκατρείς (13) συμμετέχοντες συμφώνησαν μ' αυτό το συναίσθημα.

Πώς νιώθετε όταν βγαίνετε από ένα Μουσείο;

Εικόνα 27-Παρουσίαση Αποτελεσμάτων-Συναισθήματα

Σχετικά με το ποιες εντυπώσεις υπερτερούν για τα Μουσεία, δεκαεννιά (19) άτομα απάντησαν οι θετικές κι ένα (1) άτομο οι αρνητικές.

Τέλος, οι διερωτώμενοι ανέφεραν κάποιες προτάσεις που θα διευκόλυναν τους ίδιους αν εφαρμοζόταν στα Μουσεία. Η επικρατούσα άποψη είναι ότι θα τους διευκόλυνε η παροχή αυτόνομης ηχητικής πληροφόρησης (Walkman), καθώς δώδεκα (12) συμμετέχοντες συμφωνούν με αυτήν την πρόταση. Επίσης, έντεκα (11) άτομα προτείνουν την ύπαρξη περισσότερων απτικών εκθεμάτων, επτά (7) άτομα προτείνουν να υπάρχει ειδικό επιμορφωμένο προσωπικό που να ασχολείται με τα άτομα με Αναπηρία, έξι (6) άτομα αναφέρουν ως πρόταση την ύπαρξη οδηγών έλευσης και εξίσου έξι (6) άτομα προτείνουν να υπάρχει υλικό ή και επιγραφές Braille. Επίσης, τρία (3) προτείνουν την καλύτερη ενημέρωση και διαφήμιση των Μουσείων ως πολιτισμικές προτάσεις και δυο (2) άτομα ισχυρίζονται ότι θα τους διευκόλυνε ένα Gps που θα τους οδηγούσε με ηχητική πληροφορία στο χώρο και στους διαδρόμους των εκθεμάτων που θα τους ενδιέφερε.

Συμπληρωματικά, αναφέρθηκαν ως προτάσεις με λιγότερη συχνότητα η λεπτομερής ανάλυση των εκθεμάτων, η διευκόλυνση στην είσοδο του Μουσείου χωρίς απόδειξη της αναπηρίας τους, η ύπαρξη ηχητικών αισθητηριακών προγραμμάτων, η λιγότερη ξενάγηση, η οικοδόμηση κτιρίων από την αρχή με βάση τον Καθολικό σχεδιασμό, η ευαισθητοποίηση του κοινού, η εφαρμογή μιας ειδική ώρας επίσκεψης χωρίς φασαρία, η ύπαρξη ειδικής αίθουσας προσαρμοσμένη σε κάθε αναπηρία και η περισσότερη αυτονομία γενικότερα.

Πίνακας 3-Παρουσίαση Προτάσεων για καλύτερη προσβασιμότητα στα Μουσεία

Προτάσεις	Συχνότητα f
1. Αυτόνομη ηχητική πληροφόρηση-walkman	12
2. Περισσότερα απτικά εκθέματα	11
3. Επιμορφωμένο ειδικό προσωπικό	7
4. Οδηγοί έλευσης	6
5. Braille	6
6. Ενημέρωση-διαφήμιση	3
7. Gps	2
8. Λεπτομερή ανάλυση των εκθεμάτων	1
9. Διευκόλυνση στην είσοδο του Μουσείου	1
10. Ηχητικά αισθητηριακά προγράμματα	1
11. Λιγότερη ξενάγηση	1
12. Οικοδόμηση κτιρίων από την αρχή με βάση τον Καθολικό σχεδιασμό	1
13. Ευαισθητοποίηση του κοινού	1
14. Ειδική ώρα επίσκεψης χωρίς φασαρία	1
15. Ειδική αίθουσα προσαρμοσμένη σε κάθε αναπηρία	1
16. Περισσότερη αυτονομία	1

4.4.1) Αποτελέσματα - Ποσοτικές απαντήσεις

Στο ερωτηματολόγιο περιέχονταν και κάποιες ερωτήσεις που η απάντηση δινόταν ποσοτικά, καθώς στόχος ήταν να διαπιστωθεί κατά πόσο χρήσιμες και βοηθητικές είναι για τα άτομα με Οπτική αναπηρία κάποιες υπηρεσίες.

Αρχικά, η ακουστική ξενάγηση φάνηκε να διευκολύνει πάρα πολύ τους συμμετέχοντες τις έρευνας, καθώς δεκαεπτά (17) από αυτούς έδωσαν αυτήν την απάντηση. Δυο (2) άτομα απάντησαν ότι η ακουστική ξενάγηση τους βοηθά πολύ και ένα (1) άτομο ότι το βοηθά αρκετά.

Σχετικά με τη ψηλάφηση αντικειμένων, τα αποτελέσματα ήταν ίδια με τα παραπάνω, καθώς δεκαεπτά (17) άτομα απάντησαν ότι τους διευκολύνει πάρα πολύ. Δυο (2) άτομα απάντησαν ότι η ψηλάφηση αντικειμένων τους βοηθά πολύ και ένα (1) άτομο ότι το βοηθά αρκετά.

Στην ερώτηση κατά πόσο θα τους βοηθούσε η ύπαρξη ανάγλυφου δαπέδου ή έντονη σήμανση στην κινητικότητα τους, δεκαπέντε (15) συμμετέχοντες απάντησαν πάρα πολύ, τέσσερις (4) απάντησαν πολύ και ένας (1) λίγο.

Η ιδέα της παροχής ανάγλυφου χάρτη με την κάτοψη του κτιρίου και τη θέση των βασικότερων εκθεμάτων σε ένα Μουσείο, φάνηκε πάρα πολύ χρήσιμη σε δεκαεπτά (15) συμμετέχοντες, πολύ χρήσιμη σε τρεις (3) συμμετέχοντες, μέτρια χρήσιμη σε ένα (1) άτομο και λίγο χρήσιμη σε ένα (1) άτομο επίσης.

Σχετικά με τη γραφή Braille, δεκαεπτά (17) άτομα απάντησαν ότι τη γνωρίζουν, δυο (2) άτομα ότι δε τη γνωρίζουν και ένα (1) άτομο ότι τώρα κάνει εκμάθηση της γραφής. Στην ερώτηση κατά πόσο θα βοηθούσε τα άτομα με Οπτική Αναπηρία η ύπαρξη λεζάντων στη Braille ή λεζάντων με μεγάλη γραμματοσειρά στα εκθέματα, επτά (7) συμμετέχοντες απάντησαν πάρα πολύ, έξι (6) συμμετέχοντες απάντησαν πολύ, τρεις (3) συμμετέχοντες

απάντησαν μέτρια, δυο (2) άτομα απάντησαν λίγο και δυο (2) άτομα καθόλου. Να σημειωθεί ότι τα άτομα που απάντησαν καθόλου ήταν εκείνα τα άτομα που δε γνώριζαν τη Braille. Επιπρόσθετα, η ιδέα της παροχής ενημερωτικού βοηθητικού υλικού στη Braille ή σε μεγάλη γραμματοσειρά φάνηκε πάρα πολύ εξυπηρετική σε έντεκα (11) διερωτώμενους, πολύ εξυπηρετική σε τρία (3) άτομα, αρκετά σε ένα (1) άτομο, μέτρια σε δυο (2) άτομα, λίγο σε ένα (1) άτομο και καθόλου σε δυο (2) άτομα.

Πίνακας 4-Παρουσίαση ποσοτικών αποτελεσμάτων-Διευκολύνσεις

Διευκολύνσεις	Πάρα Πολύ	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
Η ακουστική ξενάγηση	17	2	1	0	0	0
Η ψηλάφηση αντικειμένων	17	2	1	0	0	0
Η ύπαρξη ανάγλυφου δαπέδου- η έντονη σήμανση	15	4	0	0	1	0
Η παροχή ανάγλυφου χάρτη με την κάτοψη του κτιρίου και τη θέση των βασικότερων εκθεμάτων στο Μουσείο	15	3	0	1	1	0
Η ύπαρξη λεζάντων στη Braille ή οι λεζάντες με μεγάλη γραμματοσειρά	7	6	0	3	2	2
Η παροχή ενημερωτικού βοηθητικού υλικού στη Braille ή με μεγάλη γραμματοσειρά	11	3	1	2	1	2

Όσον αφορά το βαθμό προσβασιμότητας που παρέχουν τα ελληνικά Μουσεία, η κυρίαρχη άποψη ήταν ότι είναι μέτρια προσβάσιμα, καθώς έξι (6) συμμετέχοντες έδωσαν

αυτήν την απάντηση. Λίγο προσβάσιμα απάντησαν πέντε (5) συμμετέχοντες, αρκετά πέντε (5) συμμετέχοντες, πολύ δυο (2) συμμετέχοντες και πάρα πολύ άλλοι δυο (2) συμμετέχοντες.

Στην ερώτηση σε ποιο βαθμό θεωρείτε πως τα Μουσεία έχουν μεριμνήσει για εσάς ώστε να προσφέρουν τις απαραίτητες υπηρεσίες για εσάς, έξι (6) άτομα απάντησαν λίγο, πέντε (5) άτομα απάντησαν μέτρια, τρία (3) άτομα αρκετά, δυο (2) άτομα πολύ, δυο (2) άτομα πάρα πολύ, ένα (1) άτομο καθόλου, κι ένα άτομο (1) δε γνωρίζω.

Πίνακας 5-Παρουσίαση ποσοτικών αποτελεσμάτων-Προσβασιμότητα στην Ελλάδα

Προσβασιμότητα στην Ελλάδα		Πάρα Πολύ	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Δε γνωρίζω
Πόσο	Προσβάσιμα είναι τα ελληνικά Μουσεία;	2	2	5	6	5	0	0
Σε ποιο βαθμό	θεωρείται πως τα Μουσεία έχουν μεριμνήσει για εσάς ώστε να προσφέρουν τις απαραίτητες υπηρεσίες για εσάς;	2	2	3	5	6	1	1

Στην εικοστή δεύτερη ερώτηση του ερωτηματολόγιου που ήταν σχετική με το ποιος έχει τη μεγαλύτερη ευθύνη για την περιορισμένη προσβασιμότητα, δεκαέξι (16) άτομα συμφώνησαν στο ότι ευθύνεται περισσότερο το κράτος, δυο (2) άτομα ανέφεραν ότι ευθύνεται η αδιαφορία των ατόμων με Αναπηρία και δυο (2) άτομα απάντησαν ότι φταίει το Προσωπικό των Μουσείων.

4.5) Συζήτηση-Συμπεράσματα

Με γνώμονα τα αποτελέσματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας προκύπτουν κάποια βασικά συμπεράσματα.

Η πλειοψηφία των ατόμων με Οπτική Αναπηρία δήλωσε ότι η επίσκεψή τους σε ένα Μουσείο έχει σκοπό την απόκτηση γνώσεων, ότι θα ήθελε στο μέλλον να επισκεφτεί ξανά ένα Μουσείο και ότι τέλος επικρατούν οι θετικές εντυπώσεις τους από τα Μουσεία που έχουν επισκεφτεί ως τώρα. Από την ανάλυση των απαντήσεων, προκύπτει ότι οι υπερτερούν οι θετικές εντυπώσεις, διότι υλοποιείται ο σκοπός της επίσκεψής τους, δηλαδή η παροχή γνώσεων, ενώ τα αρνητικά συναισθήματα προκαλούνται από προβλήματα Νοητικής Προσβασιμότητας και κινητικότητας μέσα στο χώρο το Μουσείου. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας συμφωνούν με τα ευρήματα παλαιότερης έρευνας (Argyropoulos, & Kanari, 2015).

Όμως, τα περισσότερα άτομα με Οπτική Αναπηρία φαίνεται να επισκέπτονται σπάνια τα Μουσεία λόγω των εμποδίων που αντιμετωπίζουν στην Προσβασιμότητά τους. Οι παράγοντες που αποδείχτηκε ότι δυσχεραίνουν την Προσβασιμότητά τους στα Μουσεία είναι η απουσία απτικών εκθεμάτων και η απουσία οδηγών έλευσης στο χώρο των Μουσείων. Παρομοίως, τα ίδια εμπόδια φαίνεται να αντιμετωπίζουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα των Argyropoulos και Kanari (2015), καθώς όπως επισημαίνεται από τους ίδιους διαπιστώθηκαν μεταξύ άλλων μη διαθεσιμότητα απτικής επαφής με αντικείμενα και μη ενημερότητα από μέρους του προσωπικού του Μουσείου. Από τα παραπάνω, εξάγεται το συμπέρασμα ότι τα άτομα με Οπτική Αναπηρία ίσως να μη λειτουργούν αυτόνομα όσον αφορά την επίσκεψή τους σε κάποιο Μουσείο, λόγω εμποδίων, λόγω έλλειψης κινήτρου και εξαιτίας των ελάχιστων Μουσείων που είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες τους.

Η έλλειψη αυτονομίας των ατόμων με Οπτική Αναπηρία τονίζεται από το γεγονός ότι μερικά άτομα δήλωσαν ότι θέλουν να επισκεφτούν ξανά ένα Μουσείο θέτοντας την προϋπόθεση ότι θα έχουν συνοδό. Η ίδια ανάγκη τονίζεται και στην έρευνα των Handra, Dairoku και Toriyama (2010), καθώς τα άτομα με Οπτική Αναπηρία δήλωσαν ότι θα επιθυμούσαν τη βοήθεια του προσωπικού κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους στο Μουσείο. Η δήλωση αυτή ενδεχομένως να δείχνει την έλλειψη αυτονομίας στην επίσκεψη τους στα Μουσεία, καθώς σχεδόν όλα τα άτομα πηγαίνουν στα Μουσεία μόνο οργανωμένα ή με συνοδό.

Μερικές αιτίες της μη αυτονόμησης των ατόμων με Οπτική Αναπηρία στο χώρο των Μουσείων, ίσως να είναι και ο ενδόμυχος φόβος τους για πρόκληση ζημιών ή και η έλλειψη πρόσβασης στην πληροφορία. Σύμφωνα με τους Mesquita και Carneiro (2016), πολλά Μουσεία, όπως το Λούβρο και το Victoria & Albert έχουν ήδη φροντίσει για την προστασία των αντικειμένων που εκθέτουν σε περίπτωση της πτώσης τους. Η χρήση γαντιού για το άγγιγμα των αντικειμένων θα μπορούσε να είναι μια καλή στρατηγική αλλά υιοθετείται μόνο κατά 18% στα Ευρωπαϊκά Μουσεία (Mesquita, & Carneiro, 2016). Επομένως, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη αυτονόμησης στην πληροφορία και η πρόβλεψη εκ μέρους των Μουσείων για διευθέτηση των φυσικών εμποδίων στο χώρο.

Αναφορικά με τις διευκολύνσεις που έχουν βιώσει στο χώρο του Μουσείου, η πλειοψηφία δήλωσε ότι η ψηλάφηση αντικειμένων, η ακουστική πληροφόρηση, η ύπαρξη οδηγών έλευσης και ότι η ύπαρξη ανάγλυφου χάρτη με την κάτοψη του κτιρίου και τα βασικά εκθέματα του Μουσείου θα διευκόλυναν πάρα πολύ την πρόσβασή τους. Παρομοίως, όπως αναφέρει η Levi (2005) θα πρέπει να υπάρχουν στα Μουσεία συσκευές με ηχητική πληροφορία, αλλά ηχητικές περιγραφές από εκπαιδευμένο προσωπικό. Αυτές οι συσκευές υπάρχουν σε Μουσεία του εξωτερικού, καθώς το απέδειξαν οι Μουσειακές εμπειρίες των ατόμων με Οπτική Αναπηρία.

Από τους παράπανω φάνηκε ότι πέντε (5) συμμετέχοντες έχουν επισκεφτεί Μουσεία στο εξωτερικό, σε χώρες και πόλεις όπως η Ισπανία, το Μάντσεστερ, η Ιταλία, η Κορέα, η Φλωρεντία και η Βιέννη. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι και οι πέντε (5) συμμετέχοντες είναι νεαρής ηλικίας, καθώς η ηλικία τους κυμαίνεται από 25 ως 37 έτη ηλικίας. Επίσης, οι τέσσερις (4) από αυτούς είναι απόφοιτοι ΑΕΙ και ο ένας (1) από αυτούς φοιτητής. Επομένως, η ηλικία και το επίπεδο μόρφωσης ενδεχομένως να παίζει ρόλο για την απόφαση και επιλογή ταξιδιού σε κάποιο Μουσείο του εξωτερικού. Τέλος, η επαφή και η εμπειρία με τις καινοτομίες των Μουσείων του εξωτερικού ώθησε τα άτομα με Οπτική Αναπηρία να επιθυμούν ανάλογες προσβάσιμες δομές και ειδικό εξοπλισμό και στα Μουσεία της Ελλάδας.

Επίσης, έγινε φανερό ότι η ύπαρξη λεζάντων στη Braille ή λεζαντών με μεγάλη γραμματοσειρά (f=7) σε όλα τα εκθέματα, καθώς και η παροχή ενημερωτικού βοηθητικού υλικού στη Braille ή σε μεγάλη γραμματοσειρά (f=11) θα βοηθούσε πάρα πολύ αλλά σε μικρότερη συχνότητα από ότι η ψηλάφηση αντικειμένων (f=17) και η ακουστική ξενάγηση (f=17). Όπως αναφέρεται και από τη (Levi, 2005) οι ταμπέλες για τα αντικείμενα θα πρέπει να υπάρχουν και σε Braille και σε μεγεθυμένη μορφή, αλλά σύμφωνα με τους Mason και Arter (2011a) λόγω του ότι καταλαμβάνουν περισσότερο χώρο από τις έντυπες, θα πρέπει να υπάρχουν όσο το δυνατό λιγότερες ετικέτες Braille σε ένα χώρο και να είναι τοποθετημένες οριζόντια στο κέντρο των συμβόλων.

Σχετικά με την Προσβασιμότητα που υφίσταται στην Ελλάδα, επικρατεί η άποψη ότι τα ελληνικά μουσεία είναι μέτρια προσβάσιμα και ότι τα μουσεία έχουν μεριμνήσει λίγο, ώστε να προσφέρουν τις απαραίτητες υπηρεσίες για αυτούς. Ωστόσο, τη μεγαλύτερη ευθύνη για τη μειωμένη Προσβασιμότητα στα Ελληνικά Μουσεία την επιρρίπτουν στο κράτος.

Για αυτό το λόγο, οι προτάσεις που έδωσαν τα άτομα με Οπτική Αναπηρία μπορούν να αποτελέσουν βοηθητικό αρωγό για τη βελτίωση της Προσβασιμότητας στο χώρο του

Πολιτισμού. Οι κυρίαρχες προτάσεις τους ήταν η ύπαρξη περισσότερων απτικών και ακουστικών πληροφοριών.

Όπως αναφέρουν οι Kanari, & Argyropoulos (2014), τα Μουσεία στην Ελλάδα έχουν περιορισμένη εμπειρία όσον αφορά τα εξειδικευμένα προγράμματα που απευθύνονται σε μαθητές με Οπτική Αναπηρία. Πράγματι, και στην παρούσα έρευνα οι ενήλικοι συνεντευξιαζόμενοι δήλωσαν ότι σημαντική πρόταση αποτελεί η παρουσία ενός ειδικά επιμορφωμένου για την εξυπηρέτηση ατόμων με Αναπηρίες Προσωπικό. Την ίδια άποψη αναδεικνύουν κι άλλες έρευνες, καθώς γίνεται φανερό ότι το Ειδικό Προσωπικό πρέπει να είναι επιμορφωμένο και να διευκολύνει τα άτομα με Οπτική Αναπηρία σε θέματα Προσβασιμότητας (Argyropoulos, & Kanari, 2015; Strechay, & Annis, 2012; Handra, Dairoku, & Toriyama, 2010; Levi, 2005; Candlin, 2003; Reich et al., 2011).

Πιο συγκεκριμένα, το προσωπικό του Μουσείου και οι εθελοντές - ξεναγοί θα πρέπει να είναι εκπαιδευμένοι σχετικά με την πρόσβαση, την συμπεριφορά τους, την ευαισθησία που θα έχουν απέναντι στα άτομα με Οπτική Αναπηρία πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη ξενάγηση να λένε λεπτομέρειες, να απαντούν σε ερωτήσεις και να συζητούν για την εμπειρία τους (Levi, 2005). Επίσης πρόταση αποτελεί και η ύπαρξη οδηγών έλευσης. Οι προτάσεις αυτές έχουν διατυπωθεί και σε προηγούμενες έρευνες (Argyropoulos, & Kanari, 2015).

Τέλος, είναι αλήθεια ότι στην Ελλάδα γίνονται προσπάθειες για την καλύτερη Προσβασιμότητα των ατόμων με Οπτική Αναπηρία στα Μουσεία, ωστόσο είναι λίγα τα Μουσεία και τα ειδικά προγράμματα που δημιουργούνται στην Ελλάδα ειδικά για αυτήν την κατηγορία ατόμων. Όπως αναφέρει και η Candlin (2003), τα προγράμματα που υπάρχουν στα Μουσεία για τα άτομα με Οπτική Αναπηρία είναι λίγα και περιστασιακά.

4.6) Περιορισμοί Έρευνας-Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Σχετικά με τους περιορισμούς της έρευνας, το δείγμα είναι μικρό και επιλεγμένο από δυο μόνο γεωγραφικές περιοχές, οπότε δεν είναι αντιπροσωπευτικό και τα αποτελέσματα δε δύνανται να ισχύουν για όλους τους ανθρώπους που έχουν Οπτική Αναπηρία. Επίσης, αν και το δείγμα αφορούσε την κατηγορία των ενηλίκων ατόμων με Οπτική Αναπηρία, δεν εξειδικεύτηκε σε συγκεκριμένο φάσμα ηλικιών (π.χ. νεαροί ενήλικες). Τέλος, δε χρησιμοποιήθηκαν πολυμεθοδολογικά εργαλεία με την έννοια της ανάπτυξης ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων έρευνας με σκοπό τη εξαγωγή πιο αντικειμενικών αποτελεσμάτων.

Ένας από τους στόχους της παρούσας εργασίας αποτέλεσε τη διατύπωση νέων προτάσεων για τη διευκόλυνση των ατόμων με Οπτική Αναπηρία στο χώρο των Μουσείων. Οι προτάσεις, λοιπόν που διατυπώθηκαν θα ήταν εύλογο να χρησιμοποιηθούν σε βιωματικό επίπεδο για μελλοντική έρευνα, προκειμένου να αποδειχθεί εάν όντως αποδίδουν και σε ποιο βαθμό. Πιο συγκεκριμένα, μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να εμπεριέχει την εφαρμογή συγκεκριμένων απτικών προγραμμάτων για άτομα με Οπτική Αναπηρία στο χώρο του Μουσείου και μέσω ερωτηματολογίου να διερευνηθούν οι απόψεις των ατόμων με Οπτική Αναπηρία για το πρόγραμμα, αναφερόμενοι στα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του προγράμματος που υλοποιήθηκε. Γενικότερα, προτείνεται η εφαρμογή περισσότερων βιωματικών προγραμμάτων στο Μουσείο με σκοπό τη μεγαλύτερη εμπλοκή των επισκεπτών με Οπτική Αναπηρία στον Πολιτισμό.

Καταληκτικά, μερικές ιδέες με σκοπό την καλύτερη Φυσική και Νοητική Προσβασιμότητα των ατόμων με Οπτική Αναπηρία στα Μουσεία είναι οι ακόλουθες. Αρχικά, η δημιουργία νέων Μουσείων θα πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να υφίσταται η Φυσική Προσβασιμότητα και να καλύπτονται οι ανάγκες όλων των ατόμων με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες στο φυσικό χώρο. Έπειτα, τα Μουσεία θα πρέπει να είναι εξοπλισμένα

με απτικό και ακουστικό υλικό, όπως Walkman, έντυπες πληροφορίες σε Braille, απτικοί χάρτες, κτλ. Επίσης, θα πρέπει να σχεδιαστούν ειδικές δραστηριότητες για κάθε μορφή Αναπηρίας, ώστε ο επισκέπτης να εμπλέκεται στις δραστηριότητες που υλοποιούνται στο Μουσείο και να μαθαίνει με πιο ανακαλυπτικό τρόπο. Τέλος, η χρήση νέων τεχνολογιών και η επιμόρφωση του Προσωπικού είναι εξίσου σημαντικές προτάσεις.

Το Μουσείο μπορεί να οδηγήσει στον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας με την προϋπόθεση να προσφέρει ίσες ευκαιρίες σε όλους (Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 1997).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ (REFERENCES):

- Ahmed, M. Abd El-Rahman S., & Mohsen Mohamed Ibrahim M. (2017). Open Museums as a Tool for Culture Sustainability. *Procedia Environmental Sciences*, Volume 37, Pages 363-373, ISSN 1878-0296. <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2017.03.002>.
- Andrade, I., & Bins Ely, V. H. (2012). Assessment Method of Accessibility Conditions: How to Make Public Buildings Accessible? *Work*, 41, 3774–3780. <https://doi.org/10.3233/WOR-2012-0675-3774>
- Αργυρόπουλος, Β. (2008). Σημειώσεις για την Εκπαίδευση του Παιδιού με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης-Διδακτικές Προσεγγίσεις. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής, Βόλος.
- Argyropoulos, V. S., & Kanari, C. (2015). Re-imagining the museum through “touch”: Reflections of individuals with visual disability on their experience of museum-visiting in Greece. *ALTER - European Journal of Disability Research / Revue Européenne de Recherche Sur Le Handicap*, 9(2), 130–143. <https://doi.org/10.1016/j.alter.2014.12.005>
- Arter, C. (2011). Το παιδί του δημοτικού σχολείου. Στο Mason, H. & McCall (επιμ. Α. Ζωνίου-Σιδέρη & Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου), *Παιδιά και νέοι με προβλήματα όρασης: Η πρόσβαση στην εκπαίδευση*, (σ. 171-188). Πεδίο: Αθήνα.
- Αρχείο Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού (εικόνα). (2014) όπως αναφέρεται στο Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων & Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού. *Αγγίξτε και Γνωρίστε το Βυζάντιο: Ηχητική-Απτική για Επισκέπτες Τυφλούς ή με Περιορισμένη Όραση: Έντυπο για το συνοδό*. Θεσσαλονίκη.

- Benett, D. (2011). Συσκευές μειωμένης όρασης για παιδιά και νέους με οπτική αναπηρία. Στο Mason, H. & McCall (επιμ. Α. Ζωνίου-Σιδέρη & Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου). *Παιδιά και νέοι με προβλήματα όρασης: Η πρόσβαση στην εκπαίδευση*, (σ. 125-140). Πεδίο: Αθήνα.
- Bishop, V. E. (2004). *Teaching Visually Impaired Children*. Third Edition. Springfield: USA.
- Bishop, V. E. (2000). *Early Childhood*. In Koenig, A. J. & Holbrook, M. C. (Ed). *Foundations of Education*. Vol. II. Instructional Strategies for Teaching Children and Youths with Visual Impairments. AFB Press.
- Bourne, R. R. A., Flaxman, S. R., Braithwaite, T., Cicinelli, M. V., Das, A., Jonas, J. B., et al. (2017). Magnitude, temporal trends, and projections of the global prevalence of blindness and distance and near vision impairment: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet Global Health*, 5(9), e888–e897. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30293-0](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30293-0)
- Cachia, A. (2013). Talking Blind: Disability, Access, and the Discursive Turn. *Disability Studies Quarterly*, 33 (3). Retrieved October 12, 2017 from: <http://dsq-sds.org/article/view/3758/3281>
- Candlin, F. (2004). Don't Touch! Hands Off! Art, Blindness and the Conservation of Expertise. *Body & Society*, 10(1), 71–90. <https://doi.org/10.1177/1357034X04041761>
- Candlin, F. (2003). Blindness, Art and Exclusion in Museums and Galleries. *International Journal of Art and Design Education*, 22(1), 100–110. <https://doi.org/10.1111/1468-5949.00343>
- Chandra, Y. (2017). Social Enterprise for the Visually Impaired: Voices from Within. *International Journal of Disability and Human Development*. Retrieved 23 February, 2018 from: https://www.researchgate.net/publication/312172836_Social_Enterprise_for_the_Visually_Impaired_Voices_from_Within
- Chrysopoulos, P. (2016). *Greek Visually Impaired Pupils Win International Award for Making Tactile Map*. Greek Reporter. Retrieved April, 22, 2018 from: <http://greece.greekreporter.com/2016/11/06/greek-visually-impaired-pupils-win-international-award-for-making-tactile-map/>

Γιαννίκη, Κ. (2017, Οκτώβριος 19). *Mind the Map: Ο πρώτος απτικός χάρτης αρχαιολογικού χώρου για άτομα με μερική ή ολική τύφλωση*. Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων (ΑΠΕ-ΜΠΕ). Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου από: <http://www.amna.gr/articlep/197822/Mind-the-Map-O-protos-aptikos-chartis-archaiologikou-chorou-gia-atoma-me-meriki-i-oliki-tuflosi>

Γκαζή, Α. (2009, Ιούνιος). «Σε τι χρησιμεύουν τα μουσεία; : Παράθυρα στον κόσμο που ανοίγουν νέους ορίζοντες στον νου και στην καρδιά μας.» *Βήμα Ιδεών*, 26, σελ. 30. Ανακτήθηκε 18 Νοεμβρίου, από: https://www.academia.edu/9428251/%CE%A3%CE%B5_%CF%84%CE%B9_%CF%87%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%8D%CE%BF%CF%85%CE%BD_%CF%84%CE%B1_%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%B1

Copolillo A., & Gentry T. (2015) Low Vision Intervention: Decision Making for Acquiring and Integrating Assistive Technology. In: Söderback I. (eds) International Handbook of Occupational Therapy Interventions. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-08141-0_22

Danforth, S. (2001). A Pragmatic Evaluation of three Models of Disability in Special Education. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 13 (4), p 343-359. <https://doi.org/10.1023/A:1012281312012>

De Backer, F., Peeters, J., Kindekens, A., Brosens, D., Elias, W., & Lombaerts, K. (2015). Adult Visitors in Museum Learning Environments. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 191(Supplement C), 152–162. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.162>

Dimitrova-Radojichikj, D. (2017, January). Museums: Accessibility to Visitors with Visual Impairment. The access to the art of disabled people. Paper presented at National Scientific Conference with International Participation in the Erasmus + BaMM Program, Sofia, Bulgaria.

Retrieved November 8, 2017 from:

[https://www.researchgate.net/publication/313030706 Museums Accessibility to visitors with visual impairment](https://www.researchgate.net/publication/313030706_Museums_Accessibility_to_visitors_with_visual_impairment)

Dodd, J., & Sandell, R. (2001). Including museums: Perspectives on museums, galleries, and social inclusion. Research Centre for Museums and Galleries, University of Leicester.

Dung, K., & Thi, T. (2015). Foreign market entry for a social enterprise: Case: Dialogue in the Dark Vietnam. (Degree Thesis, Arcada University of Applied Sciences, 2015). Retrieved February 23, 2018 from: <http://www.theseus.fi/handle/10024/103747>

Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία «Ε.Σ.Α.μεΑ.» Μέλος Ευρωπαϊκού φόρουμ Ατόμων με Αναπηρία (2008). *Εγχειρίδιο: Σχεδιάζοντας πολιτική σε θέματα αναπηρίας*, Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Εμμανουήλ, Μ., & Αυγουλάς, Β. (2011). *Η ανταπόκριση του ειδικού κοινού στο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για Άτομα με Προβλήματα Όρασης της Έκθεσης 'Η Προκολομβιανή Τέχνη στο Μουσείο Μπενάκη'. Μια αξιολόγηση της ζήτησης και της προσφοράς στα πολιτισμικά αγαθά. 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ειδικής Αγωγής: 15-18 Απριλίου 2010, Εταιρεία Ειδικής Παιδαγωγικής Ελλάδος. Αθήνα: Γρηγόρη.*

France, F. de, & Museums (ICOM) (1991). *Museums Without Barriers: A New Deal For the Disabled*. Routledge. Available from Google Books Database:

https://books.google.gr/books?id=NMgeAgAAQBAJ&pg=PA200&lpg=PA200&dq=levi+article+blind+museum&source=bl&ots=5E-7IKIdjv&sig=qTHDXWvM5_Buok9rsn8ChGdcVxA&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwii_sDmj_ZHXAhXGCJoKHWAcBWEQ6AEILTAB#v=onepage&q=levi%20article%20blind%20museum&f=false

Ζωνίου-Σιδέρη, Α. (2011). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους: Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Πεδίο: Αθήνα.

- Ginley, B. (2013). Museums: A Whole New World for Visually Impaired People. *Disability Studies Quarterly*, 33(3). Retrieved October, 29 from: <http://dsq-sds.org/article/view/3761>
- Ginley, B. (picture). (2013). Museums: A Whole New World for Visually Impaired People. *Disability Studies Quarterly*, 33(3). Retrieved October, 29 from: <http://dsq-sds.org/article/view/3761>
- Handra, K., Dairoku, H., & Toriyama, Y. (2010). Investigation of priority needs in terms of museum service accessibility for visually impaired visitors. *British Journal of Visual Impairment*, 28(3), 221-234. <https://doi.org/10.1177/0264619610374680>
- Kanari, H., & Argyropoulos, V. (2014). Museum Educational Programmes for Children with Visual Disabilities. *International Journal of the Inclusive Museum*, 6 (3), p13-26. Doi: 10.18848/1835-2014/CGP/v06i03/58333.
- Kirkwood, R., & McCall, S. (2011). Στο Mason, H. & McCall (επιμ. Α. Ζωνίου-Σιδέρη & Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου), *Παιδιά και νέοι με προβλήματα όρασης: Η πρόσβαση στην εκπαίδευση*, (σ. 246-260). Αθήνα: Πεδίο.
- Κουρουπέτρογλου, Κ. (2005). Οι τεχνολογίες Πληροφορικής στην Ενταξιακή Εκπαίδευση των Τυφλών Μαθητών. Στο Α. Ζωνίου-Σιδέρη & Η. Σπανδάγου. *Εκπαίδευση και Τύφλωση: σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*, (σ. 218- 227). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Kusayama, K. (2005). Access to museums for visually challenged people in Japan. *International Congress Series*, 1282(Supplement C), 877–880. <https://doi.org/10.1016/j.ics.2005.05.068>
- Lee, R., Wu, B., Klatzky, R., Shivaprabhu, V., Galeotti, G., Horvath, S., Siegel, M., Schuman, J. S., Hollis, R. & Stetten, G. (2013). Hand-Held Force Magnifier for Surgical Instruments: Evolution toward a Clinical Device. In: Linte C.A., Chen E.C.S., Berger MO., Moore J.T., & Holmes D.R. (eds) *Augmented Environments for Computer-Assisted Interventions. AE-CAI 2012. Lecture Notes in Computer Science*, vol. 7815. Springer, Berlin, Heidelberg.

- Levent, N., Klegee, G., & Pursley, J. M. (2013). «Guest Editors' Introduction: Museum Experience and Blindness», *Disability Studies Quarterly*, 33 (3), Retrieved February 17, 2018 from: <http://dsq-sds.org/article/view/3751/3252>
- Levi, A. S. (2005). Beyond Vision: Integrating Touch into Museums The Tactile Museum of the Lighthouse for the Blind in Athens, Greece, *The Braille Monitor*. Retrieved October 28, 2017, from: <https://nfb.org/images/nfb/publications/bm/bm05/bm0506/bm050606.htm>
- Llewellyn, A., & Hogan, K. (2000). The Use and Abuse of Models of Disability. *Disability & Society*, 15(1), 157-165, <https://doi.org/10.1080/09687590025829>
- Mariotti, S.P., World Health Organization (2010). *Global Data On Visual Impairments 2010*. Retrieved January 13, 2018 from: www.who.int/.../GLOBALDATAFINALforweb.pdf
- Mason, H. (2011a). Οι κοινές παθήσεις της όρασης και οι εκπαιδευτικές τους επιπτώσεις. Στο Mason, H. & McCall (επιμ. Α. Ζωνίου-Σιδέρη, & Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου), *Παιδιά και νέοι με προβλήματα όρασης: Η πρόσβαση στην εκπαίδευση*, (σ. 90-106). Πεδίο: Αθήνα.
- Mason, H. (2011b). Η Αξιολόγηση της Όρασης. Στο Mason, H. & McCall (επιμ. Α. Ζωνίου-Σιδέρη & Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου), *Παιδιά και νέοι με προβλήματα όρασης: Η πρόσβαση στην εκπαίδευση*, (σ. 107-124). Αθήνα: Πεδίο.
- Mason, H., & Arter, C. (2011). Η προετοιμασία των ανάγλυφων διαγραμμάτων. Στο Mason, H. & McCall (επιμ. Α. Ζωνίου-Σιδέρη & Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου), *Παιδιά και νέοι με προβλήματα όρασης: Η πρόσβαση στην εκπαίδευση*, (σ. 277-288). Αθήνα: Πεδίο.
- Mason, H. (1999). Blurred Vision: A Study of the Use of Low Vision Aids by Visually Impaired Secondary School Pupils. *The British Journal of Visually Impairment*, 17 (3). <https://doi.org/10.1177/026461969901700303>

- McCall, S. (2011a). Η εξέλιξη του εγγραμματισμού μέσω της αφής. Στο Mason, H. & McCall (επιμ. A. Ζωνίου-Σιδέρη & E. Ντεροπούλου-Ντέρου), *Παιδιά και νέοι με προβλήματα όρασης: Η πρόσβαση στην εκπαίδευση*, (σ. 246-260). Αθήνα: Πεδίο.
- McCall, S. (2011b). Ιστορικές Προοπτικές. Στο Mason, H. & McCall (επιμ. A. Ζωνίου-Σιδέρη & E. Ντεροπούλου-Ντέρου), *Παιδιά και νέοι με προβλήματα όρασης: Η πρόσβαση στην εκπαίδευση*, (σ. 38-51). Αθήνα: Πεδίο.
- Mesquita, S., & Carneiro M. J. (2016) Accessibility of European Museums to Visitors with Visual Impairments. *Disability & Society*, 31(3), 373-388.
<https://doi.org/10.1080/09687599.2016.1167671>
- Millar, S. (1997). *Reading by Touch*. London and New York: Routledge.
- Milligan, M. J., & Brayfield, A. (2004). Museums and Childhood: Negotiating Organizational Lessons. *Childhood: A Global Journal of Child Research*, 11(3), 275–301.
<https://doi.org/10.1177/0907568204040183>
- Μπενάκη-Πολυδώρου, Ι. (1997). Πρόσβαση ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Τέχνη. Το Μουσείο Αφής του Φάρου Τυφλών Ελλάδος. Στο: Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ., Τουντασάκη, Ε. (επιμέλεια), 1997, *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 111-123). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.
- Naniopoulos, A., Tsalis, P., Papanikolaou, N., Kalliagra, A., & Kourmpeti, X., (2015) "Accessibility improvement interventions realised in Byzantine monuments of Thessaloniki, Greece". *Journal of Tourism Futures*, 1(3), pp.254-268. <https://doi.org/10.1108/JTF-03-2015-0008>
- Oliver, M. (2013). The social model of disability: thirty years on. *Disability & Society*, 28(7), 1024-1026. <https://doi.org/10.1080/09687599.2013.818773>

- Oliver, M. (1992). Changing the social relations of research production? *Disability, Handicap & Society*, 7, 101–114. <https://doi.org/10.1080/02674649266780141>
- O’Neill, & Lucinda, M. (2001). Universal Design for Learning. *Syllabus*, 14 (9), p 31-32. Retrieved April 21, 2018 from: <https://eric.ed.gov/?id=EJ631208>
- Papadaki, M., & Tzvetkova-Arsova, M. (2013). Social Attitudes and Beliefs of Sighted People Towards Blindness and Blind Persons. *Specijalna edukacija i rehabilitacija* (Beograd), 12 (4). 481-499. doi: 10.5937/specedreh12-4288
- Παπαδόπουλος, Κ. Σ. (2005). *Τύφλωση και Ανάγνωση: Διαβάζοντας με την Αφή*. Εκδόσεις Ζήτη: Αθήνα.
- Pearce, S., M. (2002). *Μουσεία, Αντικείμενα και Συλλογές: μια πολιτισμική μελέτη* (Επιμ. Γυιόκα, Λ.). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2003). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες: Σύγχρονες τάσεις εκπαίδευσης και ειδικής υποστήριξης*. Τόμος Α’. Αθήνα: Ατραπός.
- Rappolt-Schlichtmann, G., & Daley, S., G. (2013). Providing Access to Engagement in Learning: The Potential of Universal Design for Learning in Museum Design. *Curator the Museum Journal*. <https://doi.org/10.1111/cura.12030>.
- Rector, K., Salmon, K., Thornton, D., Joshi, N., & Morris, M., R. (2017). Eyes-Free Art: Exploring Proxemic Audio Interfaces For Blind and Low Vision Art Engagement. *Proceedings of the ACM on Interactive, Mobile, Wearable and Ubiquitous Technology* (IMWUT 2017), ACM, [10.1145/3130958](https://doi.org/10.1145/3130958).
- Reich, C., Lindgren-Streicher, A., Beyer, M., Levent, N., Pursley, J., & Mesiti, L. A. (2011). Speaking out on art and museums: A study on the needs and preferences of adults who are blind or have low vision. Report by Museum of Science. Boston and Art Beyond Sight.

- Ruiz-Mezcua, B, Pajares, J. L., Utray, F., & Moreno, L. (2011). Design for All in Multimedia Guides for Museums. *Computers in Human Behavior*, 27(4), 1408-1415. 10.1016/j.chb.2010.07.044
- Santoro, C., Paternò, F., Ricci, G., & Leporini, B. (2007). A multimodal mobile Museum Guide for All. In *Proceedings of mobile interaction with the real world (MIRW 2007)*. Retrieved April, 21, 2018 from: http://www.medien.ifi.lmu.de/mirw2007/papers/MGuides2007_Santoro.pdf
- Σαραφίδου, Γ. Ο. (2011). *Συνάθροιση Ποσοτικών & Ποιοτικών Προσεγγίσεων: Η Εμπειρική Έρευνα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Snyder, J. (2005). Audio description: The visual made verbal. *International Congress Series*, 1282 (2005), 935-939. <https://doi.org/10.1016/j.ics.2005.05.215>
- Strechay, J., & Annis, T. (2012). Accessibility Issues: Access to Museums and Parks for Patrons who are Blind or Visually Impaired. *Afb Access World Magazine*, 13 (2). Retrieved 19 February 2018 from: <https://www.afb.org/afbpress/pubnew.asp?DocID=aw130206>
- Sylaiou, S., Liarokapis, F., Kotsakis, K., & Patias, P. (2009). Virtual museums, a survey and some issues for consideration. *Journal of Cultural Heritage*, 10(4), 520–528. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.culher.2009.03.003>
- Tellis, C. (2004). Multimedia handhelds: One device, many audiences. In D. Bearman & J. Trant (Eds.). *Museums and the Web 2004, international conference proceedings, archives and museum informatics*. Retrieved April 4, 2018 from: <http://www.archimuse.com/mw2004/papers/tellis/tellis.html>
- The Council for Museums, Archives and Libraries (2000). Disability Directory for Museums and Galleries. *Re: source*. Retrieved 11 November, 2017 from: <https://ira.le.ac.uk/bitstream/.../Including%20museums.p...>

- Tobias, E. I., & Mukohpadhyay, S. (2017). Disability and Social Exclusion: Experiences of Individuals with Visual Impairments in the Oshikoto and Oshana Regions of Namibia. *Psychology and Developing Societies*, 29 (1), 22-41. <https://doi.org/10.1177/0971333616689203>
- Yoshimura, Y., Sobolevsky, S., Ratti, C., Girardin, F., Carrascal, J., P., Blat, J., & Sinatra, R. (2014). An Analysis of Visitors' Behavior in the Louvre Museum: A Study Using Bluetooth Data. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 41(6), 1113-1131. [10.1068/b130047p](https://doi.org/10.1068/b130047p)
- Youngblood, N., E., Tirumala, L., N., & Galvez, R., A. (2017). Accessible Media: The Need to Prepare Students for Creating Accessible Content. *Journalism & Mass Communication Educator*. <https://doi.org/10.1177/1077695817714379>.
- Υπέκα (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας) (χ.χ). *Είσοδοι κτιρίων*. Ανακτήθηκε 5 Νοεμβρίου 2017, από: www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=zb%2FsI9MUqmE%3D&tabid=
- Υπέκα (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας) (χ.χ). *Μηχανικά Μέσα Κάλυψης Υψομετρικών Διαφορών*. Ανακτήθηκε 5 Νοεμβρίου 2017, από: www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=KkoaOAmU1%2F8%3D&tabid=380
- Υπέκα (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας) (εικόνα). (χ.χ). *Μηχανικά Μέσα Κάλυψης Υψομετρικών Διαφορών*. Ανακτήθηκε 5 Νοεμβρίου 2017, από: www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=KkoaOAmU1%2F8%3D&tabid=380
- Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων & Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού (2014). *Αγγίξτε και Γνωρίστε το Βυζάντιο: Ηχητική-Απτική για Επισκέπτες Τυφλούς ή με Περιορισμένη Όραση: Έντυπο για το συνοδό*. Θεσσαλονίκη.

- Vlachou, M. (2017). The Inclusion of Migrants and Refugees: The Role of Cultural Organisations. *Acesso Cultura*. Retrieved November 5, 2017 from: <https://accesscultureportugal.wordpress.com/>
- Walters, D. (2010). Disabled People and Museums in the Western Balkans, Cultural Heritage Without Borders & St. Niarchos Foundation: Stockholm. Retrieved November 5, 2017 from: www.keroul.qc.ca/DATA/.../251_fr.pdf
- Wapner, J. (2013). Mission and Low Vision: A Visually Impaired Museologist's Perspective on Inclusivity, *Disability Studies Quarterly (DSQ)*, 33 (3). Retrieved 18 November, 2017 from: <http://dsq-sds.org/article/view/3756/3290>
- Warren, H., D. (επιμ. Ζώνιου – Σιδέρη, Α. και Καραγιάννη, Π.) (2005). *Τύφλωση και Παιδί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- World Health Organization (WHO) (2014). *Global Disability Action Plan 2014-2021: Better Health for all people with disability*. Retrieved November 5, 2017 from: <http://www.who.int/disabilities/actionplan/en/>
- World Health Organization (WHO) (2001). *International Classification of Functioning, Disability and Health*. Final Draft Full Version. Classification, Assessment, Surveys and Terminology Team World Health Organization, Switzerland. Retrieved 12 December, 2017 from: <https://unstats.un.org/unsd/disability/pdfs/ac.81-b4.pdf>
- Wood, E., & Latham, K. (2011). The Thickness of Things: Exploring the Curriculum of Museums through Phenomenological Touch. *Journal of Curriculum Theorizing*, 27 (2), 51–65. Retrieved January 23, 2018 from: <https://digitalcommons.kent.edu/slispubs/31/>
- Χιουρέα, Ρ. (1998). Εισαγωγή στην Εκπαίδευση των Τυφλών στην Ελλάδα. Αθήνα: Λύχνος.
- Χριστοφή, Μ. (2013). Προσβασιμότητα και Αναπηρία (No. 4). Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.με.Α). Αθήνα.

Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, Ν. (1997). Στο: Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ., Τουνταςάκη, Ε. (επιμέλεια), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 71-79). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.

Ιστοσελίδες:

American Printing House for the Blind (2018). Shopping. Retrieved January 25, 2018 from:

http://shop.aph.org/webapp/wcs/stores/servlet/Category_413A13B_10001_11051_20827_20815

Chrysopoulos, P. (picture). (2016). *Greek Visually Impaired Pupils Win International Award for Making Tactile Map*. Greek Reporter. Retrieved April, 22, 2018 from:

<http://greece.greekreporter.com/2016/11/06/greek-visually-impaired-pupils-win-international-award-for-making-tactile-map/>

Dialogue in the Dark (2017a). Idea and Concept. Retrieved October 27, 2017 from:

<http://dialogue-in-the-dark.ru/en/about/idea-concept>

Dialogue in the Dark (2017b). Mission. Retrieved October 27, 2017 from: [http://dialogue-in-the-](http://dialogue-in-the-dark.ru/en/about/mission)

[dark.ru/en/about/mission](http://dialogue-in-the-dark.ru/en/about/mission)

Dialogue in the Dark (2017c). Ποιοι είμαστε. Ανακτήθηκε Οκτώβριο 22, 2017 από:

<http://www.dialogueinthedark.gr/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CE%AF-%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5>

Hellenic Parliament. Άρθρο 21: Προστασία οικογένειας, γάμου, μητρότητας και παιδικής ηλικίας, δικαιώματα ατόμων με αναπηρίες. Ανακτήθηκε Νοεμβρίου 11, 2017 από:

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-21/>

ICOM (2017a). International Museum Day. Retrieved October 22, 2017 from:

<http://icom.museum/activities/international-museum-day/imd-2017/>

ICOM (2017b). Museum Definition. Retrieved October 22, 2017 from: [http://icom.museum/the-](http://icom.museum/the-vision/museum-definition/)

[vision/museum-definition/](http://icom.museum/the-vision/museum-definition/).

Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (2010). «Αγγίζοντας την Τέχνη»: Πρόγραμμα Προσβασιμότητας για άτομα με ολική ή μερική απώλεια όρασης. Ανακτήθηκε Μάιο 13, 2018 από: <https://www.greekstatemuseum.com/kmst/education/article/384.html>

Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (2008). «Αγγίζοντας την Τέχνη». Ανακτήθηκε Μάιο 13, 2018 από: <https://www.greekstatemuseum.com/kmst/education/article/210.html>

Μουσείο Ακρόπολης (2017). Χρήσιμες πληροφορίες για την επίσκεψη του Μουσείου από ΑμεΑ. Ανακτήθηκε Ιανουάριο 30, 2018 από: <http://www.theacropolismuseum.gr/el/content/episkepsi-gia-amea>

Μουσείο Αφής (2017). Εκθέματα του Μουσείου Αφής. Ανακτήθηκε Οκτώβριο 28, 2017 από: <http://www.tactualmuseum.gr/html/ekth.htm>

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού (2017). Ηχητική-Απτική Ξενάγηση: Αγγίξτε και γνωρίστε το Βυζάντιο. Ανακτήθηκε Ιανουάριο 30, 2018 από: <http://www.mbp.gr/el/news/%CE%97%CF%87%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BE%CE%B5%CE%BD%CE%AC%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%91%CE%B3%CE%B3%CE%AF%CE%BE%CF%84%CE%B5-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B3%CE%BD%CF%89%CF%81%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B5-%CF%84%CE%BF-%CE%92%CF%85%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BF>

Μουσείο Μπενάκη (2017a). Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: Βλέπω, Αγγίζω, Αισθάνομαι τη ζωή και την τέχνη, μέσα στη Νοελληνική Τέχνη. Ανακτήθηκε Οκτώβριο 28, 2017 από: https://www.benaki.gr/index.php?option=com_educations&view=education&id=694&Itemid=165&lang=el

Μουσείο Μπενάκη (2017b). Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα: Βλέποντας με τις Αισθήσεις : Για επισκέπτες με χαμηλή όραση. Ανακτήθηκε Οκτώβριο 28, 2017 από: https://www.benaki.gr/index.php?option=com_educations&view=education&id=685&Itemid=165&lang=el

Museum American Printing House for the Blind (2018a). Galleries and Virtual Tour. Retrieved January 31, 2018 from: <http://www.aph.org/museum/programs/main-gallery/>

Museum American Printing House for the Blind (2018b). Our Mission. Retrieved January 31, 2018 from: <http://www.aph.org/museum/about/mission/>

Museum Louvre (2017a). Tour Gallery A new Tour: Sculpting the body. Retrieved October 29, 2017 from: <https://www.louvre.fr/en/touch-gallerya-new-tour-sculpting-body>

Museum Louvre (2017b). The Museum Audio Guide. Retrieved October 29, 2017from: <http://www.louvre.fr/en/museum-audio-guide>

Ryerson University (image). 2018. Retrieved February 19, 2018 from: https://www.ryerson.ca/content/dam/accessibility/images/access_to_low_vision_w.gif

VSA. Very Special Art Hellas (2017). 25 Years of VSA Hellas. Retrieved October 28, 2017 από: <http://www.vsahellas.gr/cms/organization/97-twentyfiveaggl.html>

V & A Museum (2017). Disability & access. Retrieved October 29, 2017 από: <https://www.vam.ac.uk/info/disability-access>

Wikipedia (2018). Κίνηση Ανάπηρων Καλλιτεχνών. Ανακτήθηκε Μάιο 12, 2018 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%AF%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%B7_%CE%91%CE%BD%CE%AC%CF%80%CE%B7%CF%81%CF%89%CE%BD_%CE%9A%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CF%8E%CE%BD

Wikipedia (image). (2018). Accessibility. Ανακτήθηκε Φεβρουάριο 16, 2018 από:

https://www.google.gr/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fupload.wikimedia.org%2Fwikipedia%2Fcommons%2Fthumb%2F%2FHandicapped_Accessible_sign.svg%2F2000px-Handicapped_Accessible_sign.svg.png&imgrefurl=https%3A%2F%2Fen.wikipedia.org%2Fwiki%2FAccessibility&docid=PX0Td-0k1RgXNM&tbnid=L1PcY0M1zOB95M%3A&vet=10ahUKEwiw7Z_mrKrZAhXKa1AKHTHZBroQMwhBKAQwBA..i&w=2000&h=2000&bih=588&biw=1366&q=wikipedia%20signal%20access%20blind&ved=0ahUKEwiw7Z_mrKrZAhXKa1AKHTHZBroQMwhBKAQwBA&iact=mrc&uact=8

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (APPENDIX):

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Όταν ακούτε τη λέξη «Μουσείο» ποιο είναι το πρώτο πράγμα που σκέφτεστε; Τι σημαίνει μουσείο για εσάς;
2. Πόσο συχνά επισκέπτεστε Μουσεία ή αρχαιολογικούς χώρους στον ελεύθερο χρόνο σας;
 - A) Σπάνια
 - B) τακτικά
 - Γ) πολύ τακτικά
3. Πόσες φορές έχετε επισκεφτεί κάποιο μουσείο;
 - A) 1-2
 - B) 2-5
 - Γ) 5-10
4. Ποιά μουσεία έχετε επισκεπτεί; Το Μουσείο Αφής ;
5. Γιατί επισκέπτεστε ένα Μουσείο;
 - A) γνώσεις
 - B) ψυχαγωγία
6. Στις επισκέψεις σας στα μουσεία σας πηγαίνατε μόνοι ή με συνοδεία;
 - A) οικογένεια
 - B) σχολείο
 - Γ) φίλοι
 - Δ) στο πλαίσιο κάποιου τουριστικού ταξιδιού
 - E) ΚΕΑΤ- Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών-Ένωση Τυφλών Βορείου Ελλάδος- Μάγνητες Τυφλοί
 - ΣΤ) Μόνος

7. Συμμετείχατε σε κάποιο οργανωμένο πρόγραμμα/ ξενάγηση ή περιηγηθήκατε το χώρο μόνος-η σας;
- A) Οργανωμένο πρόγραμμα, ξενάγηση
- B) μόνος
8. Υπήρξαν κάποιοι παράγοντες που σας δυσκόλεψαν; Ποιοι ήταν αυτοί;
9. Κάτι που θυμάστε με ευχαρίστηση;
10. Υπήρχαν απτικά εκθέματα; πρωτότυπα, αντίγραφα, άλλο υλικό;
- A) πρωτότυπα
- B) αντίγραφα
- Γ) μακέτες
- Δ) Χάρτες
11. Υπήρχε δυνατότητα πληροφοριών από άλλες αισθήσεις;
- Ναι/όχι
12. Στις επισκέψεις σας στα μουσεία υπήρχε κάτι που σας διευκόλυνε στην πρόσβαση και γενικά την επίσκεψη;
- Ναι/όχι
13. Σε σχέση με τις άλλες ομάδες ατόμων με αναπηρία θεωρείτε πως η πρόσβασή σας σε μουσειακούς χώρους έχει:
- A) λιγότερες προσφερόμενες δυνατότητες
- B) τις ίδιες
- Γ) περισσότερες
14. Κατά πόσον θα σας βοηθούσε η ακουστική ξενάγηση;
- Πάρα πολύ- Πολύ –Αρκετά –Μέτρια –Λίγο –Καθόλου -Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ
15. Κατά πόσον θα σας βοηθούσε η ψηλάφηση αντικειμένων;
- Πάρα πολύ- Πολύ –Αρκετά –Μέτρια –Λίγο –Καθόλου -Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ

16. Κατά πόσον θεωρείτε πως η ύπαρξη ανάγλυφου δαπέδου ή η έντονη σήμανση σε αυτό θα σας βοηθούσε στην κινητικότητά σας σε ένα μουσείο;

Πάρα πολύ- Πολύ –Αρκετά –Μέτρια –Λίγο –Καθόλου -Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ

17. Κατά πόσον θεωρείτε πως η παροχή ανάγλυφου χάρτη στον οποίο θα σημειώνονταν η κάτοψη του κτηρίου και η θέση των βασικότερων εκθεμάτων θα σας βοηθούσε στον προσανατολισμό σας;

Πάρα πολύ-Πολύ–Αρκετά–Μέτρια –Λίγο –Καθόλου -Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ

18. Γνωρίζετε τη Braille;

Ναι/όχι

19. Κατά πόσον θα σας βοηθούσε η ύπαρξη λεζάντων στη

Braille ή λεζαντών με μεγάλη γραμματοσειρά σε όλα τα εκθέματα;

Πάρα πολύ-Πολύ–Αρκετά–Μέτρια –Λίγο –Καθόλου –Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ

20. Κατά πόσον θα σας εξυπηρετούσε η παροχή ενημερωτικού βοηθητικού υλικού στη Braille ή σε μεγάλη γραμματοσειρά;

Πάρα πολύ-Πολύ–Αρκετά–Μέτρια –Λίγο –Καθόλου -Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ

21. Ο όρος Προσβασιμότητα είναι η δυνατότητα των ατόμων τόσο για αυτονομία στο χώρο όσο και στην πληροφορία. Κατά πόσον θεωρείτε πως τα ελληνικά μουσεία είναι προσβάσιμα για εσάς;

Πάρα πολύ-Πολύ–Αρκετά–Μέτρια –Λίγο –Καθόλου -Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ

22. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε πως τα μουσεία έχουν μεριμνήσει ώστε να προσφέρουν τις απαραίτητες υπηρεσίες για εσάς;

Πάρα πολύ-Πολύ–Αρκετά–Μέτρια –Λίγο –Καθόλου -Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ

23. Ποιος πιστεύετε ότι ευθύνεται περισσότερο για την περιορισμένη προσβασιμότητα που διατίθεται στη χώρα μας;

A) κυβέρνηση

Β) η αδιαφορία του προσωπικού των Μουσείων

Γ) η αδιαφορία των ΑΜΕΑ

Δ) άλλο

24. Υπήρξε πότε κατά την επίσκεψή σας στο Μουσείο κάποια ενοχλητική συμπεριφορά από κάποιον;

Ναι/όχι

25. Κατά τις επισκέψεις σας σε μουσεία χρειαστήκατε κάτι από το προσωπικό του μουσείου; Αν ναι, τι ήταν αυτό και πώς εξυπηρετηθήκατε;

26. Θα θέλατε να επαναλάβετε μια επίσκεψη σε ένα μουσείο;

Ναι/όχι

27. Πώς νιώθετε όταν βγαίνετε από ένα Μουσείο;

Α) ευχαρίστηση

Β) λύπη

Γ) αγανάκτηση

28. Πιστεύετε ότι υπερτερούν οι θετικές ή οι αρνητικές εντυπώσεις σας από τα Μουσεία που έχετε επισκεφτεί ως τώρα;

Α) θετικές Β) αρνητικές

29. Θα θέλατε να προτείνετε κάτι για τις επισκέψεις ατόμων με αναπηρία όρασης στα μουσεία;

Δημογραφικά χαρακτηριστικά

1. Φύλο: άνδρας Γυναίκα

2. Ηλικία:

3. Κατάσταση όρασης: ολική τύφλωση...βαριά ΟΑ...μέτρια ΟΑ.....

4. Ηλικία εμφάνισης της απώλειας όρασης:.....

5. Με ποιο μέσο διαβάζεται: Α) Μπράιγ Β)ηχητική ανάγνωση Γ)κείμενα βλεπόντων με χρήση βοηθημάτων χαμηλής όρασης

6. Οπτική οξύτητα στο αριστερό μάτι

- 1 ολική τύφλωση, χωρίς αντίληψη του φωτός
- 2 μόνο αντίληψη του φωτός
- 3 μικρότερη του ενός εικοστού
- 4 καλύτερη του ενός εικοστού και χειρότερη του ενός δεκάτου
- 5 καλύτερη του ενός δεκάτου

7.Οπτική οξύτητα στο δεξί μάτι

- 1 ολική τύφλωση, χωρίς αντίληψη του φωτός
- 2 μόνο αντίληψη του φωτός
- 3 μικρότερη του ενός εικοστού
- 4 καλύτερη του ενός εικοστού και χειρότερη του ενός δεκάτου
- 5 καλύτερη του ενός δεκάτου

8.Οπτικό πεδίο

- 1 πλήρες οπτικό πεδίο
- 2 απώλεια κεντρικής όρασης
- 3 απώλεια περιφερειακής όρασης

9. Κινήστε μόνος ή με τη βοήθεια συνοδού;

- 1 μόνος
- 2 κάποιες φορές μόνος και κάποιες με τη βοήθεια συνοδού
- 3 με τη βοήθεια συνοδού

10. Πόσο συχνά κινείστε μόνος;

- 1 ποτέ
- 2 λίγες φορές

3 μερικές φορές

4 τις περισσότερες φορές

5 πάντα

11. Μορφωτικό επίπεδο

1 Καμία εκπαίδευση

2 Απόφοιτος δημοτικού

3 Μαθητής γυμνασίου

4 Απόφοιτος γυμνασίου

5 Μαθητής λυκείου

6 Απόφοιτος λυκείου

7 Φοιτητής

8 Απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

9 Κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου

12. Επάγγελμα:

13. Αποδοχή μαγνητοφώνησης: ναι όχι

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ερωτήσεις 3, 6, 10, 11, 12, 25, 26, 29 αναφορά σε Κανάρη, Χ. (2009). *Απόψεις και Αντιλήψεις των Ατόμων με Προβλήματα Όρασης για τον Μουσειακό Χώρο* (πτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

Ερωτήσεις 1, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22 αναφορά σε Πανουργιά, Δ. (2016). *Προσβασιμότητα των ατόμων με προβλήματα όρασης στα Μουσεία: Η περίπτωση Μουσείων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης* (διπλωματική εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο).

Πίνακες-Σχεδιαγράμματα

Πίνακας 1-Ηλικία

Ετικέτα Τιμής	Τιμή Συχνότητα	Έγκυρα Ποσοστά
age	21,001	5,00
	24,001	5,00
	25,003	15,00
	27,001	5,00
	33,001	5,00
	36,002	10,00
	37,001	5,00
	38,001	5,00
	39,001	5,00
	49,001	5,00
	51,002	10,00
	54,001	5,00
	56,001	5,00
	58,001	5,00
	63,001	5,00
	68,001	5,00
Σύνολο	20	100,0

Πίνα 1-Μορφωτικό Επίπεδο

μορφωτικό επίπεδο

